

T.C
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

YAHYÂ BİN BAŞÎ'NİN MENÂKIB-I EMÎR SULTÂN
(MENÂKIB-I CEVÂHİR) ADLI ESERİ
-İNCELEME-METİN-

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hatice LİMAN

BURSA 2008

T.C
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

YAHYÂ BİN BAHŞÎ'NİN MENÂKIB-I EMÎR SULTÂN
(MENÂKIB-I CEVÂHİR) ADLI ESERİ
-İNCELEME-METİN-

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hatice LİMAN

Danışman
Prof. Dr. Bilâl KEMİKLİ

BURSA 2008

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Türk-İslâm Edebiyatı Dalı 700522001 numaralı Hatice LİMAN'ın hazırladığı “YAHYÂ B. BAŞÎ'NİN MENÂKIB-I EMÎR SULTÂN (MENÂKIB-I CEVÂHİR) ADLI ESERİ (İNCELEME-METİN)” konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı,/...../ 20... günü -saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının.....(başarılı/başarısız) olduğuna(oybirliği/oyçokluğu) ile karar verilmiştir.

Sınav Komisyonu Başkanı
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye (Tez Danışmanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Üye

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Ana Bilim Dalı Başkanı
Akademik Unvanı
...../...../ 20...

Enstitü MüdürüAkademik
Unvanı, Adı Soyadı

ÖZET

Yazar	:Hatice LİMAN
Üniversite	:Uludağ Üniversitesi
Enstitü	:Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölümü	:İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı
Tezin Niteliği	:Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xi + 153
Mezuniyet Tarihi	:
Tez Danışmanı	:Prof. Dr. Bilâl Kemikli

YAHYÂ BİN BAHŞÎ'NİN MENÂKIB-I EMÎR SULTÂN (MENÂKIB-I CEVÂHİR) ADLI ESERİ İNCELEME – METİN

Bu çalışmada öncelikle Emir Sultan ve onun yaşadığı dönemdeki Bursa hakkında ana hatlarıyla bilgi verilmiştir. Daha sonra *Menâkıb-ı Cevâhir*'in müellifi Yahyâ bin Bahşî tanıtılmış ve ona ait olduğu tespit edilen eserler zikredilmiştir.

Menâkıb-ı Cevâhir'in nüshaları, konusu, yazılış sebebi, kaynakları hakkında bilgi verildikten sonra eser, dil ve imlâ özellikleriyle üslûp ve ifade özellikleri açısından incelenmiş ve eserde tespit edilen keramet motifleri, folklorik ve toponomik bilgiler sunulmuştur. Eserin tarihi önemi açıklandıktan sonra seçilen bir nüshası transkribe edilmiştir.

Bu incelemeler ve tespitler ışığında *Menâkıb-ı Cevâhir*'in ve Yahyâ bin Bahşî'nin Tasavvuf ve Türk İslâm Edebiyatı alanlarındaki yeri ve önemi ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler

Emir Sultan Yahyâ bin Bahşî Menâkıb-ı Cevâhir Metin inceleme

ABSTRACT

Author : Hatice LİMAN
University : Uludağ Üniversitesi
Main Discipline : Türk İslâm Edebiyatı
Attribute of Thesis : Master Thesis
Page Count : xi + 153
Graduation Date :
Thesis Supervisor : Prof. Dr. Bilâl KEMİKLİ

YAHYÂ BİN BAHŞÎ'S MENÂKIB-I EMİR SULTÂN (MENÂKIB-I CEVÂHİR)

RESEARCH AND TEXT

The text firstly gives information about Emir Sultan and Bursa that he lived in. Then the writer of Menâkib-ı Cevâhir Yahyâ bin Bahşî has introduced and his works are mentioned.

After giving information about the copies of the text, subject of it, reason for writing it and the resources used for writing Menâkib-ı Cevâhir the work is studied on the language, ortography, style and explanation and the miracles, folkloric and toponomic information that are found in the text, are presented. After explaining the historic importance of the work, aselected copy is transcribed.

In consequence Menâkib-ı Cevâhir and Yahyâ bin Bahşî's pozition and importance in Tasavvuf and Turkish Islam Literature has presented.

Key words

Emir Sultan Yahyâ bin Bahşî Menâkıbu'l-Cevâhir Research of text

ÖNSÖZ

Türkistan'dan gelerek Anadolu'ya yerleşmiş şahsiyetlerden birisi Emir Sultan'dır. Adı Bursa'yla özdeşleşmiş ve bu şehrin simge simalarından biri haline gelmiş olan Emir Sultan Bursa'da yaşadığı dönem içerisinde sosyal, siyasal ve ilmi hayatın merkezinde bulunmuş, sevgisiyle, bilgeliğiyle toplumun her kesiminin teveccühünü kazanmıştır. Emir Sultan'a duyulan bu muhabbet onun vefatından yüzyıllar sonra bile hiç eksilmemiştir. Toplum nezdinde böyle bir konumda bulunan bir zât için bugüne değin pek çok şey söylenmiş ve yazılmış olmalıdır. Onun hakkında kaleme alınan en önemli eserlerden birisi de Yahyâ bin Bahşî'nin "*Menâkıb-ı Cevâhir*" isimli eseridir.

Tesir sahasının genişliği açısından Anadolu'nun en önde gelen sûfilerinden olan Emir Sultan hakkında kaleme alınmış muhtemelen ilk Türkçe menâkıbnâme olması sebebiyle araştırma konusu olarak "*Menâkıb-ı Cevâhir*" seçilmiştir. *Menâkıb-ı Cevâhir*'in çeşitli kütüphanelerde kayıtlı nüshaları arasından Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no: 4559'da kayıtlı olan nüshası seçilmiştir. Bu nüshanın seçilmesinin sebebi ise; istinsah tarihi belli olanlar içerisinde eserin telif tarihine en yakın zamanda istinsah edilmiş iki nüshadan birisi olması, bu özelliğiyle birlikte diğerlerinden daha fazla sayfaya sahip olması ve oldukça güzel bir hatla, harekeli olarak yazılmış olmasıdır.

Araştırmanın giriş kısmında Emir Sultan'ın hayatı hakkında bilgi verilmiş, siyasi, edebi, tasavvufi ve mimari açılardan onun yaşadığı dönemin anahatlarıyla bir resmi çizilmeye çalışılmıştır. Birinci bölümün ilk kısmında *Menâkıb-ı Cevâhir*'in müellifi Yahyâ bin Bahşî'nin hayatı hakkında elde edilen sınırlı bilgiler muhakemeye tabi tutularak sunulmuştur. Bu bölümün ikinci kısmında ise, müellifin kaynaklardan ve

kütüphane kayıtlarından ulaşılan eserleri tespit edilmiştir. Bu eserler kısaca tanıtılmış ve kayıtlı buldukları kütüphaneler belirtilmiştir.

İkinci bölümde eserin nüshaları, konusu, şahıs kadrosu, yazarı, yazılış tarihi ve sebebi, kaynakları hakkında bilgi verilmiştir. Eser, taşıdığı dil ve imlâ özellikleri açısından incelenmiş, XVI. yüzyılda kaleme alınmış olmasına rağmen XV. yüzyılın karakteristik dil özelliklerini taşıdığı, eserden alınan örneklerle ortaya konmuştur. Yine eserden alınan örneklerle eserin üslûp ve ifade özellikleriyle menâkıb türünün vazgeçilmez unsuru olan keramet motifleri sıralanmıştır. Eser, diğer Emir Sultan menâkıbnâmeleriyle karşılaştırılarak tarihi açıdan önemi ifade edilmiştir. Halk diliyle kaleme alınan eserde tespit edilen folklorik unsurlar sıralanmış ve toponomik bilgiler aktarılmıştır. Eserin belirtilen yönlerden tahlilinden sonra üçüncü bölümde Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü'nde bulunan 4559 numaralı nüshası transkribe edilmiştir. Eserdeki yanlış yazılışlar döneminin ses özelliklerini vermek bakımından aynen aktarılmış, tüm çabalara rağmen okunuşunun doğruluğuna tam olarak kanaat getirilemeyen kelimeler, yanlarına konulan soru işaretiyle belirtilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, eserin başta tasavvuf ve edebiyat tarihi alanları içindeki yeri ve önemi belirtilerek kaynaklık edebileceği diğer alanlar ortaya konmuştur.

Bu araştırmanın başlangıcından son aşamasına kadar değerli fikirleriyle beni yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Bilâl Kemikli'ye, tasavvuf sahasıyla tanışmamı sağlayarak bu çalışmanın ortaya çıkmasına önayak olan kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa Kara'ya, metnin okunması noktasında desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Mefail Hızlı ve Araş. Gör. Dr. Ali İhsan Karataş'a, eser içerisinde geçen hadislerin tahriri hususunda bana yardımcı olan Doç.Dr. Salih Karacabey'e, her daim desteğini hissettiğim hocam Nuri Gürkan'a, kaynaklar ve Yahyâ bin Bahşî hakkındaki bilgilerini benimle paylaşan Araş. Gör. Ali İhsan Akçay'a, tüm dostlarıma ve son olarak da

sevgileri ve manevi destekleriyle bu çalışmanın gerekleştiiğini düşündüğüm aileme,
özellikle de anneme, babama ve eşime sonsuz teşekkürler.

Hatice LİMAN

Bursa 2008

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ	1
EMİR SULTAN VE DÖNEMİNDE BURSA.....	1
1.BÖLÜM: YAHYÂ BİN BAŞİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ	9
1.1. Hayatı.....	9
1.2. Eserleri	13
2. BÖLÜM: MENÂKIB-I CEVÂHİR METİN İNCELEME.....	17
METİN İNCELEME	17
2.1. Eserin nüshaları.....	17
2.2. Eserin konusu.....	18
2.3. Eserin şahıs kadrosu.....	19
2.4. Eserin yazarı, yazılış tarihi ve sebebi.....	19
2.5. Eserin kaynakları	20
2.6. Dil ve imlâ özellikleri	21
2.7. Üslûp ve ifade özellikleri.....	24
2.8. Eserdeki keramet motifleri.....	30
2.9. Eserin tarihi önemi.....	34

2.10. Eserde yer alan dini kaynaklı gelenekler ve folklorik bilgiler.....	35
2.11. Eserde yer alan toponomik bilgiler.....	37
2.12. Transkripsiyon sistemi.....	37
3. BÖLÜM.....	39
MENÂKIB-I CEVÂHİR	39
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	131
KAYNAKLAR	133
MENÂKIB-I CEVÂHİR'DE GEÇEN KİŞİ ADLARI İNDEKSİ	139
MENÂKIB-I CEVÂHİR'DE GEÇEN YER ADLARI İNDEKSİ	143
EK 1: MENÂKIB-I CEVÂHİR'İN İLK VE SON SAYFASI.....	146
EK 2: YAHYÂ BİN BAŞÎ'NİN MÜDERRİSLİK YAPTIĞI TUZLA'DAKİ I.MURÂD HÜDÂVENDİGÂR CAMİİ	147
EK 3: TUZLA I. MURÂD HÜDÂVENDİGÂR CAMİİ HAZİRESİ	148
EK 4: TUZLA I. MURÂD HÜDÂVENDİGÂR CAMİİ KİTABESİ	149
EK 5: YAHYÂ BİN BAŞÎ'NİN YAYLACIK'TA BULUNAN KABRİ.....	150
EK 6: YAHYÂ BİN BAŞÎ'NİN YAYLACIK'TA KURDUĞU TEKKENİN BÖLÜMLERİNDEN OLAN HAMAMIN KALINTILARI	151
EK 7: YAHYÂ BİN BAŞÎ'NİN YAYLACIK'TA KURDUĞU TEKKENİN BÖLÜMLERİNDEN YAKIN ZAMANDA RESTORE EDİLMİŞ “DEDE ÇEŞMESİ”	151
EK 8: YAYLACIK CAMİİ VE YAHYÂ BİN BAŞÎ'NİN TÜRRESİ.....	152
ÖZGEÇMİŞ.....	153

KISALTMALAR

- age : Adı geçen eser.
- agm : Adı geçen makale.
- a.s. : Aleyhi's-selâm.
- BEEK : Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi.
- Bkz., bkz.: Bakınız.
- böl : Bölümü.
- c. : Cilt.
- DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
- Ed. : Editör.
- Ed. Fak. : Edebiyat Fakültesi.
- H. : Hicri.
- Haz. : Hazırlayan.
- Hz. : Hazreti.
- İA : Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi.
- İ.Ü. : İstanbul Üniversitesi.
- kit. : Kitaplık.
- Ktp. : Kütüphanesi.
- öl. : ölüm tarihi.
- s. : Sayfa.
- ss. : Sayfadan sayfaya.
- sad. : Sadeleştiren.
- s.a.v. : Salla'llâhu aleyhi ve sellem.
- T.C. : Türkiye Cumhuriyeti.
- ts. : Tarihsiz.

T.T.K. : Türk Tarih Kurumu.

Yay. : Yayınları.

y.y. : Yayınevi yok.

GİRİŞ

EMİR SULTAN DÖNEMİNDE BURSA

1368'de devrin önemli ilim merkezlerinden biri olan Buhara'da dünyaya gelen Muhammed Şemseddin, ilk tasavvufî eğitimini babası Emir Külâl'den almıştır. Babasının vefatından sonra rivayetlere göre rüyasında aldığı ilahi bir emirle hac yolculuğuna çıkmıştır.¹ Hac görevini ifa edip bir müddet de Medine'de kaldıktan sonra Hz. Peygamberin, rüyasında ona Diyâr-ı Rûm'a gitmesini emretmesiyle yola çıkmış, yine rivayetlere göre kendisine rehberlik eden nurdan kandillerin² Bursa'da gözden kaybolmasıyla ömrünü bu şehirde geçireceğini anlamıştır.³ Önce Gökdere civarında daha sonra da Pınarbaşı'ndaki Gâr-ı Âşıkân denilen yerde ikamet eden Emir Sultan, zamanla Bursa halkı tarafından tanınmış ve günden güne sevenlerinin sayısı artmıştır.

Pek çok menâkıbnâmede anlatıldığı üzere, Yıldırım Bâyezid'in kızı Hundi Sultan'a rüyasında bir seyyidle evleneceği söylenmiş, o da şehirlerinde hem seyyid hem de ahlâkı ve irfanıyla halkın teveccühünü kazanmış bir kimsenin olduğunu öğrenince ona yardımcıları aracılığıyla evlenme teklifinde bulunmuştur. Padişahın kızının bu

¹ Osmanzâde Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, c.I, Haz. Mehmet Akkuş-AliYılmaz, Kitabevi Yay., İstanbul, 2006, s.344; Baldırzâde Selîsî Şeyh Mehmed, *Ravzâ-i Evliyâ*, Haz. Mefail Hızlı-Murat Yurtsever, Arasta Yay., Bursa, 2000, s.75; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî I-II*, Haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ Yay., Bursa, 1997, s.35; Algül, Hüseyin, *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, Marifet Yay., İstanbul, 1982, s.215; Çoruh, Şinasi, *Emir Sultan*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, ts., s.35, 42; Kepecioğlu, Kamil, *Bursa Kütüğü*, c.II, Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Ktp., Bursa Belgeliği, no: 10842, s.24; Bursalı İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân ve Nâdiredân*, Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, y.y., Ankara, 1998, s.69; Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Beş Şehir*, Dergâh Yay., İstanbul, 2005, s.109.

² "Nurdan kandiller" hakkında farklı bir yorum için bkz. Kemikli, Bilal, "Emir Sultan ve Edebi Muhiti", *Emir Sultan ve Erguvan*, Editör: Enes B. Keskin, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa, 2007, s.37.

³ Şemsettin Sami, *Kâmûsu'l- A'lâm*, c.II, Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996, s.1041; Ayvazoğlu, Beşir, "Emir Sultan", *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.I, İz Yay., İstanbul, 1996, s.136; Saltık, Gazali, *Bursa'da Emir Sultan ve Kerametleri*, y.y., Bursa, 1959, s.16-17; Hayrullah Nedim Efendi, *Terceme-i Hâl Emir Sultan*, Vilayet Matbaası, Bursa, 1302, s.8.

teklifini kabul ederek saraya damat olan Emir Sultan, o sırada Rumeli’de bulunan kayınpederi Yıldırım Bâyezid’in tepkisini çekmiştir. Başlangıçta bu evliliği onaylamayan Yıldırım, Emir Sultan üzerine askerlerini göndermiş fakat damadının gösterdiği kerametler sonucu askerler amaçlarına ulaşamamışlardır. Hem bu olay hem de o devrin Bursa kadısı, meşhur âlim Molla Fenârî’nin Yıldırım’a Emir Sultan’ın faziletlerini anlattığı mektup, Sultan’ın sakinleşmesine vesile olmuştur.⁴ Olumsuz başlayan bu kayınpeder-damat ilişkisi sonraları yerini dostluğa bırakmıştır.⁵

Seyyidliği, padişah damadı olması ve halkın gönlünü kazanması gibi özellikleri bünyesinde toplayan Emir Sultan, hiç şüphe yok ki yaşadığı dönemin sosyal, kültürel ve siyasi hayatı içinde önemli bir yere sahiptir. Yıldırım Bâyezid, Çelebi Mehmed ve II. Murad’ın tahtta buldukları dönemde hayatta olan Emir Sultan, konumu dolayısıyla pek çok sosyal, kültürel ve siyasal olayın merkezinde bulunmuş ve hatta bazılarına yön vererek o devrin Bursa’sında oldukça etkin bir yere sahip olmuştur. 1429’da Bursa’da ortaya çıkan veba salgını neticesinde ahirete göçen Emir Sultan’ın cenaze namazını Hacı Bayrâm-ı Velî kıldırmıştır.

Emir Sultan, toplumsal konumu ve kendisine gösterilen büyük teveccüh sebebiyle hakkında en çok menâkıbnâme kaleme alınan sûfiler arasındadır. Bu konuda *Menâkıb-ı Cevâhir* dışında tespit edebildiğimiz eserler şunlardır ⁶:

⁴ Yahyâ bin Bahşî, *Menâkıb-ı Cevâhir*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no:4559, s. 8 a; Baldirzâde, *age*, s.78; M. Şemseddin, *age*, s.37.

⁵ Yıldırım, Ulu Cami’nin yapımı tamamlandıktan sonra Emir Sultan’a camiye gezdirerek bir eksiğin olup olmadığını sormuş. Emir Sultan da, “Dört yanına birer meyhane yapılırsa daha iyi olurdu.” şeklinde bir cevap vermiş. Bu kinayeli sözler karşısında Yıldırım “ Nasıl olur Allah’ın evinin dört bir yanına meyhane yapılır mı hiç ?!” diyerek şaşkınlığını ifade etmiştir. Damadı, “Müminin gönlü Allah’ın evi değil midir? Onu günahlarla kirletmek reva mıdır? ” diyerek kayınpederinin içki alışkanlığından kurtulmasına vesile olmuştur. Bu olay Yıldırım’ın damadıyla olan ilişkisinin ne boyutta olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bkz. Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, II. Kitap, Haz. Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1999, s.32; Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcü’t-Tevârih*, c.I, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1999, s.223.

⁶ Yahyâ bin Bahşî’nin *Menâkıb*’ının nüshaları ayrı bir bölümde inceleneceğinden bu sıralamaya dahil edilmemiştir.

* *Menâkıb-ı Emir Sultan (Vesîletü'l- Metâlib)* - Zeynelâbidîn b. Hacı Kasım (Millet Ktp., Ali Emirî böl., no:1060).

* *Menâkıb-ı Emir Sultan* - Müdâmî (Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, no:35775/1).

* *Menâkıb-ı Emir Sultan* - Nimetullah Efendi (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no:4564, Millet Ktp., no:1112, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, no:3625, BEEK, Genel Kit., no:497).

* *Menâkıb-ı Emir Sultan* - Mehmed Şevki Efendi (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no:3691, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar böl., no:3143/13, Süleymaniye Ktp., H.Hüsnü Paşa böl., no:831, Millet Ktp., no: AEsry 1058, BEEK, Genel Kit., no:495, 496, 5149/1).

* *Menâkıb-ı Emir Sultan* - Senâyî Çelebi (Süleymaniye Ktp., Düğümlü Baba böl., no:568, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, no:4644). Bu eser 1289'da İstanbul'da neşrolunmuştur.

* *Menâkıb-ı Emir Sultan* - Hüsamüddin Celîl el-Bursevî (Süleymaniye Ktp., Hüsvrev Paşa böl., no:185, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, no:457, BEEK, Genel Kit., no:2452/1).

* *Menâkıb-ı Emir Sultan* - İsmail Hakkı Bursevî (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa böl., no:265).

Emir Sultan'ın Bursa'ya geldiği dönemde tahtta Yıldırım Bâyezid bulunuyordu. Onun saltanatında Aydın, Saruhan, Menteşe, Karamanoğulları, Germiyanogulları, Menteşeoğulları, İsfendiyaroğulları ve Hamitoğulları beylikleri Osmanlı topraklarına katılmış, İstanbul yedi ay boyunca muhasara altında tutulmuş, Anadolu Hisarı

yaptırılmış ve Niğbolu zaferiyle de Haçlılara büyük bir darbe vurulmuştur.⁷ Bu zafer sonucunda Yıldırım'a Abbasi Halifesi tarafından "Sultân-ı İklîm-i Rûm" ünvanı verilmiştir.⁸ Ancak Yıldırım Bâyezid'in 1402'de Moğol hükümdarı Timur'la yapılan Ankara Savaşı'nda esir alınmasıyla saltanatı sona ermiştir. Hatta Anadolu'yu istila eden Timur'un askerleri Bursa'da Emir Sultan, Molla Fenârî ve Mahmûd Cezerî gibi dönemin önde gelen âlimlerini de esir alarak Timur'un Kütahya'daki otağına götürmüş fakat Timur bu zatlara saygıyla karşılayıp serbest bırakmıştır.⁹

Babasının vefatını takiben bir müddet taht kavgalarıyla uğraştıktan sonra padişahlık makamına geçen Çelebi Mehmed, önce Moğol istilasını fırsat bilip Osmanlı'dan ayrılan beylikleri yeniden hakimiyet altına almış, Şeyh Bedreddin isyanını bastırmıştır.¹⁰ Macar kralı Sigismund'un düzenlediği Haçlı seferi geri püskürtülmüş, ilk defa Saray Bosna'ya girilmiştir. Saltanatı süresince yoğun olarak iç isyanlar ve taht kavgalarıyla mücadele ederek Anadolu-Türk birliğini yeniden kuran Çelebi Mehmed'in vefatından sonra tahta geçen II. Murad devrinde tahta hak iddia eden Düzmece Mustafa daha sonra da Şehzade Mustafa etkisiz hale getirilmiş, İstanbul yeniden kuşatılmış, Venediklilerle yapılan deniz savaşı zaferle sonuçlanmış, Eflâk Beyi vergiye bağlanmış, Selanik ve Bosna-Hersek Osmanlı hakimiyeti altına alınmış, Varna ve II. Kosova savaşlarında Haçlı ordusu mağlup edilerek Osmanlı'nın Balkan hakimiyeti kesinleşmiştir.¹¹ Böylece Osmanlı kuruluş devrini tamamlayarak yükseliş devrine adım atmıştır.

Bu dönemde Emir Sultan da bazı siyasi gelişmelerin içerisinde bulunmuştur. Şöyle ki Yıldırım'a Niğbolu zaferi sonrasında Abbasi halifesi I. Mutevekkil tarafından

⁷ Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicu'l-Vukûât Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, c. I - II, Sad. Neşet Çağatay, T.T.K. Yay., Ankara, 1992, s.11; *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c.I, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İslâm Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul, 1994, s.17.

⁸ Mülazım Abdülkadir, *Bursa Tarihi Kılavuzu*, Haz. M. Fatih Birgül, L. Ali Çanaklı, Bursa İl Özel İdaresi, İstanbul, 2008, s.76, 79.

⁹ Hoca Sadeddin Efendi, *age*, s.295; Gündüz, İrfan, *Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1989, s.23.

¹⁰ Mustafa Nuri Paşa, *age*, s.31.

¹¹ Mustafa Nuri Paşa, *age*, s. 34, 35, 36, 41, 42; *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c.I, s. 21, 22.

“ Sultân-ı İklîm-i Rûm” unvânı verildiğinde, kendisine Emir Sultan kılıç kuşatmıştır.¹² Çelebi Mehmed’in vefatından sonra yaşanan taht mücadelesinde Emir Sultan’ın desteğini alan Sultan Murâd, Çelebi Mustafa’yı mağlup etmiş ve daha sonraları da pek çok kez Emir Sultan’ı ziyaret ederek ona duyduğu hürmeti ifade etmiştir.¹³ Germiyanoglu Yakup Bey topraklarını Osmanlı’ya kattığını II. Murâd’a bildirmek için Edirne’ye giderken önce Bursa’ya uğrayarak Emir Sultan’ı ziyaret etmiştir.¹⁴ Ayrıca Emir Sultan 1422’de gerçekleşen İstanbul muhasarasına yüzlerce dervişle birlikte bizzat iştirak etmiştir.¹⁵

Öte yandan bu dönemde ilmi, edebi, ve mimari açıdan da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bursa, tahttaki sultanların ilme, sanata verdiği önem sayesinde ve Osmanlı’nın ilk başkenti olmasının da etkisiyle edebi, tasavvufi, ilmi ve mimari açıdan oldukça canlı bir hayata sahne olmuştur.

Emir Sultan’ın sağlığında Süleyman Çelebi *Mevlid*’ini telif etmiş, Hacı Bayrâm-ı Velî Bursa’ya gelerek bir müddet Çelebi Mehmed Medresesi’nde ders vermiş, halk arasında Somuncu Baba adıyla tanınan Şeyh Hamîd-i Velî¹⁶ Bursa’ya göç etmiştir.¹⁷ Bursa kadısı Molla Fenârî, Ahmedî, Kadızâde-i Rûmî, Niyâzî, Ahmed-i Dâî, Molla Hüsrev, Ahmed Paşa, Şeyhoğlu Mustafa, Molla Yegân, Molla Gürânî, Hasan Hoca b. Yusuf ve Eşrefoğlu Rûmî Emir Sultan’la çağdaş olan âlim ve şairlerden birkaçıdır.¹⁸

¹² H. Vassaf, *age*, c.I, s.346; Ş. Sami, *age*, s.1041; Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, c.II, T. C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1996, s.113.

¹³ Bahşi, *age*, s. 19 a; Hoca Sadeddin Efendi, *age*, c.2, s.127; Gündüz, İrfan, *age*, s.26; Algül, Hüseyin - Azamat, Nihat “ Emir Sultan”, *DİA*, c.XI, s.147; Akbulut, Rüknettin, *Emir Sultan*, Bursa Hakimiyet Matbaası, Bursa, 1962, s.46.

¹⁴ Hoca Sadeddin Efendi, *age*, s.166; Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz-Yekta Saraç, Koç Kültür Sanat Tanıtım, İstanbul, 2003, s.188.

¹⁵ Gündüz, İrfan, *age*, s.27; Baysun, Cavit, “Emir Sultan”, *İA*, c.IV, s.262; Ayvazoğlu, Beşir, *agm*, s.137.

¹⁶ Somuncu Baba hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akgündüz, Ahmed, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî ve Neseb-i Âlisi*, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Yay., İstanbul, 1992.

¹⁷ Oğuzoğlu, Yusuf, “ Emir Sultan’ın Yaşadığı Şehir Bursa”, *Emir Sultan ve Erguvan*, s.24.

¹⁸ Atlansoy, Kadir, “Emir Sultan Dönemi İlim, Kültür ve Sanat Hayatı Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Emir Sultan ve Erguvan*, s.27; Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c.I, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1995, s.526.

Emir Sultan'ın yaşadığı dönemdeki tasavvufi hayat hakkında bilgi vermesi açısından Bursa'da faaliyet gösteren dergâhlardan bazıları şunlardır: Eşrefzâde, Üçkozlar, Abdal Murad, Abdal Mehmed, Abdal Musa, Ebû İshâk-ı Kâzerûnî, Baba Zâkir, Pars Beg, Çıraklı Dede, Dâvûd Dede, Seyyid Nâsır, Seyyid Usûl, Ali Mest Edhemî, Gâr-ı Âşıkân, Nakkaş Ali dergâhları ve Hindîler Kalenderhanesi.¹⁹

Emir Sultan'ın sağlığından başlayarak uzun yıllar devam eden “Erguvan Bayramı” adındaki sûfi geleneği onun tesirini gösterecek en güzel örneklerden biridir. XX. yüzyılın başlarına kadar devam eden bu geleneğe göre her yıl baharla birlikte Bursa civarındaki il ve ilçelerden dervişler toplanarak Emir Sultan'ı ziyarete gelip sabaha kadar camide ibadet ettikten sonra birer gece de İncirli, Üçkozlar, Üftâde dergâhlarında ve Mevlevihane'de misafir olurlarmış. Yaşanan bu coşkuyu Evliyâ Çelebi şöyle dile getirmektedir: “Senede bir kerre Emir Sultan hazretlerinin “Erguvan Cem'iyeti” faslı olup cem'i diyârdan deryâ-misâl âdem cem' olup bir cem'iyet-i Kübrâ olur kim meşhûr-ı âfâkdır, ta'rif ve tavsîfi mümkün değildir. Ancak ol cem'iyet-i azîm rûhaniyet-i Emir Sultan ile olur.”²⁰ Bir nevi derviş bayramı olarak da adlandırabileceğimiz bu etkinliğe Bursa halkının da büyük teveccühlerinin olması, bu dervişlerin şehirlerine gelmelerini uğur saymaları ve gelmedikleri senenin bereketsiz geçeceğine inanmaları “Erguvan Bayramı” olgusunun sosyolojik ve psikolojik boyutunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.²¹

Emir Sultan'ın yaşadığı dönem Bursa'da mimari açıdan oldukça verimli geçmiştir. Yıldırım devrinde; Molla Yegân, Subaşı Eyne Bey, Ferhâdiye, Molla Fenârî, Vaiziye medreseleri, Ulucami, cami, medrese, imaret, dârü's-şifâ ve misafirhaneden oluşan Yıldırım Külliyesi, Çelebi Mehmed döneminde; Çandarlı İbrahim Paşa, İbn Bezzaz, Şeker Hoca camileri, Dâye Hatun, İshak Şah ve Bâyezid Paşa mescidleri,

¹⁹ Bu isimler *Yâdigâr-ı Şemsî*'deki bilgilerden yola çıkılarak tespit edilmiştir.

²⁰ Evliyâ Çelebi, *age*, II. kitap, s.12.

²¹ M.Şemseddin, *age*, s.40; Kara, Mustafa, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Sır Yay., İstanbul, 2001, s.60.

Sultâniye ve Bâyezid Paşa medreseleri, Yeşil, Geyve, İpek, Yoğurt hanları, Yeşil, Bâyezid Paşa, Devlet Hatun, Süleyman Çelebi türbeleri ve Yeşil imareti, II. Murad devrinde ise; At Pazarı, Bedrüddin, Fazlullah Paşa, Hacı İvaz Paşa, Kadem Eri, Kara Hasan Paşa, Kirişçi Kızı, Mes'ûd Makramevî, Nakkaş Ali, Oruç Bey, Reyhan, Selçuk Hatun, Şehre Küsdü, Şeyh Paşa, Umur Bey, Veledi Yanic, Yiğit Köhne mescidleri, Hoca Ali, Hoca İlyas, Hoca Tayyib Hacı İvaz Paşa, Nalbantoğlu, Şerefüddin Paşa, Zeyniler camileri, İsa Bey, Hasan Paşa, Fazlullah Paşa, İsa Bey medreseleri, Namazgâh, Nalbur, Hacı İvaz Paşa, Kütahya, Şerefüddin Paşa ve Tuz hanları, At Pazarı, Emir Sultan, Kaygan, Reyhan ve Tavuk Pazarı hamamlarıyla medrese, cami, imaret, muvakkithane, hamam ve misafirhaneden oluşan Murâdiye Külliyesi inşa edilip zengin vakıf kaynaklarıyla desteklenmiştir.²²

Padişahlara kılıç kuşatan, 1422'deki İstanbul muhasarasına beraberindeki dervişlerle katılan ve taht mücadelelerinde etkin rol oynayan Emir Sultan'la ilgili olarak sosyolojik tahlili gerektiren bir olgu da, hiç şüphesiz ki, Emir Sultan Mahallesi'dir. Emir Sultan sağken ona yakın olmak isteyenlerin bu civara yerleşmesiyle kurulan mahallenin XVI. yüzyılda yapılan sayımlarda Bursa'nın en kalabalık mahallesi olduğu görülmektedir.²³ Emir Sultan Mahallesi'nde nüfusun yoğunlaşmasının sebepleri arasında Emir Sultan'a komşu olma arzusunun yanında, devrin kutbu addedilen bu şahsa Osmanlı hanedanının gösterdiği saygı sebebiyle mahalle halkının her türlü vergiden muaf tutulmasının da etkisi vardır.²⁴

²² İsimler şu eserlerden tespit edilmiştir: Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II.Sultan Murad Devri*, Baha Matbaası, İstanbul, 1972; Baykal, Kâzım, *Bursa ve Anıtları*, Aysan Matbaası, Bursa, 1950; Hızlı, Mefail, *Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri*, İz Yay., İstanbul, 1998.

²³ *Hüdâvendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Bursa Kazası Bölümü, Haz. Ömer Lütfi Barkan-Enver Meriçli, T.T.K. Yay., Ankara, 1988, s. 1.

²⁴ Kepecioğlu, Kamil, *age*, c.II, s.30; Çetin, Osman, "Bursa'da Ayrıcalıklı Bir Mahalle: Emir Sultan", *Bursa Araştırmaları Dergisi*, sayı:12, Bursa Araştırmaları Vakfı, Bursa, 2006, s.42; Osmanlılar'da seyyid ve şeriflere tanınan imtiyazlar hakkında bkz. Kılıç, Rüya, *Osmanlı'da Seyyidler ve Şerifler*, Kitap Yay., İstanbul, 2005.

Bahşî'nin *Menâkıb*'inde devamlı olarak "Seyyidü's-sâdât", "Hazreti Mahdûm" diye bahsettiği, yalnız Bursa'da değil Anadolu'nun pek çok yerinde halifeleri bulunan bu veli, toplumun tüm kesimlerini kucaklamış, her kesimden insanla kurduğu muhabbet dolu iletişim sayesinde bulunduğu mekan bir cazibe merkezi haline gelmiş ve bu durum yüzyıllar boyu devam etmiştir. Günümüzde de Emir Sultan türbesi Türkiye'nin dört bir yanından Bursa'yı ziyarete gelenlerin birinci ziyaretgâhıdır. Ayrıca Bursa'da düğünlerde Emir Sultan'ın ziyaret edilmesi gelenek olmuştur.

Görülüyor ki, Emir Sultan'ın yaşadığı dönem, aynı zamanda Bursa'nın ilmi, kültürel ve mimari alanda zirve olduğu bir dönemdir. Yukarıda bahsi geçen pek çok şair, âlim ve devlet adamı Emir Sultan'a muhabbetle bağlı kimselerdir ve bu kimselerin ortaya koydukları eserlerde Emir Sultan'ın etkisi yadsınamaz. O adeta bir "kültür çekirdeği"²⁵ vazifesi görmüş ve etrafında halkalanan sevenleriyle birlikte devrinin Bursa'sında ilmi, kültürel ve mimari alandaki canlılığın oluşmasına büyük katkıda bulunmuştur.

²⁵ "Kültür çekirdeği" kavramı için bkz. Kemikli, Bilal, *agm*, s.37.

1. BÖLÜM: YAHYÂ BİN BAHŞÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

Kaynaklarda adı Yahyâ b. Bahşî b. İbrâhîm Rûmî Gönenî, Yahyâ b. Yahşî, İbn Bahşî, Muhyiddin, Fahreddîn Yahyâ el-Gönânî, Tuzlalı, Kuzlalı, Tuzlavî Yahyâ Efendi olarak geçen Bahşî'nin nerede, ne zaman doğduğu bilinmemektedir.²⁶ Kaynaklarda Yahyâ b. Bahşî'nin Gönenli olduğu, Çanakkale'nin Ayvacık ilçesine bağlı Tuzla Medresesi'nde müderrislik yaptığı ve emekli olduktan sonra Çanakkale'nin Ezine ilçesine bağlı Yaylacık köyünde bir tekke²⁷ kurarak hizmet etmeye devam ettiği kaydedilmektedir.²⁸

O dönemin sancaklarından olan Tuzla'da, I. Murâd Hüdâvendigâr tarafından yaptırılmış olan medresede görev yapan Bahşî'nin zâhiri ilimleri kimlerden tahsil ettiği hususunda bilgi bulunmamaktadır. Fakat Aziz Kılınç makalesinde Kadı Beyzâvî'nin

²⁶ Bahşî'ye nispet edilen bu isimler içerisinden kütüphane kayıtlarında ve kaynaklarda yaygın olarak Yahyâ bin Bahşî kullanıldığı için bu araştırmada da ondan bahsedilirken Yahyâ bin Bahşî ve Bahşî isimleri kullanılmıştır.

²⁷ Yaylacık'a yaptığımız ziyarette Bahşî'nin türbedarlığını üstlenen "Tekkeşenler" adında bir ailenin olduğu öğrendik. Farsça "Tekkede oturan" anlamına gelen "Tekkenişin" kelimesinin bozulmuş hali olduğuna kanaat getirdiğimiz "Tekkeşenler" isimli ailenin varlığı, bu tekkenin faaliyetlerinin uzun süre devam ettiğini gösterir. "Tekkenişin" için bkz. Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara, 1997, s.708.

²⁸ Mecdî Mehmed Efendi, *Şakâ-yık-ı Nümâniyye ve Zeyilleri*, Çağrı Yay., İstanbul, 1989, s.343; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c.I, Bizim Büro Yay., Ankara, 2000, s.199; H.Vassaf, *age*, c.I, s.353; Öngören, Reşat, *Osmanlılarda Tasavvuf*, İz Yay., İstanbul, 2000, s.221; Baldırzâde, *age*, s.221; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, c.V, Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1996, s.1669; Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Karesi Meşahiri*, Haz. Mehmet Sarı – Ahmet Karaman, Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, Balıkesir, 1999, s.70; Bilge, Mustafa, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İ.Ü. Ed. Fak. Yay., İstanbul, 1984, s.199; Baltacı, Cahit, *XV.-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul, 1976, s.93.

Bahşî'nin hocası olduğunu söylemektedir.²⁹ Ancak bu bilginin doğru olması tarihsel olarak mümkün değildir. Çünkü Kadı Beyzâvî'nin vefat tarihi 1286'dır.³⁰

Yahyâ bin Bahşî'nin kaynaklarda tasavvufi eğitimi hususunda pek çok şeyhten icâzet aldığı, fakat son icazetini Emir Sultan'ın üçüncü halifesi olan Şeyh Lütfullah Karamânî'den aldığı kaydedilmektedir.³¹ Bunun yanında diğer *Menâkıb-ı Emir Sultân* müelliflerinden Şevkî ve Hüsâmüddin Celîl'in rivayetlerine göre; Yahyâ b. Bahşî pek çok şeyhin uzun süre hizmetlerinde bulunup icazet aldıktan sonra içinde bulunduğu halden memnun olmayarak Emir Sultan'ın Alaşehir'deki halifesi Şeyh Sinan'a başvurmuş, Şeyh Sinan da Bursa'ya gidip Emir Sultan'ın kabrini ziyaret etmesini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Bahşî Bursa'ya gelerek Emir Sultan'ın kabrini ziyarete gitmiştir. Emir Sultan'ı kabrinin üzerinde oturur vaziyette bulan Bahşî, onun elini öpüp tevbe etmiş ve Emir Sultan'ın sırtını sıvazlamasıyla gönlü huzur bulmuştur.³² Tasavvuf tarihinde herhangi bir büyük şeyhin veya kutbun ruhaniyyetinden irşâd edilenler de üveysî sayılmaktadır.³³ Bu durumda Bahşî'nin de üveysî sayılması mümkündür.

Yaşadığı devrin önemli ilim-kültür merkezlerinden olan Çanakkale'nin Ayvacık ilçesine Tuzla medresesinde ³⁴ görev yapan Bahşî'nin, talebelerine Kadı Beyzâvî'nin

²⁹ Kılınç, Aziz, "Ezine Yöresinin Folklorik Yapısında Manevi Ziyaret Yerleri", *Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi*, sayı:19, <http://www.hbektas.gazi.edu.tr/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=461>, 20.06.2008.

³⁰ Kadı Beyzâvî için bkz. Yavuz, Yusuf Şevki, "Beyzâvî", *DİA*, c.VI, s. 100.

³¹ Baldırzâde, *age*, s.221; Bursalı Mehmed Tahir, *age*, c.I, s.199; Hüseyin Vassaf, *age*, c.I, s.70.

³² Şevkî, *Menâkıb-ı Emir Sultân*, Süleymaniye Ktp., Hüsnü Paşa böl., no:831, s. 45b-46a; Hüsâmüddin Celîl el-Bursevî, *Menâkıb-ı Emir Sultân*, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa böl., no:457, s.78 a-b.

³³ Ocak, Ahmet Yaşar, *Veysel Karanî ve Üveysilik*, Dergâh Yay., İstanbul, 1982, s.94.

³⁴ Cami hala ibadet açıktır; fakat caminin batısında, bir dersane ve on hücreden oluşan ve XX. yüzyılın başlarına kadar faaliyette olduğu anlaşılan medreseden günümüze hiçbir kalıntı ulaşamamıştır. Tuzla I. Murad Cami ve Medresesi için bkz. Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, Baha Matbaası, İstanbul, 1966, s.355; Bilge, Mustafa, *age*, s.198; Baltacı, Cahit, *age*, s.92. (Cahit Baltacı bu medreseyi ve camiye Atâî'ye dayandırarak Yıldırım tarafından yaptırıldığını, E. Hakkı Ayverdi'nin verdiği bilginin yanlış olduğunu söylemektedir. Ancak hiçbir muhakemeye tabi tutmadan Atâî'deki her bilginin kesin olarak doğru olduğunu söylemek bilimsel araştırma anlayışıyla çelişmektedir. Tuzla köyüne yaptığımız ziyarette caminin kitabesinden I. Murad

tefsirini mütalaasız okutması ilminin derinliğini gösteren hususlardan biridir. Bahşî'nin ilim ve faziletini gösteren bir diğer husus da şudur; Şeyh Lütfullah Efendi Sultan II. Bâyezid'in davetine icabet ederken yanında Yahyâ b. Bahşî'yi de götürmüş ve padişahın kılınan Cuma namazı sonrasındaki va'z teklifi üzerine Bahşî'nin kürsüye çıkmasını istemiştir. Bahşî'nin yaptığı Meryem sûresi konulu va'zın tesiriyle cemaat gözyaşlarına boğulmuştur. Bu va'zdan sonra Bahşî, Sultan'ın ihsanlarına nail olmuştur.³⁵

Yahyâ bin Bahşî, Bursa'daki Emir Sultan dergâhının postnişinliğine şeyhi Lütfullah Karâmânî'nin oğlu Abdurrahman Efendi geçince bazı kimselerin tahrikiyle postnişinlik iddiasında bulunmak üzere Bursa'ya gelmiş fakat bu iddiasında başarılı olamamıştır.³⁶

Hem bir ilim adamı hem de bir sûfi olarak karşımıza çıkan Bahşî, *Menâkıb-ı Cevâhir*'in son sayfalarında devrinin sûfilerini dünya işleriyle fazlasıyla meşgul, din yolunda gayretsiz olduklarını söyleyerek eleştirmiş ve bu sebeple tekkedeki vazifesini bırakıp Gönen'e göçtüğünü dile getirmiştir.³⁷

Bireysel hayatına ilişkin kaynaklarda sınırlı bilgi bulunan Bahşî'nin vefat tarihi konusu tartışmalıdır. Şöyle ki; bazı kütüphane kayıtlarında ve kaynaklarda Bahşî'ye ait birbirinden farklı pek çok vefat tarihi bulunmaktadır. Fakat bu vefat tarihlerinden H.840 (1436-37), H.879 (1474-75) ve H.900 (1494-95)'ün tarihsel olarak Bahşî'nin vefat tarihi olmasını imkansız kılan birkaç sebep vardır: Birincisi; Bahşî *Menâkıb*'ı H.932'de (1525-26) telif ettiğini söylemektedir. İkincisi; Bahşî *Menâkıb*'ında eserini Manisa'da sancak beyi olan Kanuni Sultan Süleyman'a sunmayı düşündüğünü dile getirmiştir.

tarafından inşa edildiğini gördük. Bu sebeple de E.Hakkı Ayverdi'nin caminin bânisinin I. Murâd olduğu hakkındaki görüşünün isabetli olduğu kanısına vardık.

³⁵ Baldırzâde, *age*, s.221.

³⁶ İsmail Belîğ, *age*, s.85; M.Şemseddin, *age*, s.44. (Bu kaynaklarda postnişinlik iddiasıyla Bursa'ya gelen Bahşî'nin bunu ilan etmek için çıktığı kürsüde dilinin tutulduğu ve bu olay üzerine postnişinlik iddiasından vazgeçtiği rivayet edilmektedir.)

³⁷ Bahşî, *age*, 117 a.

Kanuni 1513 (H.918-919)'te sancak beyi olduğuna göre Bahşî'nin vefat tarihinin H.840, H.879 veya H.900 olamayacağı da ortadadır. Üçüncüsü ise, Bahşî'nin müridlerinden birisi olarak zikredilen Şeyh Lütfullah Efendi'nin vefat tarihi H.894 (1488-89)'tür.³⁸ Bahşî, Şeyh Lütfullah Efendi'nin vefatından sonra postnişinlik iddiasında bulunmuştur. Bu durumda Bahşî'nin XVI. yüzyılın ilk yarısında vefat ettiğini söylemek tarihsel ve mantıksal olarak daha doğru olacaktır.

Bahşî'nin kabri Çanakkale'nin Ezine ilçesine bağlı Yaylacık köyündedir. Bahşî'nin kabrinin içinde bulunduğu türbede " Ulu Sultan" isimli zata ait bir kabir daha mevcuttur. Ulu Sultan'ın kim olduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla beraber bu zatın Bahşî'nin oğlu olduğu veya sahabeden bir zat olduğu şeklinde iki farklı görüş mevcuttur.³⁹

Yahyâ bin Bahşî'nin ailesi hakkında kaynaklardan pek fazla bilgi edinilememiştir.⁴⁰ Bahşî'nin aile fertlerinden haklarında bilgi edinilen yalnızca iki kişi mevcuttur. Bunlardan biri Şeyh Ebu'l-Vefâ'nın hizmetinde bulunmuş, o vefat ettikten sonra da Yahyâ bin Bahşî'ye intisab edip sonra da ona damat olan Seyyid Murtaza,⁴¹ diğeri de yine Bahşî'nin damadı olan Edirne Darü'l-Hadis'inde ve Kahire'de ilim tahsil eden Haydar bin Mahmûd'dur.⁴²

Yaylacık sakinlerinden edinilen bilgilere göre Bahşî yalnızca müderris bir sûfi değil aynı zamanda toplumsal açıdan o yörede önemli hizmetlerin gerçekleşmesini sağlayan bir şahsiyettir. Bahşî'nin yaşadığı dönemde önemli bir geçiş noktası

³⁸ M. Şemseddin, *age*, s.59.

³⁹ Bahşî ve Ulu Sultan'ın kabirlerinin içinde bulunduğu türbenin üzerinde yazılı inşa tarihi 1401'dir. Bu durumda Ulu Sultan'ın Bahşî'den önce Yaylacık'ta yaşamış bir Allah dostu olması imkan dahilindedir.

⁴⁰ Yalnızca *Sicill-i Osmani*'de Bahşî'nin babası hakkında bilgiye rastlanılmıştır. Fakat Yahyâ bin Bahşî'nin babası olarak tanıtılan kişinin H.944'de Trablusşam kadısı olduğunun kaydedilmiş olması bu zatın Yahyâ bin Bahşî'nin babası olamayacağını gösterir. Çünkü Bahşî *Menâkıb*'ini H.932'de telif ettiğini ve yaşının epeyce ilerlemiş olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca *Sicill-i Osmani*'deki bu bilgiyi destekler mahiyette kaynaklarda hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır. Bkz. Mehmed Süreyya, *age*, c.II, s.354.

⁴¹ İ. Belig, *age*, s.437.

⁴² İ. Belig, *age*, s.274.

konumunda olan Yaylacık'a uğrayan yolcular onun dergâhında ağırlanmış.⁴³ Hatta o bölgeden toplanan verginin bir kısmı bu tür sosyal faaliyetlerin idamesi için dergâha bağışlanmıştır.

Bütün bunlar gösteriyor ki Yahyâ b. Bahşî, pek çok talebe yetiştirmiş, yaşadığı muhitin maddi, manevi ihyası için çaba sarfetmiş ve birçok eser vücûda getirmiştir. Sahip olduğu niteliklerle Tasavvuf ve Türk İslâm Edebiyatı sahalarında önemli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. Eserleri

Yahyâ bin Bahşî, Temel İslâm İlimleri, Tasavvuf, Arap Dili, Edebiyat sahalarında eserler vücûda getirmiş, ilim ve irfanı kendinde cem eylemiş bir sûfidir.

Aşağıda kaynaklardan ve kütüphane kayıtlarından Bahşî'ye ait olduğunu tespit edilen eserler sıralanmıştır. Fakat bunların bir kısmının Bahşî'ye aidiyeti tartışmalıdır. Bununla birlikte kaynaklarda Bahşî'ye ait olduğu kaydedilen bazı eserlere kütüphane kayıtlarında rastlanmamıştır. Kütüphane ve özel koleksiyonların tasnifiyle Bahşî'ye ait diğer eserler de gün yüzüne çıkacak, böylece zamanla Yahyâ bin Bahşî külliyyâtı da genişleyecektir.

Kütüphanelerde Yahyâ b. Bahşî'ye ait olduğu tespit edilen eserler:

- **Maktel-i İmam Hüseyin** ⁴⁴: Hz.Hüseyin'in şehid edildiği Kербela olayının manzum bir biçimde anlatıldığı bir eserdir. İlk kısmında;

“Elâ yâ eyyühe'l-ihvân salâdur es-salâtu okun

⁴³ Hamam kalıntıları ve yakın zamanda yenilenmiş “Dede Çeşmesi” bu rivayeti doğrulamaktadır. Ayrıca yakın zamana kadar civar köylerden insanların erzak getirip bu köyde dağıtması Yaylacık'ta Bahşî'ye uzanan sosyal yardımlaşma olgusunun devamı niteliğindedir. Günümüzde de “Fetihler Hayır Hizmetleri Vakfı” Yaylacık'ta bir sosyal yardımlaşma merkezi kurarak bölge halkının ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli roller üstlenmiştir. Hiç şüphesiz halen devam eden bu hayır-hasenât faaliyetlerinin Yaylacık merkezli olmasında - yöre halkının deyimiyile - “Yahyâ Dede”nin payı büyüktür.

⁴⁴ BEEK, Ulucami böl., no: 8074/ 1.

Mu‘ attar oluben meclisinüz hoş kokular kokun”

Diğer kısmında da “Es-salâtu ve’s-selâm diyin aşkla

Tâ ki meclis dola nûr-ı şevkle” beyitlerinin tekrarlandığı
terc-i bend tarzında yazılmış bir eserdir.

- **İzhâru’l- Esrâr**⁴⁵: Yalnızca bir yerde Bahşi’ye nisbet edilen bu eser kayıtlarda
Birgili Muhammed Efendi (öl.981/1573)’ye ait bir Arapça gramer kitabı olarak yer
almaktadır.⁴⁶

- **Lemhu Mesâili Nahvîye fî Şerhi Avâmili’l- Birgivîye**⁴⁷: Birgili Muhammed
Efendi’nin *el- Avâmilü’l-Cedîde* isimli Arapça gramer kitabına şerhtir.

- **Menâkıb-ı Cevâhir li Hakk-ı Emir Sultan**

- **Mevlûd**⁴⁸: Eser mevlid okumanın ve okutmanın faziletlerinden bahseden iki
hikaye ile başlar. Besmele, istiaze, salât u selâm ve duadan sonra Fî Tahkîk-i Kevni’l-
Küllî Min Nûrihi Aleyhisselâm, Fî Keyfiyyeti’l-Hâli Hamlihi Aleyhisselâm, Fî
Keyfiyeti Velâdeti’n-Nebîyyi Aleyhisselâm, Kasîde Fî Medhi Aleyhisselâm, Fî Ba’zı
Mâ Veka’a Hîne Tulûi Şemsi’l-Kevneyn, Kasîde Fî Medhi Aleyhisselâm, Kelâmu’n-
Nebî Aleyhisselâm Hîne Mevthâ ve Hazâ Vefâtu’n-Nebî Aleyhisselâm başlıklı
bölümler yer almaktadır.⁴⁹

- **Şir’atü’l-İslâm Şerhi**⁵⁰: İmam-zâde eş-Şargî (öl.573/1177)’nin Fıkıh konusunda
kaleme aldığı *Şir’atü’l-İslâm* isimli eserinin şerhidir.

⁴⁵ Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., 42 Kon 5724/5.

⁴⁶ Milli Ktp., Adana İl Halk Ktp., 01 Mü 3947/1, 01 Hk 302/2, 01 Hk 1141/15.

⁴⁷ Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp., 19 Hk 5299/1; Kastamonu İl Halk Ktp., 37 Hk 1012/10; Milli Ktp.,
Samsun İl Halk Ktp. Koleksiyonu, 55 Hk 164/1; Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Ktp., 11266/2.

⁴⁸ Süleymaniye Ktp., Tercüman Gazetesi Ktp., Türkçe Yazmaları, Y-183/1.

⁴⁹ Akçay, Ali İhsan, “Emir Sultan’ın Halifelerinden Gönenli Yahyâ b. Bahşi ve Mevlidi”, *Emir Sultan
ve Erguvan*, s.71.

⁵⁰ Atf Efendi Yazma Eserler Ktp., 34 Atf 1421; Nuruosmaniye Yazma Eserler Ktp., 34 Nk 2440;
Konya Karatay Yusufağa Ktp., 42 Yu 89; Köprülü Yazma Eser Ktp., Mehmed Asım Bey
Koleksiyonu, 34 Ma 158; Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp., 19 Hk 478; Kastamonu İl Halk Ktp., 37
Hk 2531, 37 Hk 1441; Balıkesir İl Halk Ktp., 10 Hk 551, 10 Hk 986.

- **Ferâidü'l-Leâli**⁵¹: Fıkıh alanında çeşitli konu başlıkları altında ilmihal tarzında yazılmış bir eserdir. Bu eserin Yahyâ bin Bahşî ve Yahyâ Fakih adlarıyla kayıtlı iki nüshası tespit edilmiştir. Bununla birlikte müellifinin Şeyh Ali Dede Alâe'd-dîn Ali b. Mustafa Bosnevî olduğu kaydedilen ve aynı adı taşıyan bir eser daha tespit edilmiştir.⁵²

Kütüphane kayıtlarında rastlanmayan fakat kaynaklarda Bahşî'ye ait olduğu rivayet edilen eserler şunlardır ⁵³:

- **Dîvân- ı İlâhiyat**

- **Envâru'l-Kulûb**: Kütüphane kayıtlarında Bahşî'ye ait böyle bir eser tespit edilememiştir. Yahyâ bin Mustafa Bursevî (öl.898/1492)⁵⁴ ve Cemâleddin Mehmed b. Mahmûd Aksarâyî (öl.791/1389)⁵⁵,ye ait *Envâru'l-Kulûb* adını taşıyan iki eser tespit edilmiştir. Ayrıca kayıtlarda bu ismi taşıyan fakat müellifi belli olmayan birkaç esere tesadüf edilmiştir. Müellifi hakkında bilgi verilmeyen bu eserlerden birisinin Bahşî'ye ait olması da imkan dahilindedir.

- **Menâkıb-ı Şeyh Muhammed bin İsâ-yı Akhisârî**

- **Şerhu'l-Vikâye'ye Haşiyeye**: Ubeydullah b. Mesûd el-Buhârî (öl.747/1346)'nin Fıkıh alanında kaleme aldığı *Şerhu'l-Vikâye'* sine haşiyedir.

- **Sihah-ı Acemî**: Bu eser kaynaklarda Bahşî'ye nisbet edilmesine rağmen kütüphane kayıtlarında Birgili Mehmed Efendi'ye ait olduğu kaydedilen Farsça-Türkçe sözlüktür.⁵⁶

Bahşî, *Menâkıb-ı Cevâhir*'inde sadece *Mevlûd*, *Menâkıb-ı Hacı İsâ Dede* ve *Risâle-i Envâriyye* isimli eserleri telif ettiğini söylemiştir.⁵⁷

⁵¹ BEEK, Ulucami böl., no:1269; Kütahya Vahit Paşa İl Halk Ktp., 43 Va 173.

⁵² Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., 42 Kon 234.

⁵³ Bursalı Mehmed Tahir, *age*, s.199; Hüseyin Vassaf, *age*, c.1, s.354.

⁵⁴ Milli Ktp., Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3094/8.

⁵⁵ Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp., 19 Hk 556/16.

⁵⁶ Milli Ktp., Adana İl Halk Ktp., 01 Hk 604/1(a).

⁵⁷ Bahşî, *age*, 117 a – b.

2. BÖLÜM

METİN İNCELEME

2.1.Eserin nüshaları

Bahşî'nin bu eserinin tespit edilebilen nüshaları kütüphane kayıtlarında üç farklı isimle yer almaktadır.

a- Menâkıb-ı Cevâhir li Hakk-ı Emîr Sultân adıyla kayıtlı olan nüshalar

1- Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş böl., no:410/1

2- Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no: 4559 ⁵⁸

3- Millet Ktp., Ali Emiri Efendi böl., no:1114

4- Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no:4975

5- Süleymaniye Ktp., Ali Nihat Tarlan böl., no: 138/2

b- Menâkıb-ı Emîr Sultân adıyla kayıtlı olan nüshalar

1-Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta İl Halk Ktp. koleksiyonu, no: 32 Hk 228

2-BEEK, no: 5149/1- 495 ⁵⁹

3- Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Kütüphanesi, Nadir Eserler, no:10916

c- Menâkıbu'l- Cevâhir adıyla kayıtlı olan nüshalar

1- Milli Ktp., Yazmalar koleksiyonu, no: 06 Mil Yz A 3406

⁵⁸ İstinsah tarihi H.1004 olan bu nüshanın fiziksel özellikleri şöyledir: Boyut (Dış-İç): 210x130-150x85mm.; yaprak:121; satır:13; yazı türü: nesih; kağıt türü: sarıca.

⁵⁹ Bu eser kütüphane kayıtlarında Şevkî'ye ait gözüke de eser üzerinde yapılan incelemede eserin müellifinin Yahyâ b. Bahşî olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2- Milli Ktp., Yazmalar koleksiyonu, no: 06 mil Yz A 3344

2.2. Eserin konusu

Lügât manası “övülecek iş, hareket ve meziyetler” olan “menâkıb” kavramı hadis mecmualarında ashabın meziyetlerinden bahseden hadislerin yer aldığı kısımların başlığı olarak kullanılmıştır. Tarihi şahsiyetlerin hal tercümelerinin yer aldığı eserlere de “menâkıb” adı verilmiştir.⁶⁰ IX. yüzyıldan itibaren sûfilerin gösterdikleri kerametleri nakleden hikayeler anlamında “menâkıb” veya “menkabe” kavramları kullanılmıştır.⁶¹ Herhangi bir tarikata mensup bir velînin menkabelerinin anlatıldığı eserlere “menâkıb” veya “menâkıbnâme” denir. Bu tür eserlerin kaleme alınmasındaki temel gaye; esere konu edilen velînin müridlerinin yetişmesidir. Velînin ve tarikatın tanıtılması, tarikatlar ve şeyhler hususunda soğuk bir tavır takınan ulema nazarında tarikatı ve velîyi kabul ettirmek de menâkıbnâme türündeki eserlerin vücûda getirilmesinin diğer gayeleridir.⁶² Bu tür eserler resmi tarih kitaplarında pek yer verilmeyen eserin yazıldığı devrin toplumsal ve iktisadi hayatı, örf ve adetler, tasavvufî hayat, bazı şahsiyetlerin halk üzerindeki etkisini göstermesi açısından büyük öneme sahiptir. Menâkıbnâmeler ciddi bir tarihi tenkide tabi tutulması şartıyla Tarih, Edebiyat, Tasavvuf, Sosyoloji, Folklor, Psikoloji alanlarında yapılan araştırmaları için önemli bir başvuru kaynağı olma özelliğini taşır.⁶³

Ahmet Yaşar Ocak *Menâkıb-ı Cevâhir*'i XV. yüzyılda kaleme alınmış, Emir Sultan ve çevresindekilerin menâkıbının anlatıldığı, bilhassa tarihi açıdan önemli bir eser olarak tanıtmaktadır. Dipnotta da *Menâkıb-ı Cevâhir*'in Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmûd Efendi, no: 4559'daki nüshasına atıf yapılmıştır. Bu araştırmaya da konu edilen nüshada eserin H.932'de telif edildiği açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla *Menâkıb-ı*

⁶⁰ Ateş, Ahmed, “Menâkıb”, *İA*, c.VII, s.701.

⁶¹ Ocak, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, T.T.K. Yay., Ankara, 1992, s.27.

⁶² Ocak, Ahmet Yaşar, *age*, s.36.

⁶³ Ateş, Ahmed, *agm*, s.702.

Cevâhir XV. yüzyılda değil XVI. yüzyılda telif edilmiştir. Ayrıca *Menâkıb-ı Cevâhir*'in de kaleme alındığı XVI. yüzyıl menâkıbnâme türündeki eserlerin sayısında büyük artış kaydedildiği bir dönemdir.⁶⁴

Eser, Emir Sultan ve onun halifelerinden Hacı İsa Dede, Abdi hoca, Ece Baba ve Hacı Mustafa Dede'nin menâkıbını konu edinmiştir.⁶⁵

2.3. Eserin şahıs kadrosu

a) Hz. Muhammed

b) Muhammed Şemseddin Buhari

c) Hacı İsa Dede, Hacı Mustafa Dede, Zâkir Ali Hoca, Nebi Hoca, Ece Baba, Abdi Hoca

d) Yıldırım Bayezid, Hatun Ana, Sultan Muhammed, Süleyman Beg, Sultan Murad, Sultan Mustafa

2.4. Eserin yazarı, yazılış tarihi ve sebebi

Eserin yazarı Yahyâ bin Bahşî'dir. *Menâkıb-ı Cevâhir*'in sonundaki manzûmede eserin H.932'de (1525-26) telif edildiği belirtilmektedir. Eserini te'lif ettiği dönemde yaşının epeyce ilerlemiş olduğunu belirten Bahşî, sebep-i telifini şöyle açıklamaktadır: *"Hamd ol Allah'ın azametine, kudretine ve ihsân-ı keremine kim ol dostlarının menâkıb-ı uzmâlarını ve kerâmetlerini bu bende-i mücrim ü asî beyne'l-'ibâd efkar-ı nâs aynî Yahyâ dilinden zuhûra getürdi ta kim meşgûl olan kimesneler mezkûr evliyâların menâkıbı lezzetiyle mütelezziz olub gönülleri münevver olalar."*⁶⁶

⁶⁴ Ocak, Ahmet Yaşar, *age*, s.59.

⁶⁵ Bahşî eserinin sonlarında daha önce telif ettiği eserleri zikrederken Hacı İsa Dede'nin menâkıbını da zikretmiştir. Buradan anlaşılıyor ki bu eser daha sonraları *Menâkıb-ı Cevâhir*'e eklenerek istinsah edilmiştir.

⁶⁶ Bahşî, *age*, 115 a.

Bahşî bu eserin vücûda gelmesini kendisine nasib ettiği için Allah’a şükrettikten sonra adı geçen râvîlerden derlediği menkabeleri insanların Emir Sultan’ı tanımaları ve onunla gönül bağı kurmalarını sağlamak amacıyla sunduğunu ifade etmektedir: “ *Emîr Sultân hazretlerinin nevvera’l-lâhu merkadehu meşreb-i a’lâsını ve kerâmeti ‘uzmâsını mezkûrûn râvîlerden me’hûz olan gönül levhinde merkûm idi. Çün ol deryâdan bir katre ve güneşten bir zerre zuhûra getürüb bir kitâb idem kim min ba’d bize hâcet olmayub iş bu kitâbumuzdan her zamânda intifâ’ idinüb ya’nî âhere mürtebit olmayub anun rûh-ı şerîfinden istimdâd ideler kim zîrâ eşref-i evlâd-ı seyyidi’l-mürselîndür ve sultân-ı meşâyih ve kutbu’l-aktâbdur.*”⁶⁷

Bahşî, evliyâ ruhlarının anıldıkları yerde bulunacağını ve onların buldukları mecliste rahmet meleklerinin de bulunduğunu, şeytanın asla böyle bir mekana giremeyeceğini söylemektedir. Ona göre evliyânın her biri birer cevherdir ve cevherin kıymetini de ancak sarrafı anlar. Bu yüzden eserinin gönül gözü kapalı olanlar için hiçbir anlam ifade etmeyeceğini, Allah’ın yardımıyla kaleme aldığı eserinin kıymetinin sonsuza dek anlatılsa bile bitmeyeceğini ifade etmektedir.

2.5. Eserin kaynakları

Bahşî, Emir Sultan’la ilgili menâkıbın büyük bir kısmını Hz. Emir’in müridlerinden olan Zâkir Ali Hoca, Ece Baba ve Nebi Hoca’dan rivayet ettiğini söylemektedir.⁶⁸ Bunula birlikte Sinan Beg, Keyvan Subaşı isimli şahıslardan da birer menkabe rivayet edilmiştir. Bazen de Bahşî, kaynak belirtmeden “Nakl olunmuşdur kim” diyerek bir menkabeye geçiş yapmıştır.

Eserde Bahşî, Emir Sultan’dan sonra en çok bahsi geçen Hacı İsa Dede hakkındaki menkabeleri Hacı Mustafa Dede, Yahya Halife, Pir Aziz, Şeyh Hacı Halife ve Yaralı Çelebi isimli şahıslardan rivayet etmiştir. Emir Sultan hakkında rivayet edilen

⁶⁷ Bahşî, *age*, 68 b.

⁶⁸ Bahşî, *age*, 2 b.

bazı menkabelerde olduğu gibi Hacı İsa Dede hakkındaki bazı menkabeler de kaynak gösterilmeden “ Nakl-i sahihle menkûldür.” denilerek rivayet edilmiştir.

2.6. Dil ve imlâ özellikleri

XVI. yüzyılda kaleme alınan eser dil tarihi yönünden Klasik Osmanlı Türkçesi dönemine girer. Bununla birlikte az da olsa farklılık göstererek Eski Anadolu Türkçesi'nin karakteristik özelliklerini taşımaktadır.⁶⁹ Bu benzerliklerin bazıları şunlardır:

1- İlk hecelerdeki vokal değişimleri hususunda Eski Türkiye Türkçesi'nde bu durum “i” yönündedir. Bugün bizim “e” ile telaffuz ettiğimiz pek çok kelime “i” iledir.

idüb, “edip”, “Musâhibet idüb”.

didi, “dedi”, “dervîş didi kim”.

itmek, “etmek”, “Tâleb itmek”.

viricek, “vericek”, “Cevâb viricek”.

idindi, “edindi”, “Oğul idindi”.

2- Birinci ve ikinci tekil şahıs zamirlerinin akuzatif ve genitif şekilleri eserde “benüm, senün” şeklinde görülmektedir.

3- Eski Anadolu Türkçesi'nde kuvvetli bir şekilde görülen büyük ünlü uyumu eserde de görülmektedir:

“turmuşduk”, “gerekdür”, “ayırub”, “benzedürsin”

4- Eserde de Eski Anadolu Türkçesi'nde olduğu gibi b, m, p, v gibi dudak ünsüzleri sebebiyle kendilerinde yuvarlak ünlü bulunan kelimeler mevcuttur.

⁶⁹ Eserin dil ve imla özelliklerini tespit için şu eserlerden yararlanılmıştır: Timurtaş, Faruk K., *Osmanlı Türkçesi Grameri*, İ.Ü. Ed. Fak. Yay., İstanbul, 1983 ve Timurtaş, Faruk K., *Eski Türkiye Türkçesi*, İ.Ü. Ed. Fak. Yay., İstanbul, 1981.

“demür”, kapu”, “tapu”

“Gevde” kelimesindeki “e”, Eski Anadolu Türkçesi’nde olduğu gibi yuvarlaklaşmamış şekliyle görülür:

“Cildüni gevdeden ayırırın.”

5- Geçmiş zaman ekleri -dum, -düm, -dün, -dun, -duk,-dük, -dunuz, -dünüz şeklindedir:

“döşedün”, “geldüm”, “taamlandırdum”, “varduk”, “getürdünüz”

6- Emir kipinin birinci çoğul şahıs eki -alum, -elüm, tekil şahıs eki –ayın, -eyin şeklindedir:

“varalum”, “gidelüm”, “varayın”, “öpeyin”, “itdüreyin”

7- Geniş zaman ekleri -ur, -ür, şeklindedir:

“kılır”, “bilür”

8- Gerundium eklerinden genellikle -u, -ü tercih edilmiştir:

“tersleyü”, “ağlayu”

9- Sesliyle biten bir kelimedden sonra sesliyle başlayan bir kelime geldiğinde seslilerden birinin düşerek iki kelimenin birleşmesine örnekler mevcuttur:

“şol”, “nitedür”, “n’ola”

10- Bazı kelimelerdeki “b”ler bugünkü gibi “p”ye dönmemiştir.

“başmak”, “bınar”, “bürçek”

11- Eklerde b -v değişikliği görülmektedir. Bildirmede ve fiil çekiminde kullanılan ve birinci şahsı gösteren -van, -ven, -vuz, -vüz ekleri ben ve biz zamirlerinden gelmektedir:

“olavuz”

12- İyelik eklerinde Eski Anadolu Türkçesi'nde olduğu gibi birinci ve ikinci şahıslarda aradaki ünlü yuvarlak, üçüncü şahısta ise düzdür:

“başmağum”, “ceddüm”, “atun”, “gözi”

13- Yön ekleri -ra, -re, -aru, -erü şeklindedir:

“gerü”, “taşra”, “ilerü”

14- Sayı isimlerinde ses değişiklikleri görülür:

“tokuz”, “yigirmi”, “yidi”, “toksan”

15- Şahıs zamirleri “ben”, “sen”, “o”, “ol”, “biz”, “siz”, “anlar”dır. Şahıs zamirlerinin genitif hali yuvarlak vokallidir: “benüm”, “senün”, “anun”, “bizüm”, “sizün”, “anlarun”

16- İşaret zamirleri “bu”, “şu”, “o”, “ol”, “şol”dur. “Bu”nun çoğulu “bular”, “Şu”nun çoğulu “şular”, “o” ve “ol”ün çoğulu “olar”dır.

17- Zaman zarfı olarak “imdi”, “girü”, “sonra”, “kaçan”, “çün”, “-a dek”, “-a değin”, “-dan beru”, “şol dem”, “ol dem”, “her dem”, “lahzâ”, “gâh”, “bir müddet”, “bir gün”, “evvel”, “pes”, “irteki”, “dâim”, “ol vakt”, “vaktâ ki”, “hemândem”, “leylen ve nehâr”, “bir gice” kullanılmıştır.

18- Yer zarfı olarak “karşu”, “ara”, “kande”, “girü”, “berü”, “içerü”, “ilerü”, “ırak”, “taşra” gibi kelimeler kullanılmıştır.

19- Miktar zarfı olarak “nice”, “katre”, “zerre”, “ol kadar”, “şol kadar”, “küllî”, “yavlak” gibi kelimeler kullanılmıştır.

20- Bağlama edatı olarak “eger”, “egerçi”, “lakin”, “zira”, “çün”, “çünkim”, “meger”, “illa”, “u”, “ü”, “vu”, “vü”, “ve”, “yahud”, “sanki”, “benzer”, “güyâ”, “nitekim”, “ki”, “kim” kullanılmıştır.

21-Soru edatı olarak “ne”, “nice”, “niçe bir”, “neden”, “niçün”, “kanda”, “kankı” “nite” ; işaret edatı olarak “uşda”, “iş bu” kullanılmıştır.

22- Eski Anadolu Türkçesi’nde görülen geçmiş zaman, anlatılan geçmiş zaman, geniş zaman ve gelecek zaman fiil çekimleri bu eserle benzer özellikler arzeder.

“aldum”, “it-me-din”, “ko-dı”, “eyle-dük”, “kıl-du-nuz”, “di-di-ler”, “eyle-miş-ler”, “vir-miş-düm”, “ko-ma-mış-dur”, “dök-er”, “ayırır-ın”, “azdurur-am”, “sığ-maz”, “kaşı-maz”, “ol-ısar”, “kop-ısar”

23- Aynı benzerlik istek ve şart eklerinde de görülmektedir:

“vir-se-m”, “yürür-se-n”, “var-a-lum”, “tut-a-vuz”, “ol-a-lar”

24- Eserdeki emir kipinin fiil çekimi de Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşır:

“bulun-ayın”, “ko-gıl”, “kıy-man”, “ol-ma-sun-lar”, “bil-gil”

2.7. Üslûp ve ifade özellikleri

1- *Menâkıb-ı Cevâhîr* genel olarak sade bir dile sahip olmakla birlikte yer yer Arapça ve Farsça tamlamaların yoğunlaştığı görülmektedir. Eser, çoğunlukla bir halk kitabı özelliği arz etse de anlatım nadiren üst seviyede olabilmektedir:

*“Gözlerinün yaşı burnından çeşme gibi akub tâ görünmez oluncaya değin ardına dönmeyüb belürsiz oldı.”*⁷⁰

*“Ne aceb benim sırr ile olan ayblarum yüzüme urdun, ne hoş benden korkmazsın diyücek; biz eyitdük kim, Allah te’alâ bir kulında iki korku komamışdur.”*⁷¹

*“Ya Ece Sultan, bizüm saltanatumuz ve iş ü işretümüz ve telezzüz-i nefsâniyyemüz kemâl üzeredür; imdi gel, sevdâ-yı abesiyâtdan geçelüm.”*⁷²

⁷⁰ Bahşî, *age*, 41 b.

⁷¹ Bahşî, *age*, 94 b.

2- Eserde bahsi geçen zâtların gösterdiği kerametler okuyucuyu sürükler. Hemen hemen her menkabeden önce yer alan öğüt verici manzûmeler, metni monotonluktan kurtarıp okuyucuyu yeni bir menkabeye hazırlar. Metnin içinde yer alan ikilemeler, deyimler, ayet ve hadisler anlatıma renk katar.

*“Andan mezkûrlar gence yetişmiş gibi içerüden içerüye hıfz idüb izhâr eylemezler.”*⁷³

*“Mezkûr ulemânun tâkatleri tâk olub...”*⁷⁴

*“Ba`dehu ağlayubarub ağlayugeldüm.”*⁷⁵

*“Hergiz kimseye kalk git dimezüz; illâ meger kim kendüsi tersleyü tersleyüvirin kovımayub ihtiyâriyle kalkub gide.”*⁷⁶

*“Andan fikr eyledüm, gördüm ki, derece-i mevtün kenârında tururam; eger inmek dilersem pâre pâre oluram.”*⁷⁷

*“Nitekim Allah tebâreke ve te`alâ Kur'an-ı azîminde buyurmuşdur kim ve lâ-tekûlû limen yuktel fî sebîli'l-İllâhi ya'nî ba'zı müfessirîn eyitmiş kim fî sebîli'l-İllâh'dan murâd demek oldur kim ömr-i nâzenînin telef kılmayub benüm emrûme sarf iden kullaruma demek olur kim ben anları şehâdet mertebesinde iderin anlar diridür.”*⁷⁸

3- Eserin anlatım özelliklerinden biri de müellifin teşhis ve intak sanatlarına başvurmasıdır.

⁷² Bahşî, *age*, 36 a.

⁷³ Bahşî, *age*, 48 b.

⁷⁴ Bahşî, *age*, 24 b.

⁷⁵ Bahşî, *age*, 38 a.

⁷⁶ Bahşî, *age*, 42 b.

⁷⁷ Bahşî, *age*, 62 b.

⁷⁸ Bahşî, *age*, 63 b.

*“Bu katır senden şikâyet idüb eydür kim, hemân benüm üzerüme binüb inmesini bilür, ne açluğumda ve ne susuzluğumda ve ne arkacığum açub kaşımaz, âciz oldum elinden dir.”*⁷⁹

*“Ya kelbcuğaz, bu makâm kelb makâmı degildir .”*⁸⁰

4- Yer yer kullanılan küçültme edatları, mübalağalar, bazı hitab biçimleri ve lâtifeler samimi bir anlatımın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

*“Didi kim bu tarafa müteveccih olucak, evde masûmca kızcuğazlar var idi.”*⁸¹

*“Cânım oğul, bu altı gün içinde sen kande vardun?”*⁸²

*“Îy gözlerimin nûrı ve îy gönlüm sürûrı oğul, andan sonra hâlün nice oldı?”*⁸³

*“Îy kuzı, iş bu kimesneyi bilmek dilersen bilgil kim karındaşum Hızır’dur.”*⁸⁴

*“Ol benüm şehrümi ve hazînemi düşmanum şeytâna yıkdırub katuma gelürlerse cehennemüme idhâl eyleyüb gözler görmedük ve kulaklar işitmedük ve gönülerden geçmedük azâblar itsem gerek diyü buyurdi.”*⁸⁵

*“Sultân Muhammed dimiş kim, eger ol dervîşi bulub bana getürmezsen cildüni gevdenden ayırırım.”*⁸⁶

*“Didi kim, babam ol azîzler eyüler mi halleri nitedür?”*⁸⁷

*“Şimdiki zamân şeyhlerinün şeytân sakalına gülmeğe dahi begenmez.”*⁸⁸

⁷⁹ Bahşî, *age*, 40 a.

⁸⁰ Bahşî, *age*, 41 b.

⁸¹ Bahşî, *age*, 16 b.

⁸² Bahşî, *age*, 76 a.

⁸³ Bahşî, *age*, 78 a.

⁸⁴ Bahşî, *age*, 89 a.

⁸⁵ Bahşî, *age*, 48 a.

⁸⁶ Bahşî, *age*, 93 a.

⁸⁷ Bahşî, *age*, 31 b.

⁸⁸ Bahşî, *age*, 24 b.

“ Sultânü’s-sâdât hazretleri kendü nefesiyle söylenürdi, kıyman babam urman babam diyü; ya’nî Rûm erenleri bu gelenleri helâk itmek dilerlermiş, anlar der-hâst idüb kıyman didüğü ol idi, dirken hây Saru Yûsuf’um kıydun didi. ”⁸⁹

5- Müellif eserini sade bir dille kaleme almasına rağmen bazen sanatlı bir üslup kullanmıştır.

“ Bu emrin sıhhatini mahdûmdan istifsâr ideyin diyü niyyeti olucak Seyyidi’s-sâdât ve menba’î’l-‘izzî ve’s-sa’adât hazretleri nevvera’llâhu merkadehu mübarek başını murâkabeden kaldurub didi kim... ”⁹⁰

“ Şimdiki hâlde bu bâzâr-ı fenâya gelüb mezkûr dellâl ile mülâkî olucak, elinden gevherinin alub îcâb-ı dünyeviye ile ‘izzet-i nâsa mübeddel kılurdu. ”⁹¹

6- Müellifin zaman zaman başvurduğu benzetmeler anlatıma ayrı bir güzellik katmıştır.

“ Yâ Mûsâ, zinhâr düşmânunı meyyit görmeyince havfun kesilmesün. ”⁹²

“ Pîr olmuş idi namâzda rükû’la kıyâmı bir idi. ”⁹³

“Bu nefsün süd emer oğlana benzer

Anasın emüben yürür emikler”⁹⁴

7- Eserde bahsi geçen velîlerin kerametlerinin anlatmakla bitmeyeceği, yazılsa ciltlere sığmayacağı tekrarlanmıştır.

“İmdi iş bu azîzlerün ba’zı kerâmetlerini takrîr eyledük külliyyen menâkıbları lâ tuhsâ ve lâ-yu’deddür. ”⁹⁵

⁸⁹ Bahşî, age, 11 a.

⁹⁰ Bahşî, age, 22 a.

⁹¹ Bahşî, age, 50 b.

⁹² Bahşî, age, 23 b.

⁹³ Bahşî, age, 66 b.

⁹⁴ Bahşî, age, 116 a.

⁹⁵ Bahşî, age, 112 a.

“ *Hacı İsa Dede'nün beyne'l-halâyık olan kerâmeti ve vilâyeti ketb olunsa ma'lûm değıldir kim cilde sığa.* ”⁹⁶

8- Eserin anlatım özelliklerinden bir diğeri de müellifin sözü uzatmaktan kaçınmasıdır.

“ *Çün tatvîl-i kelâm 'inde'l-'ukalâ terk-i edeb olduğı ecilden mezkûr evliyâların menâkıbı burada 'ale'l-ihtisâr hayrla yâd eyledük.* ”⁹⁷

“ *Var îy Yahyâ bu halkı sen güzer etme*

Menâkıb söyle artuk söz uzatma ”⁹⁸

9- Bahşî yeni bir menâkıba geçeceğini evliyaullah sevgisi, dünya hayatının geçiciliğı, bazı ayet ve hadisleri konu alan, didaktik tarzda yazılmış manzûmelerle haber verir:

“ *Hevâya uyanun işi harâbdur*

Suyı sanub uzandüğün serâbdur

Sana farz olanı Hak'dan dut anı

Sakın aldamasın dünyâ-yı fânî

Çü söz bu araya irdi hemîndir

Menâkıb zikr iden gamdan emîndir ”⁹⁹

Menâkıb içerisindeki pek çok manzûmede olduğu gibi burada da ahirete imanla göçmenin bu dünyaya fazla değer vermemekten geçtiğini söyleyerek halkı uyaran Bahşî, verdiği öğütlerden kendine de pay biçmeyi unutmaz:

“ *Dizin çökeler anda enbiyâlar*

⁹⁶ Bahşî, *age*, 104 b.

⁹⁷ Bahşî, *age*, 115 a.

⁹⁸ Bahşî, *age*, 8 a.

⁹⁹ Bahşî, *age*, 12 a.

Ki yaprak gibi ditrer evliyâlar
Bu kaydı Hak te'alâ hoş kayırdı
Ki Kur'an-ı 'azîminde buyurdı
Kala'llâhu te'alâ tense nasîbeke fi'd-dünyâ
Bunun hakkında didi İbn-i 'Abbâs
Ki andan râzî ola Hak'la nâs
Sebâtı yok didi dünyâ işünün
Kefen dürür nasîbi her kişünün
Gel îy mü'min uyar cismünü cânı
İmân ile giyesin şelle anı
Ko bu halkı var îy Yahyâ
Ögüdün vir kendü beşüne¹⁰⁰

Müellif eserinin birçok yerinde mütevazi, sade ve samimi bir dille hadisleri manzûm bir şekilde sunarak yeni bir menâkıba geçiş yapmaktadır:

“ Yine dinle Rasûlu'llâh'ı îy cân
Ne buyurdı bu ümmete o sultân
Şu kim bir mü'minün ol cân u dilden
Giderse gussasın cân u gönülden
Te'ala'llâh ana kim gör ne virür
Kıyâmetde gussasın andan giderür¹⁰¹
“ Dur îy Yahyâ söze dilün uzatma

¹⁰⁰ Bahşî, *age*, 28 b.

¹⁰¹ Bahşî, *age*, 34 a.

*Ki 'aybun çok iken gayrı gözetme'*¹⁰²

2.8.Eserdeki keramet motifleri

Eserin menâkıbnâme türünün bir örneği olması sebebiyle doğal olarak keramet motifleri epey yoğundur. Müellif, bahsi geçen velilerin bu olağanüstü hallerinin aslında çok normal olduğunu bir hadis-i kudsîyi delil göstererek şöyle açıklamaktadır: *“Hak tebâreke ve te’âlâ hadîs-i kudsîde buyurub didi kim men eḥabbenî fe-kad aḥbebtelhû fe-izâ aḥbebtelhû küntü lehû sem’an ve başaran ve yeden ve lisânen ve bî-yesmâ’ ve bî-yubşir ve bî-yentik ve bî-yebtiş diyü buyurdu. Eyle ola kim kim bundan me’hûz oldur ki, Allah te’alâ’nun ‘avn-i ‘inâyeti ve Hazreti Rasûlu’llâh salla’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem şefa’âti ile iş bu sa’âdete vâsıl olub ve andan Hazreti Hak’la işidüb Hak’la diyüb ve her şeye nazar eyledükde Hakk’ı müşahâde idüb ol ma’kûle kimsenün ahvâli ve ef’âli külliyyen kerâmet üzerine olur.”*¹⁰³

Eserde yer alan keramet motifleri şunlardır:

- 1- Emir Sultan’ın kaldığı yerin üstünde gece nurdan bir sûtûnun görülmesi. ¹⁰⁴
- 2- Emir Sultan’ın verdiği paranın bitmemesi. ¹⁰⁵
- 3- Emir Sultan’ın Hatun Ana’ya attırdığı bir okun içinden kırk ok çıkması. ¹⁰⁶
- 4- Emir Sultan’ın mana âleminde Rûm erenleriyle görüşmesi. ¹⁰⁷
- 5- Emir Sultan’ın, meclisine gelenlerin akıllarından geçen soruları onlar söylemeden bilmesi. ¹⁰⁸

¹⁰² Bahşî, *age*, 120 b.

¹⁰³ Bahşî, *age*, 112 a-b.

¹⁰⁴ Bahşî, *age*, 5 b.

¹⁰⁵ Bahşî, *age*, 7 a, 32 b.

¹⁰⁶ Bahşî, *age*, 9 b.

¹⁰⁷ Bahşî, *age*, 11 b, 66 a.

¹⁰⁸ Bahşî, *age*, 12 b.

6- Emir Sultan'ın kendi gömleğini Sultan Murad'a giydirmesi sonucu kardeşi Sultan Mustafa'yı mağlub etmesi. ¹⁰⁹

7- Emir Sultan'ın başkalarına çok zarar veren Sultan Murad'ın atını terbiye etmesi. ¹¹⁰

8- Bursa'ya geldiğinde Emir Sultân'ı imtihan etmek isteyen devrin alimlerinin onun karşısına geldiklerinde dillerinin tutulması. ¹¹¹

9- Emir Sultan'ın çatıdan düşmek üzere olan direğin havada asılı kalmasını sağlaması. ¹¹²

10- Emir Sultan'ın izni olmadan Şeyhülislam'ı dinlemek için bir dervişin Ulucami'ye girmesiyle büyük bir sarsıntı olması ve camiden çıkınca sarsıntının kesilmesi. ¹¹³

11- Emir Sultan'ın, türbesini inşa eden ustanın rüyasına girerek türbeyi nasıl inşa edeceğini tarif etmesi. ¹¹⁴

12- Emir Sultan'ın yazdığı muskaların her derde deva olması. ¹¹⁵

13- Rüyasında Emir Sultan'a tabi olduğunu gören Ece Sultan'ın kırk yıl sonra rüyası gerçekleştiğinde Emir Sultan'ın rüyadan haberdar olduğunu söylemesi. ¹¹⁶

14- Ece Sultan'ın kendisine hediye ettiği tesbihi kaybeden bir kişiye aynı tesbihi tekrar cebinden çıkarıp vermesi. ¹¹⁷

15- Ece Sultan'ın ölüyü diriltmesi. ¹¹⁸

¹⁰⁹ Bahşî, *age*, 19 a.

¹¹⁰ Bahşî, *age*, 20 b.

¹¹¹ Bahşî, *age*, 24 b.

¹¹² Bahşî, *age*, 26 b.

¹¹³ Bahşî, *age*, 27 a.

¹¹⁴ Bahşî, *age*, 30 b.

¹¹⁵ Bahşî, *age*, 33 a.

¹¹⁶ Bahşî, *age*, 35 b.

¹¹⁷ Bahşî, *age*, 38 a.

¹¹⁸ Bahşî, *age*, 39 b.

16- Ece Sultan'ı ziyarete gelen bir dervişin köpeğinin daha sonra evden kaçarak yine Ece Sultan'ın yanına gelmesi. ¹¹⁹

17- Emir Sultan'ın vefat edeceğini bilmesi. ¹²⁰

18- Hacı İsa Dede'nin havanın nasıl olacağını bilmesi. ¹²¹

19- Hacı İsa Dede'nin yemeden, içmeden ve uyumadan uzun süre hayatta kalabilmesi. ¹²²

20- Hacı İsa Dede'nin kendisini imtihan etmek isteyen alimlerin bütün sorularına cevap vermesi. ¹²³

21- Hasta bir derviş için Emir Sultan'ın ruhundan yardım istenilmesi ve o dervişin şifa bulması. ¹²⁴

22- Emir Sultan'ın halifelerinden Abdi Hoca'nın kendisine inanmayan bir kişiyi elinden tutarak başka bir yere götürmesi. ¹²⁵

23- Emir Sultan'ın çerağının yağını sürünerek savaşa giden bir askere düşmanın zarar verememesi. ¹²⁶

24- Savaşta ölümle burun buruna gelen bir askerin Emir Sultân'ın ruhundan yardım isteyip düşmandan kurtulması. ¹²⁷

25- Hacı İsa Dede'nin Hızır'la görüşmesi. ¹²⁸

26- Hacı İsa Dede'nin gayb erenleriyle savaşa katılması. ¹²⁹

¹¹⁹ Bahşî, *age*, 42 a.

¹²⁰ Bahşî, *age*, 42 b.

¹²¹ Bahşî, *age*, 45 a.

¹²² Bahşî, *age*, 46 a.

¹²³ Bahşî, *age*, 54 b.

¹²⁴ Bahşî, *age*, 57 b.

¹²⁵ Bahşî, *age*, 60 b.

¹²⁶ Bahşî, *age*, 62 a.

¹²⁷ Bahşî, *age*, 62 b.

¹²⁸ Bahşî, *age*, 70 b.

¹²⁹ Bahşî, *age*, 73 a.

- 27- Hacı İsa Dede'nin parasının azken çoğalması. ¹³⁰
- 28- Hacı İsa Dede'nin ortadan kaybolması. ¹³¹
- 29- Hacı İsa Dede'nin iki ak kuş tarafından götürülerek Hz. Muhammed'le görüştürülmesi ve Efendimizin ona bütün ilimleri öğretmesi. ¹³²
- 30- Hacı İsa Dede'nin kendisine bir zamanlar süt ikram eden çobanı daha sonra ölüm döşeğindeyken şeytandan koruması. ¹³³
- 31- Hacı İsa Dede'nin duasıyla yağmur yağması. ¹³⁴
- 32- Hacı İsa Dede'nin karıştırdığı yemeğin bitmemesi. ¹³⁵
- 33- Murakabe esnasında iç oğlanların Fatih'i öldürmeye kalkıştıklarından haberdar olan Hacı İsa Dede'nin o anda Fatih'i kurtarması. ¹³⁶
- 34- Hacı İsa Dede'nin bir esiri zindandan kurtarması. ¹³⁷
- 35- Hacı İsa Dede'nin oğluna kızını vermeyen Ali Fakih'in rüyasına Emir Sultan'ın girmesi sonucunda kızını vermeye ikna olması. ¹³⁸
- 36- Hacı İsa Dede'nin elbisesinin eteklerini silkeledikçe altınların dökülmesi. ¹³⁹
- 37- Hacı İsa Dede'nin kendisine hediye edilmek istenen seccadeye başkasına ait bir yünün karıştırıldığını bilmesi. ¹⁴⁰
- 38- Hacı İsa Dede'nin kerametlerini gören bir kâfirin müslüman olması. ¹⁴¹
- 39- Hacı İsa Dede'nin boş olan cebinden altınlar çıkarması. ¹⁴²

¹³⁰ Bahşî, *age*, 75 a.

¹³¹ Bahşî, *age*, 76 a.

¹³² Bahşî, *age*, 76 b, 78 a.

¹³³ Bahşî, *age*, 83 a.

¹³⁴ Bahşî, *age*, 94 a.

¹³⁵ Bahşî, *age*, 97 a.

¹³⁶ Bahşî, *age*, 97 b.

¹³⁷ Bahşî, *age*, 100 a.

¹³⁸ Bahşî, *age*, 100 b.

¹³⁹ Bahşî, *age*, 101 a.

¹⁴⁰ Bahşî, *age*, 101 b.

¹⁴¹ Bahşî, *age*, 103 a.

40- Hacı İsa Dede'nin hacdayken İstanbul'un fethine katılması. ¹⁴³

41- Hacı İsa Dede'nin ne zaman vefat edeceğini bilmesi. ¹⁴⁴

42- Hacı Mustafa Dede'nin kendisine anlatılmadığı halde rüya tabir etmesi. ¹⁴⁵

43- Hacı Mustafa Dede'nin oğlunun ana rahminde iki yıl kalması. ¹⁴⁶

2.9. Eserin tarihi önemi

Eser Türk İslam Edebiyatı, Tasavvuf Tarihi, Osmanlı Tarihi açısından önemlidir. Çünkü bu eser hem saraya damat olması hem de toplum üzerindeki etki sahasının genişliği açısından diğer sûfilerden farklı bir yere sahip olan Emir Sultan hakkında kaleme alınmış ilk üç eserden biridir.¹⁴⁷ Diğer iki eser Emir Sultan'ın halifelerinden Hasan Hoca'nın kaleme aldığı *Müzîlü's-Şükûk*, diğeri de yine Emir Sultan'ın halifesi olan Lütfullah Efendi'nin vücuda getirdiği *Cenâhu's-Sâlikîn* isimli eserlerdir. Hüseyin Algül ve Nihat Azamat bu eserleri Emir Sultan hakkında kaleme alınan menâkıbnâmeler arasında göstermişlerse de bu iki eser üzerinde yapılan incelemelerde klasik bir menâkıbnâme özelliği taşımadıkları daha çok sohbetnâme tarzında kaleme alındıkları görülmüştür.¹⁴⁸ *Menâkıb-ı Cevâhir*'i farklı kılan en önemli özellik ise Emir Sultan hakkında menâkıbnâme türünde kaleme alınan ilk eser olmasıdır. Bu sebeple de Kübreviyye tarikatının Anadolu'daki ilk temsilcisi olma

¹⁴² Bahşî, *age*, 104 a.

¹⁴³ Bahşî, *age*, 105 b.

¹⁴⁴ Bahşî, *age*, 105 b.

¹⁴⁵ Bahşî, *age*, 109 a.

¹⁴⁶ Bahşî, *age*, 110 b.

¹⁴⁷ Diğer *Menâkıb-ı Emir Sultân* müelliflerinin vefat tarihleri şöyledir: Hasan Hoca-H.845, Lütfullah Efendi-H.894, Hüsâmüddîn Bursevî-H.1042, İsmail Hakkı Bursevî-H.1137. Bkz. M. Şemseddin, *age*, s.59; Kara, M., *age*, s.267, 334. Bu zatlar dışındaki *Menâkıb-ı Emir Sultan* müelliflerinden Şevkî'nin eserinin telif tarihi H.962'dir. Şevkî için bkz. Bursalı Mehmed Tahir, *age*, c.III, s.73. Müdâmî'nin Yayı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi kayıtlarında müellif hattı olması muhtemel şekilde geçen eserinin telif tarihi H.947'dir. Nimetullah'ın Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no:4564'de müellif hattı olarak kayıtlı bulunan eserinin telif tarihi H.1017'dir. Zeynelâbidin'in Millet Ktp., Ali Emiri böl., no:1060'ta kayıtlı olan eserinin telif tarihi H.950'dir. Bir diğer *Menâkıb-ı Emir Sultan* müellifi olan Senâyî'nin eserinin telif tarihine ulaşamamıştır. Fakat kaynaklarda Kanûnî'nin şehzâdelerinin talimine memur edildiğinin ve H.970'te vefat ettiğinin rivayet edilmiş olması sebebiyle Senâyî'nin eserinin Bahşî'nin *Menâkıb*'ından sonra kaleme alınmış olması kuvvetle muhtemeldir. Senâyî için bkz. Bursalı Mehmed Tahir, *age*, c.II, s.118.

¹⁴⁸ Hüseyin Algül-Nihat Azamat, *agm*, s.148.

vasfını taşıyan ve Bursa'nın Eyyüb Sultan'ı diye anılan Emir Sultan hakkında yapılacak araştırmalarda önemli bir başvuru kaynağı olma özelliğini taşır. Aynı zamanda bu eser Emir Sultan ve halifelerinin devlet adamlarıyla olan ilişkilerini ortaya koyarak Osmanlı'nın tasavvufa bakış açısını değerlendirmede bir nebze de olsa bize ışık tutacaktır.

2.10. Eserde yer alan dini kaynaklı gelenekler ve folklorik bilgiler

- 1- Büyüklerin elini öpüp hayır duasını almak. ¹⁴⁹
- 2- Allah dostlarının dizine yüz sürmek. ¹⁵⁰
- 3- Bir malı açık artırmayla satmak. ¹⁵¹
- 4- Evlilik teklifi için dünür göndermek. ¹⁵²
- 5- Nişanlanmak. ¹⁵³
- 6- Rüya tabir ettirmek. ¹⁵⁴
- 7- Babası olmayan çocuğu komşuların defnetmesi. ¹⁵⁵
- 8- Dilenciye sadaka vermek. ¹⁵⁶
- 9- İstihareye yatmak. ¹⁵⁷
- 10- Kızdığı kişinin selamını almamak. ¹⁵⁸
- 11- Erbaine niyetlenmek. ¹⁵⁹
- 12- Hastalıklar için muska yazdırmak. ¹⁶⁰

¹⁴⁹ Bahşî, *age*, 5 b, 6 b, 88 b.

¹⁵⁰ Bahşî, *age*, 34 b.

¹⁵¹ Bahşî, *age*, 6 a.

¹⁵² Bahşî, *age*, 8 b, 100 b.

¹⁵³ Bahşî, *age*, 8 b.

¹⁵⁴ Bahşî, *age*, 12 b, 35 a.

¹⁵⁵ Bahşî, *age*, 13 a, 109 b.

¹⁵⁶ Bahşî, *age*, 15 b, 110 a.

¹⁵⁷ Bahşî, *age*, 17 b.

¹⁵⁸ Bahşî, *age*, 27 b.

¹⁵⁹ Bahşî, *age*, 30 b.

- 13- Sevdiği kişinin arkasını sıvazlamak. ¹⁶¹
- 14- Köle ve cariye azat etmek. ¹⁶²
- 15- Nikahta mehir belirlemek. ¹⁶³
- 16- Bir sorununu çözmek için kahine başvurup ona inanan kişinin kafir ve eşinin ondan boşanmış sayılması. ¹⁶⁴
- 17- Dünyevi ihtiyaçlar için devlet adamlarının kapısına gitmenin hoş görülmemesi. ¹⁶⁵
- 18- Devlet adamlarının dervişlere mal mülk hediye etmesi. ¹⁶⁶
- 19- Ölüm döşğinde olan kişinin ağzına pamukla su verilmesi. ¹⁶⁷
- 20- Sıkıntılı anlarda evliyaların ruhlarından yardım isteme. ¹⁶⁸
- 21- Adak adamak. ¹⁶⁹
- 22- Çocuğu muallime vermek. ¹⁷⁰
- 23- Evliyaların mezarının toprağını şifa vesilesi edinmek. ¹⁷¹
- 24- İmece usulüyle çalışmak. ¹⁷²

¹⁶⁰ Bahşî, *age*, 32 b.

¹⁶¹ Bahşî, *age*, 34 b.

¹⁶² Bahşî, *age*, 36 a.

¹⁶³ Bahşî, *age*, 38 b.

¹⁶⁴ Bahşî, *age*, 51 b.

¹⁶⁵ Bahşî, *age*, 52 b.

¹⁶⁶ Bahşî, *age*, 55 a, 96 b, 98 b, 114 a.

¹⁶⁷ Bahşî, *age*, 57 a.

¹⁶⁸ Bahşî, *age*, 57 b.

¹⁶⁹ Bahşî, *age*, 74 a.

¹⁷⁰ Bahşî, *age*, 75 b.

¹⁷¹ Bahşî, *age*, 106 a.

¹⁷² Bahşî, *age*, 97 a.

2.11. Eserde yer alan toponomik bilgiler

Eserde adı geçen yerler Bursa, Balıkesir ve Çanakkale çevresinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca Mekke, Medine ve Kudüs gibi kutsal şehirlerin ve buralardaki mekanların adları da sıkça zikredilmiştir. Emir Sultan ve halifelerinin tesir sahasını göstermesi açısından eserde adı geçen diğer yerleri şöyle sıralanabilir: Buhara, Hamid ili (Eğirdir), Tuzla, Gönen, Şam, Karaman, Rum, Edirne, Edremid, İznik, Mihaliç, Gelibolu, Yemen, Manyas, Biga, Karahisar, Konya, Germiyan, Hıms, Kosova, Karabürçek, Edincik, İstanbul, Manisa.

2.12. Transkripsiyon sistemi

Yeni Türk alfabesinde bulunmayan harfler şu şekilde gösterilmiştir:

ء - ء

آ, ā - ا

Ş, ş - ث

H, h - ح

H, h - خ

Z, z - ذ

Ş, ş - ص

Ž, ž, Đ, đ - ض

Ṭ, ṭ - ط

Z, z - ظ

ع - ع

Ġ, ġ - غ

Қ, қ - ق

Ѓ, ѓ - گ

Ў, ў - و

Ї, ї - ى

Eserdeki yanlış yazılışlar aynen aktarılmıştır. Metne müdahale edilerek yanlış yazılan kelimeler düzeltilmemiştir. Yalnızca metinde yanlış yazılan ayetler düzeltilmiştir.

3. BÖLÜM

METİN – MENÂKIB-I CEVÂHİR

Emîr Sultân

Hazâ kitâb-ı menâkıb-ı cevâhir

Bismi'llâhi'r-rahmani'r-rahîm

[1b] *Elhamdüli'llâhi'llezi eṭla'a şumüse'l-avârifi ve'l-ḥakâyıkı bi-neziyyetihi ḥaşâyışı ihsânehü fi-kulûbi'l-ârifin ve enze'a küsûsi zülâli'l-avârifi ve'l-beḳâyıkı bi-leṭâyifi ve imtinânehü li-cumhûri'l-muḳarrebîne fe-sübḥâne'llezi imtilâin bi-vâṭini'l-muḥibbine min-mevâhibi ḳurbihî ve ünsihî ve'bḥalî merâin zemâiruhum bi-envâ'i tecelliyâti vechehu feşaret nüfûsihim seyyâratün fi-menâzili ḥıdmetehü ve ervâhehum ṭayyaretun fi ḳazâin şevḳihî [2a] ve ḳurbihî lâ-tülhihim ticâratun ve lâ bey'un 'an zıkrihî ve şükrihî'l-mevşûfu bi'l-azameti fi'l-ebâdi ve'l-âzâli lâ-yuşavviruhü ve hum ve ḥayâlung ve lâ-yuḥaşşiruhu ḥazzun ve menâlung ve'l-ḥamdü li'llâhi'llezi enzele 'alâ 'abdihi 'l-kerîm ve şerrefehu bi-i'tâi'r-risaleti ve'l-fazli'l-azîmi ve eyyedehü fi-da'vâti'n-nübüvveti ve'l-burhâni'l-ḳadîmi 'aleyhi efdâlü's-şalâvât ve ekmelü't-taḥiyyât ve't-teslîmi ve 'alâ âlihî ve evlâdihî ve ḥulefâihî min-ba'dihî ve eşḫâbihî'r-râşidîne ilâ cennâti'n-na'îmi ve ce'alna'llâhu te'âlâ ve iyyâküm fi-zümretihim bi-luṭfihi'l-amîmi ve selleme teslîmen keşîran ilâ-yevmi'l-mev'üdü 'an ḳalbi's-şamîmi.¹⁷³*

¹⁷³ Ariflerin önde gelen güneşlerini ve hakikatlerini doğduran ve ihsanının tüm niteliğini ariflerin gönüllerinde ortaya çıkaran Allah'a hamdolsun. O ki ariflere sunduğu lütuflarıyla onları hatalardan soyutlamıştır. Hak âşıklarının gönüllerini kendisine muhabbetle ve türlü türlü tecellilerle dolduran Allah'ın şanı ne yücedir. Allah'ın verdiği bu ikramın sonucu Hak âşıklarının ruhları Allah'a yakın olmayı ve O'nun hoşnutluğunu kazanmayı sağlayan, nefisleri de Allah'a hizmet yollarında gidip gelen birer araç olmuştur. Onları ne ticaret ne de alışveriş Allah'ı zikirden ve O'na şükürden alıkoyabilir. O (Allah) ezel ve ebedde azametle nitelendirilmiştir. Hiçbir hayal onu tanımlayamaz. O'nu bir tanım ya da sınır kuşatamaz. Şerefli kuluna kitabı indiren, peygamberlik vererek ve ihsanda bulunarak onu şerefliendiren ve peygamberlik çağrısında onu kadim delillerle destekleyen Allah'a hamdolsun. Selamların ve duaların en değerlisi O'na (Hz.Muhammed'e), ailesine, evladına, ondan sonraki halifelerine ve hak yolu izleyen ashabı üzerine olsun. Allah'ın her şeyi kuşatan lütfü bizleri de sizleri de onların zümresine dahil eylesin. Va'd olunan güne dek samimi bir gönülle onlara çokça salât u selam getirin.

Emmā ba‘d ol Һazreti nübüvvet kemāli risālet-emīni vaҺy-i rabbāni ve mūşili
 [2b] *kitāb-ı āsumāni ve mübelliğ-i menşür-i sübhāni Һuvāce-i enbiyā mazhar-ı zāt-ı*
ve‘l-esmāi mu‘allā ve müzekkā, müctebā ve mürtezā a‘nī MuҺammed-i Muştafa
şalla ‘llāhu ‘aleyhi ve sellem Һadīs-i şerīfnde buyurur kim; “Men māte ‘alā hubbi evlādī
māte mağfüren ve merҺūmen ve men māte ‘alā buğzi evlādī māte mel‘ūnen ve
mağhūren.”¹⁷⁴ Şadağa rasūlu ‘llāh. ‘Ale‘l-Һuşuşu seyyidi’s-sādāt ve menba‘i‘l-ilmī ve’s-
se‘ādāt, sulţānū‘l-muvaҺhidīn ve bürhāni‘l-muҺaqqıķīn iftiҺār-i āli Tāhā ve Yāsīn,
eşref-i evlād-i seyyidi‘l-mürselīn. A‘nī Seyyid MuҺammed BuҺārī Һazretlerinūn
 raҺmetu‘llāhi ‘aleyhi nevvera‘llāhu merķadehū ħin-i Һayātına vuşul bulan ‘azizlerden
 Zākir ‘Alī Һoca ve Nebī Һoca ve Ece Baba Һazreti [3a] Emīr’ūn Һapucuları idi. Bunlar
 şöyle idi kim, ‘ale‘d-devām on gün leylan ve nehār muşāhibet idüp kelimāt itmelü
 olsalar, hergiz Һazreti Emīr kerāmetinden ğayrı kelimāt itmezlerdi. RaҺmetu‘llāhi
 ‘aleyhim ecme‘in mezkūrān ‘azizler rivāyet idüp didiler kim bir gün Һazreti Emīr’ūn
 nevvera‘llāhu merķadehu Һuzūr-ı ‘āliyesinde Һurmuşduk ol lafz-ı dürer-bārinden cārī
 olup buyurdi kim vaķtāki BuҺārā‘da mütemekkin olup buyurdi kim cemī‘-i ‘ilm-i
 kemāline irgürüp buyurdi kim ceddüm Һabilinden Һad emerāni rabbī uħibbunī yā veledī
 diyu emr-i cārī olucağ imtişālen li-emri‘l-‘azīmi’s-sem‘u ve‘t-‘ta‘ate diyu
 Kā‘betu‘llāh’a varup mücāvīr olup mücāhede-i [3b] riyāzete meşğul oldu *lā-yaħfā ‘anhū*
şey‘ün derecesine vuşul bulduğdan soñra tekrār ceddüm Һabilinden emr cārī oldu ki;
 “*Yā veledī Һad emera rabbī en teşrife rūmī.*” diyücek imtişālen, “*Li-emri‘l-‘azīm es-*
sem‘u ve‘t-‘ta‘ate bi‘r-re’si ve‘l-‘ayn” didi. Ya‘nī üzerüme farz-ı ‘ayn oldu, pes ol vaķt
 Zi‘l-ħicce şadedinde idi, seyāhatle Һuccāc ile Medīne‘ye geldük şerrefa‘llāhu te‘alā. Bu
 ārāda olan kerāmātı ve rivāyeti Çağa Dağı‘nda olan Şeyħ Sinān Һazretlerinūndür
 raҺmetu‘llāhi ‘aleyh, buyurub didi kim, ol mübārek senede Һacca varmışduk. Һazreti
 Emīr’le Kā‘betu‘llāh’da mülākāt olunub ve muşāhebet eyleyüb bilece [4a]

¹⁷⁴ “Benim evladımı seven kimse rahmet ve mağfıret üzere ölü. Benim evladıma buğzeden kimse de lanetlenmiş ve kahredilmiş bir şekilde ölü.” Muhammed Nasıruddin Elbāni, *Silsiletü‘l-Eħdīsī‘z-Za‘ıfa ve‘l-Mevzu‘a*, c.X, Mektebetü‘l-Ma‘ārif, Riyad, 2000, s.424.

Medīne'ye gelmişdük şerrefehā'llāhu. Ve andan Hāzreti Emīr nevvera'llāhu merķadehu Hāzreti Rasūl'ün şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem Ravza-i Muṭahhara'sı muķābelesinde el kavşurub tapu idüb didi kim, “*Es-selāmü 'aleyke yā ceddī yā seyyidī'l-enbiyāi*” diyücek, Hāzreti Rasūl şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem Ravza-i Münevvere'sinden, “*Aleyke's-selām yā eşref-i evlādī.*” didüğünü kendü kulağumla işitdüm diyü rivāyet eyledi.

Ve Şeyh Sinān hāzretleri rahmetu'llāhi 'aleyh andan daḥi gidüb Şām'a gelicek andan meşāyih-i kibārdan bir şeyh erba'ine oturmuşdı. Bir derviş gönderüb dimiş kim, “Hıdmet-i 'āliyelerine varmaduğuma ma'zūr ṭutsunlar kim erba'inümüz [4b] tamām olmayınca ḥurūc idemezüz; ammā luṭf idüb ḳadem rence kılup anlar bizi teşrīf idüb buracuğa gelsünler.” diyücek biz eyitdük kim, “Varuñ babam eydüñ kim birkaç gün nezirleri varmış gelmemeğe erba'in tamām olucaḳ geleler biz cemi'-i 'ömrümüze nezr idüp ṭururuz kimseye varmamağa.” diyücek ba' dehu, erba'in tamām olucaḳ gelüb dest-i būs kılub bey'at ve inābet ḳılub 'avdet eyledi.

Ve andan Şeyh Sinān hāzretleri tekrār rivāyet idüb didi kim Şām'dan sefer idüb Karaman diyārına gelicek Şeyh Hābīb hāzretleri ol vaḳtın giçiren oğlancık idi gelüb Hāzreti Emīr'ün mübārek [5a] elini öpüb oturucaḳ. Buyurdı kim, “Babam siz bir 'ālim-i āmil va'z-ı nāşih kimesne olusarsız size bir vaşıyyetüm vardır.” diyücek. Anlar daḥi, “Buyuruñ sulṭānum.” didükde. Didi kim, “Herbār kim va'za şurū'idesiz evvelinde bizi zıkr idüñ ve hem āhirinde bizi yād eyleyüb andan du'āya şurū'idüñ, evvelinde zıkr olunduğumuza intifā'-i sāmi'ün oldur; kim cümlesinüñ ḳulübına nūr-ı ilāhī tenezzül idüb münevver olalar, eḥādīşden ve tefāşirden her ne cārī olursa lafzuñdan zāyi' olmayub 'amel ideler ve andan āhirinde zıkr olunsavuz ol hāzirün cemā'āt külliyyen merḥūm ve mağfūr olalar.” diyü buyurdı.

Ve andan rāvī 'azizler didi kim ol [5b] vaḳt kim Hāzreti Maḥdūm'ün nevvera'llāhu merķadehu Burusa'ya gelüb Bınarbaşı'nda üç servi ağacı ḳatında bir

şavma‘a vardur. Anda mesâkin olıcağ. İbtidâ-i izhâr-ı kerâmet bu oldu kim şehir kavminden bâtını mekşûf olub ehl-i riyâzet olan ‘azîzler kim raḥimehumu’llâhu dün namâzı şadedinde mezbûre şavma‘a üzerinde nûrdan sûtûn görüb şabâḥ olucağ varub dest-i bûs idüb ḥayr du‘âsın alurlardı.

Ve andan Şarrâf Ḥoca Kâsım dimekle ma‘rûf bir ḥoca var idi. Bir ‘arâkıyye dikdirüb didi kim “Varayın şol Bınarbaşı’nda zuhûr iden evliyânun ḥıdmetine ilteyin başdaki baña dünyâ himmetin ide [6a] tâ kim dünyâ cihetimüz ma‘mûr ola.” diyü niyyet idicek. ‘Arakıyyei ḥâzır idüb giderken kudretle ol gün bir kıymetî taş mezâd olub Ḥoca Kâsım daḥi taşı görücek arturmak üzere oldu. İttifâḫ taş otuz biñe çıkub Ḥoca Kâsım’un üzerinde kaldı. Ḥoca Kâsım didi kim “Ne ‘aceb vâkı‘ oldu şimdiki ḥâlde münceremde beş biñ aḳçeden ḡayrı nesnem yok varayın şol evliyâyaya yetişeyin yaḥtemildür ki dünyâ himmetin ide.” diyü gelüb Sulṫân Emîr’un nevvıra’llâhu merḳadehu elin yüzüne sürüb ol ‘arâkıyyei nazâr-ı ‘âliyesinde ḳodı. Hemân Ḥâzreti Emîr’un mübârek elini cebine şoḳub bir aḳçe çıkarub şunıvirdi. Didi kim “Babam varun bu aḳçeyi [6b] dünyânıza ḳatub sebeplenün.” diyücek, tekrâr dest-i bûs idüb makâmına geldi. Bu aḳçeyi mumlayub ol münceremde olan beş biñ aḳçeye ḳatub mezbûre taşun şâḥibi gelüb otuz biñ aḳçeyi ṫaleb idücek. Fıkr idüb didi kim “İş bu ḥâzır olan beş biñ aḳçeyi vireyin mâ‘adâsını ḥocalardan ḳarz idem.” diyüb müncereyi ilerü çeküb şaydı. Vaḳtâ kim beş biñ aḳçeyi tamâm oldu. Daḥi yerinde aḳçe var. Yine şaymağa başladı. Ḥattâ on biñ oldu. Yine şaymağa başladı. Tâ kim yigirmi bin oldu. Daḥi yerinde aḳçe var. Tamâm otuz biñ aḳçeye deḡin şayub teslîm eyledi. Ol ḡuşşadan daḥi ḥalâş [7a] olub Ḥaḳ te‘alâ ḥâzretine ḥâmd idüb sâkin olucağ bir Yehûdî bâzirḡân çıkagelüb didi kim “Yâ ḥoca şol aldugun taşı göreyin.” andan görüb didi kim “Ne vireyin?” Ḥoca Kâsım eyitdi kim “Yüz otuz biñ aḳçe vir.” Andan Yehûdî didi kim “Ḳabûl eyledüm.” Pes anun üzerine bey‘-i şâḥiḫ ḳilub irteki gün yüz otuz biñ aḳçeyi teslîm eyledi. Çünki Ḥâzreti Maḥdûm’un nevvıra’llâhu merḳadehu ‘uluvv-i himmeti berekâtiyle mezkûrun beş biñ aḳçesi iki gün

içinde otuz biñ olub yevmen fe-yevmen üzerine teraqqî olub Hâzreti Maḥdûmuñ câmi‘ini mezkûr Hoca Kâsım binâ itmişdür.

Ba‘de’z-zemân [7b] Sulṭân Muḥammed ‘aşrında raḥmetu’llâhi ‘aleyh uc beglerinden Sinân Beg dirlerdi. Ol gelüp mezbûr câmi‘üñ kıble cânibine ilḥâk eyleyüb iki kûbbe daḥi binâ eyledi.

Nazm

Ne der diñle Rasûl-i kâyinâti
O faḥr-i ‘âlemüñ hem mümkinâti
Şular kim bilmek ister ümmetümi
Bileler kim tutandur sünnetümi
Çün bir yol ḳodum kim şemse beñzer
Münevver gicesi gündüze beñzer
Yolumdan ṭaşra her kim ki baḳarsa
Helâk ola o yoldan kim çıkarsa
Rasûlu’llâh bu ḳaydı hoş ḳayırdı
Ḥadîşinde bunı böyle buyurdı
Gel iy mü‘min gider senden riyâyı
Delîl iden bu yolda evliyâyı
Buları her kim sevdi cân u dilden
Ḥalâş oldı be-küllü ḡıll ü ḡışdan
Buları kim severse dîni yapar
Kişi her kimi sevse bile kopar

Gel imdi evliyâyı sev gönülden

Bularuñ sevgüsin birağma elden [8a]

Var İy Yahyâ bu halkı sen güzer etme

Menâkıb söyle artuğ söz uzatma

Menâkıb-1 Hâtün innehu rahmetu'llâhi 'aleyh

İş bu kazıyyeye mādde ve menşe' bu idi kim Hâzreti Maḥdüm'üñ ya'nî sultānumuz Emîr Sultān'üñ nevvera'llāhu merḳadehu daḫi Rûm'a gelmedin Hâtün Ana Burusa'da mütemekkin olmışdı. Meger bir gice vâkı'asında âfitâb ya'nî güneş gelüp koynuna girdi. Andan bu vâkı'asını ta'bîr itdürüb didiler kim “Şaḫîḫü'n-neseb-i sādâtdan ki şāhibü'l-kerāmât ve vilâyet kimesneyi zevclenseñ gerekdür.” dediler. Vaḳtâki Sultānü's-sādât Emîr Sultān ḫâzretleri nevvera'llāhu merḳadehu Burusa'da mütemekkin olub muḳarrer olucağ Hâtün Ana te'aḳḳul ve tefekkür kılub didi kim “Hemân [8b] ol benüm gördüğüm âfitâb-ı se'âdet iş bu serverdür.” diyüb, dâyesini gönderüb “Bizi cāriyeliğe ḳabûl kılsunlar.” diyücek, bu taraftan cevâb şadır olmadı. Andan tekrâr yine gönderüb cevâb olmayıcağ. Andan üçünci def'a gönderdükde bir şālihâ ḳarıcık var idi. Rivâyet idüb didi kim “Vaḳtâ kim üçünci dâye gelüb 'arz-ı ḫâl kılduğda ben ḫâzır idüm. Hâzreti Emîr nevvera'llāhu merḳadehu buyurdı kim, “Allah te'âlâ 'arş altında melâiklere nikâḫ itdürdi min ba'd ḳabûl eyledük.” diyücek. Bu taraftan ḫod Hâtün Ana Rûm ili beglerbegisine nişân ḳonmuşdı. Ol ecilden kimesne nikâḫ idemedi. Mevâliden 'Alî Rûmî dirlerdi. Hâzreti Emîr'üñ muḫibb ü şādıḳı idi. [9a] ilerü gelüb ol nikâḫ eyledi.

Ve andan bu mezkûr ḫaber Süleymân Beg'üñ sem'ine yetişüb Edirne'de ḳarındaşı Sultān Çelebî merḫûma 'arz eyleyücek, emr olunmuş kim kırık ḳul göndereler, vara Burusa'ya alanı vereni ve mübâşirlerini fi'l-cümle tutub maḫbûs ḳapuya getüreler. Eyle olsa bu taraftan Sultānü's-sādât ḫâzretleri nevvera'llāhu merḳadehu Hâtün Ana'ya

didi kim “Çarındaşun bize kırk kıl gönderdi ki habsle bizi alub gideler ammâ anlar bize değebilmek muhâldür meger ‘uķûbet-ilâhiyye vâķi’ olsa gerekdür hattâ bugünkü gün şehre girseler gerekdür.” didüği gün kırk kıl gelüb Hâtûn Ana’nun serâyına hücum idüb tedâhul eyleyücek, Hâtûn Ana anlarun heybetinden [9b] ditredi. Andan Hâzreti Maĥdûm didi kim “İy Hâtûn ne yavlaķ dehşet itdünüz şol kırban içindeki yayı aluñ bir oķ daĥi çıkaruñ.” Meger Hâzreti Maĥdûm’uñ nevvera’llâhu merķadehu her zemân leyles ve nehâr kepâde emsâli bir yayı kuruılı tururdi. Ėazâ niyyetine. Andan Hâtûn Ana oķı ve yayı alub gelicek buyurdi kim “Gezleyüben atun.” Andan Hâtûn Ana didi kim “Sultânım biz bunu atamazuz.” andan buyurdi kim “Siz gezleñ oķ kendüsi gider.” diyücek Hâtûn Ana pençereden kullara karşı bir oķı kirişe bıraķdıđınlayın tamâm kırk yeşil yeleklü oķlar parlayub çıkub kırķına daĥi toķundı. Ba’zısı helâk olub ve ba’zısı kaçub nâ-bedîd oldılar.

Eyle olsa [10a] Hâtûn Ana didi kim “Sultânım bunda ĥikmet ne ola kim bize buyurduñuz siz atmaduñuz?” Andan Sultânü’s-sâdât ĥâzretleri nevvera’llâhu merķadehu buyurdi kim “Biz atmış olsaķ hem kullar helâk olub ve hem nesl-i ‘Oşmân münķatı’ olsa gerekti. Anuñçün size ĥavâle kılduķ kim neslünüze zâraruñuz yoķdur. Hemân kullaradır.” diyü buyurdi.

Andan bu ĥaber Süleymân Beg’e ve Sultân Çelebî’ye vâşıl olucaķ, didiler kim “An ĥaribü’z-zamân biz Çaraman diyârına sefer iderüz ol vaķt bi’z-zât kendümüz varavuz.” diyüb ferâĥat eylediler. Andan bir zamân soñra sefer idüb gelüb Burusa kurbine ‘asker ile ĥarâr idücek pes Süleymân Beg bir niçe begler birle [10b] hücum idüb yürüdüler. Tâ kim Hâzreti Emîr’i ve Hâtûn Ana’yı ĥâbs idüb getüreler. Andan râvî ‘azîzler didiler kim “Ol vaķt biz daĥi Emîr Sultân’uñ âsitâne-i şerîfnde muntazır turmuşduķ. Gördük kim Süleymân Beg ve sâyir begler be-nâm pür-sâz ü seleb gelürler. Andan bize yaķın gelicek, Yeraĥa çayındalar bizi uralar. Buz dağına yapşıldılar yerinden yerinden çıkmadı. Kılıca yapşıldılar kınından çıkmadı. Oķa yapşıldılar tîr-keşlerinden

çıkmadı. Ammā bu tarafından Sultānū's-sādāt hazretleri kendü nefesiyle söylenürdi “Kıymañ babam urmañ babam.” diyu ya' nī Rūm erenleri bu gelenleri helāk itmek dilerler imiş. Anlara der-hāst idüb “Kıymañ.” didüği ol idi. Eyle dirken “Hāy [11a] Şaru Yūsuf'um kıyduñ.” didi. Meger Edremid tevābi' inde Şaru Sinān dirlerdi. Bir derviş büstān kazaşurur imiş. Bu mācerāya vāqi' olub dimiş kim “İy bī-edeb bī-dīn sen benim şeyhüme sū-i zan idüb gelürsin. Biz ne pişdeyüz kim senüñ haqquñdan gelmeyevüz.” diyüb elindeki kıymayı atub Burusa'da Süleymān Beg'i bögrüne urdı. Andan Süleymān Beg atından yıkılıub düşdi. Kāmu begler üzerine gelicek, Süleymān Beg didi kim “Meded yetişüñ şeyhe baña kıymasun min ba'd sū-i zanna tevbe ideyin.” diyücek, Sultānū's-sādāt hazretleri buyurdı kim “Babam sāyir Rūm erenlerini men' eyledük. Ammā Edremid'de Şaru [11b] Yūsuf'ı men' idemedük. Büstān kazardı. Kıymayla atub bögrüne urdı. Min ba'd aña dermān yoğdur.” diyücek götürüb gittiler. Otağına varınca çatlayub öldi.

Nazm

Rasūlu'llāh'a bir gün geldi bir er

Dizin çökdi öginde gör ne söyler

‘ Arab fetḥ eyleyüb açdı bu bābı

Eyā iki cihānuñ āfitābı

Metā es-sa' a diyüb itdi iḳāmet

Ki ya' nī kim kaçan kıpar kıyāmet

Buyurdı ne yaraqladuñ şorarsın

Aña irişmeğe şöyle iversin

‘ Arab eydür ana dīnüñ uşūli

Ki ya' nî Hâk te' âlâ' nuñ rasûli
' Amelüm yoğ durur ¼urtara beni
Ve illâ severem Allâh-ı Sâni
Didi server ne kükçek yarağun var
Kişi sevdüği ile bile ¼opar
Gel imdi ¼ıl teveccüh evliyâya
Niçe bir tâbi' olursın hevâya
[12a] Hevâya uyanuñ işi ģarâbdur
Şuyı şanub uzandüđüñ serâbdur
Saña farz olanı Hâk'dan tut anı
Şaģın aldamasın dünyâ-yı fânî
Çü söz bu araya irdi hemindir
Menâķıb zıkr iden ģamdan emindir

Menâķıb

Andan mezkûr ' azizler rivâyet idüb didiler kim "Ĥazreti Emîr'ün nevvera'llâhu merķadehu meclis-i ' âliyesinde kimesne fetĥ-i kelâm idüb nuĥka ķâdir olmazlardı. Cümle kerâmetinden birisi dağı bu idi kim, kendüsi murâķıb oturur idi. Ol ģâzır cemâ' atuñ ba' zısı rû'yâ ta' bir için ve ba' zısı ģalbinde niyyeti olub ģal olmasına gelmiş idi. Ve andan murâķabeden mübârek başını ģaldurub eydürdi kim [12b] "Babam bir kimesne şu aşıl vâķı' a görse anuñ tedbiri şöyledür andan bu cins tamâm olucaķ." Eydürdi kim "Babam bir kimsenüñ şu aşıl niyeti olsa şöyle olmaķ gerek." diyü kimesne suâl itmedin, her kişi ber-murâd olub giderdi.

Menâķıb

Ve cümleden birisi Balıkeşir’de İlice Bazarı dimekle ma‘rûf köyde ‘Alî Faḫîh dimekle meşhûr va‘z-ı nâşîh kimesne idi. Mezḳûruñ ‘âdetiydi. Yılda bir kez ol vilâyetün şüleḫâlarına tenbîh kılub, Sulṫânü’s-sâdât ḫâzretlerine dest-i bûsa varub, cemâl-i münevverini müşâhede kılub, ḫayır du‘âsın alub, girü giderlerdi. Meger mezḳûr vâ‘iz kitâb ḫahrinde ḫâriḳ-i ‘âde bir ḫadîs [13a] görüb i‘timâd idemedi. Andan fikr-i şâibi aña mülḫaḳ oldu kim ḫâzreti Maḫdûm’uñ nevvera’llâhu merḳadehu ḫuzûr-ı ‘âliyesine vuşûl bulduḳda istifsâr idüb mütesellî oluna. Andan mevsûm yitişüb gider olucaḳ Ḳurt Dede dimekle meşhûr bir dervîş var idi, ol diyârda ḫâzreti Emîr’uñ himmetin almış kişiydi. Ol esnâlarda mezḳûruñ oḫlancuḫı ḫasta oldu ve andan Ḳurt Dede ḫâtûnına didi kim “ḫâtûn biz ‘Alî ḫocayla Sulṫân ḫâzretine gitmeḫe ‘ahd eyledük. Bu oḫlancuḫuñ maraḫ-ı mevtîdür, Allahu a‘lem vaḳtâki emru’llâh cârî ola ḳoñşular defn eylesünler.” diyüb cemâ‘at-i keşîre revâne oldular. Vaḳtâki dervîşler ol vâdiyi geçüb [13b] şabâḫ namâzını edâ idüb evrâda meşḫûl oldılar. Evrâd tamâm olub du‘â olucaḳ Ḳurt Dede atından inüb ḳâfileyi ṫurgurub didi kim “Yâ ihvân bizüm oḫlancuḫuñ rûḫunu melâikler ḳabz eylemişler, alub gide yürürler. Uşda dünyâ göḫine yaḳlaşdılar. İmdi bir du‘â idüñ andan gidelüm.” diyüb du‘â eylediler. Andan ‘umûmen ḫâzirün cemâ‘at Dede’ye “el-ḫükmü li’llâhi’l-‘azîm” diyü ‘azâ idüb revâne oldular. Ba‘dehu ḫâzreti Maḫdûm’uñ nazar-ı ‘âliyesine vuşûl bulucaḳ dest-i bûsiyle müşerref olucaḳ Sulṫânü’s-sâdât ḫâzretleri nevvera’llâhu merḳadehu hemân Ḳurt Dede’ye ayak üzerine gelüb “Lebbeyk sulṫânüm” diyücek buyurdu kim [14a] “Sizüñle bir daḫi muşâfahâ idelüm bu görüşmek ‘azâ için olsun. “*İnnâ li’llâhi ve innâ ileyhi râci‘ün.*”¹⁷⁵ Ölüm babam mersûm-ı muḳannendür ol gitti biz daḫi giderüz nitekim vârid olmışdur: “*Sübḫâne men teferreḫa bi’l-‘izzî ve’l-beḳâ ve emera ‘ibâdehu bi’l-mevti ve’l-fenâ.*” diyü buyurdu. Andan Ḳurt Dede gelüb sulṫânüñ mübârek eline yüz sürüb yine teḳâ‘ud idiceḳ murâḳıḫ olub sâkin oldılar. Meger ‘Alî Faḫîh vâ‘iz ol kitâb ḫahrinde gördüḫi ḫâriḳ-i ‘âde ḫadîşlere nazar-ı göz müte‘allik olsa şîḫhatine i‘tikâd idüb inâbeci ölüñ

¹⁷⁵ Bakara sûresi, 156. ayet. “Biz Allah’ aitiz ve sonunda O’na döneceḫiz.”

cümlesinden birisi budur, diyüb mezkûr vâ'izüñ o şübhe tutduğı hadîsi takrîr eyleyüb didi kim “Meger ceddüm Hâzreti Rasûl şalla'llâhu ‘aleyhi ve sellem [14b] Harem-i Ka'betu'llâh'da Mekke kâfirleri cem' olub didiler kim “Eger sen hağ peygamber iseñ iş bu büyük taşta işâret kılasın, andan taş iki şağ olub içinden bir yigit hürüc eyleye. Şaruşın mülebbes ve müselleğ, ‘umümen âlet-i esbâbı müretteb ola. Senüñ risâletüñe şehâdet idüb tâ kim biz dağı görüb i'tikâd idüb müsülmân olavuz.” diyücek andan ceddüm Rasûlu'llâh şalla'llâhu ‘aleyhi ve sellem buyurdu kim; “Bugünkü gün bir niçe göz hâzır değıl, irt'e ‘umümen cem' olun inşâ'allâh şâyed imânuñuza sebeb ola.” diyüb münteşir oldılar. Andan ol gice Cebrâil ‘aleyhi's-selâm didi kim “*Es-selâmu ‘aleyke yâ Rasûla'llâh inne rabbeke yukriuke's-selâme ve yeğuşşuke bi't-tahîyyeti* [15a] *ve'l-ikrâm.*” buyurdu kim; “Benüm habîbüm ol mu'cizât-ı ‘azîm ecliyçün ğam çekmesün. ‘İzzüm ve ‘azametüm hağkıyçün ol taleb olunan şahş-ı mezkûr taşun içinde yetmiş yıldır ki yaradub terbiyet idüb beslerin. İmdi du'â itmek sende, çıkarmak bende didi.” Andan ‘urüc idüb mağâmına gitdi. Andan irt'eki gün cem'iyet-i kübrâ olub mü'min ve kâfir cem' olub andan ceddüm Rasûl hâzreti ‘aleyhi's-selâm du'âya şurü' idicek bi-izni'llâh ol taş inileyüb iki pâre olub içinden bir yigit zâhir olub didükleri üzerine şaruşın mülebbes ve müselleğ andan ol yigit Hağğ'un vahdaniyyetine Rasûl hâzretinüñ şalla'llâhu ‘aleyhi ve sellem risâletine şehâdet idücek küffârüñ [15b] niçe müsülmân olub ve niçesi siğre haml eyleyüb küfri ziyâde oldı. Andan ceddüm buyurdu kim “Bu yigidüñ üç gün ‘ömri var. Bugünkü gün bunu evlendürüñ. Şâyed bir zürriyyâtı kıala.” diyücek eyle eylediler. Andan ol yigit üç gün oldı ölmedi, on gün oldı ölmedi, didiler kim “Yâ Rasûla'llâh hâşâ ki sizden kızb şâdır ola. Ol yigit dağı ölmedi.” diyücek Rasûl hâzreti buyurdu kim “Ol emri qarındaşum Cebrâil işâretiyle didüm, yine andan suâl ideyin.” diyücek Cebrâil gelüb didi kim “Yâ Muhammed ol yigide teeğüli gicesi üç çörek itdürüb arpa unundan şadağa idüb virdiler. Andan hîn-i iftârda bir kırsaya bismi'llâh diyü başlayınca bir sâyil kıapuya gelüb ta'âm diledi, ol çöreğı virdiler. Muğaşşal sâil yine gelüb kendüler açlığı ihtiyâr eylediler. [16a] buyurdu kim “Yâ

Muhammed ‘izzüm ve ‘azametüm haqqıyçün ol yigide evvelki şadaqada on yıl ‘ömür virdüm ve ikinci qurşada yigirmi yıl ‘ömür virdüm üçüncü qurşada otuz yıl ‘ömür virdüm.” didi diyüb ‘urüc itdi hadîsi şahîhdür. “babam olmuş işdür.” diyücek mezkûr vâ‘ iz didi kim “Çün suâl itmedin benüm müşkilüm hal oldıysa.” Muqâbeleden bir dervîş ayak üzerine kalkdı kim hacet ‘arz ide. Aña buyurdı kim “Oturuñ babam anlar bizi du‘âdan unutmasunlar. Ma‘şumcalardur. Biz anlaruñ du‘âcısiyuz.” didi. Andan cemâ‘ât münteşir olucaq ol dervîşi [16b] eyitdüm ki “Bu ne remz idi kim kalkduñuz.” diyücek; didi kim “Bu tarafa müteveccih olucaq evde ma‘şumca kızçuğazlar var idi. Üzerüme emânet koyub didiler kim, “Baba kaçan Sulţân hazretlerine vuşul bulucaq bizüm için bir du‘â itdüresin.” ol ecildendür. Ve geldüm şöyle buyurdı

Nazm

Yine diñle bu sözi sen iy a‘ lâ

Ki hoşnûd ola senden Haq te‘âlâ

Şu kim terk ide gönülden riyâyı

Ki ya‘nî seve gerçek evliyâyı

Günâhları ola eşyâ şağışı

İşit diñle kim anuñ n’olur işi

Kim ol sevdüğüñün yüzi şuyına

Bağışlanur heb anuñ hürmetine

Gel imdi şıdık ile sev evliyâyı

Ki tâ bulasın anlardan vefâyı

[17a] Müyesser ideler tâ kim murâduñ

Dirile evliyâ silkinde aduñ

Bu dünyā ḥubbunı ‘aynuña alma
Bulardan ayrılıub yabanda qalma
Bilürsin kim buña gelen göçerler
Bu menzilde konan āḥir göçerler
Geçer nesnenüñ olmaz i‘tibarı
Dutamaz kimesne elde gubarı
Gel imdi evliyâyı sev gönülden
Menâkıb geldi diñle cân u dilden

Menâkıb

Andan ‘azizler rivāyet idüb didiler kim “Vaqtā kim Sulṭān Çelebī merḥūm ‘ālem-i beḳāya irtihāl idicek, iki oḒlı qalub birisi Sulṭān Murād ve birisi Sulṭān Muṣṭafā. Ammā ki Sulṭān Murād İznik’de bulunub ve Sulṭān Muṣṭafā Edirne’de taḥta teḳaddüm idüb [17b] ḥazīneyi ve ‘askeri cem‘ eyleyüb yürüyüb Miḥaliç qurbinde qarār kıldı. Tā kim Sulṭān Murād’ı ele getürem diyü. Andan bu taraftan Sulṭān Murād Burusa’da Sulṭānū’s-sādāt ḥazretlerine nevvera’llāhu merḳadehu gelüb dest-i būsıyle müşerref olub didi kim “Yā enište, qarındaşum ḥazīne ve ‘askerle benüm qaşduma geldi. Ben daḥī fūrümānde olub istiḥāre idinüb hıdmet-i ‘āliyeñüze geldüm; ki her ne emr iderseñ anuñ üzerine olam.” diyücek Ḥazreti Emīr buyurdı kim “Babam ceddüm Rasūlu’llāh şalla’llāhu ‘aleyhi [18a] ve sellem iş bu Rūm’uñ salṭanatını verilmesin bize tefvīz itmişdür. Biz kime virürsek pādişāh ol olısdur. Eyle olsa biz size virdük. Ḥayır-bād üzerine mutaşarrıf olasız inşāa’llāh.” diyücek Sulṭān Murād merḥūm qalkub dest-i būs idüb teḳa‘‘üd idicek didi kim “Sulṭānum fevḳa’l-ḥad ‘ademdeyin. Ne ḥazīnem var ve ne ‘askerüm. Var hemān yüz elli nefer ādemüm var. Bu ecilden ḥavfum gālib bu ḥuşuşa ne emr idersiz?” diyücek buyurdı kim “Ṭuruñ, şoyunuñ babam.” diyüb mübārek [18b] gönleḒiñi Sulṭān Murād’a geydirdi. Andan Sulṭān, tevābi‘ini alub revāne oldı. Andan

Mihaliç muḳābelesinde Eleḡikeşir dimekle ma' rûf yirde qarâr edicek, ol tarafda Sulṫān Muştafā'nuñ ḡalbine ḡaşyet ilkā eyleyüb ol gice kaçub şabāḡa dek Gelibolı'ya irişdi. Andan şabāḡ olucak ümerā-yı ' asker cem' olub pādışāḡı bulımadılar. ' İmleri lâḡıḡ oldı, kim kaçub gitmişdür. Andan ulu begler Ulubad şuyın yüzdürüb geçüb zırā köpri kesilmiş idi. Sulṫān Murād'a didiler kim "Hemışe devletüñ pāyende ve ömrüñ mezid ve salṫanat mübārek olsun, kim [19a] ḡazine ve ' asker hālī ḡalmışdur. Buyuruñ devletile." diyüb alub sa' ādet-i salṫanata ' uruc eyleyüb qarâr eyle olsun.

Sulṫān Murād merḡum ḡazreti Maḡdüm'ün nevvera'llāhu merḡadehu ' uluvv-i himmeti berekātiyle üç gün içinde pādışāḡ oldı. Mezkür Ece Baba ki; bevväbydı. Rivāyet idüb didi kim; "Bir gün bir ḡıdmete emrolunmuşdı. Yine geldükde gördüm ki, bir kimesne Sulṫān ḡazretlerinüñ şavma' asına duḡul ider. Hemān ḡayḡırub nidā itdüm ki, meḡer kim Sulṫān Murād imiş. [19b] Çün girü çekilüb didi kim "Nedir derviş?" ben didüm ki "Görelüm icāzet var mı?" diyücek didi kim "ḡaḡ didüñ derviş. Terk-i edeb ḡılurduḡ, raḡmet saña kim, tenbīḡ ḡıldıñ." diyücek. Andan ben iḡerü girüb gördüm ki Sulṫān'ü's-sādāt ḡazretleri ayaḡ üzerine ṫurmuş. Didi kim "Babam eyü didüñ, zırā pādışāḡdur şadr-ı iḡzār eyle daḡı andan gel." didi diyücek, andan işāret üzerine şadr-ı iḡzār eyleyüb ḡıḡub Sulṫān Murād'a buyuruñ diyücek, tedāḡul idüb mübārek elini dest-i būs idücek "Babam şol şadra geḡüñ, oturuñ." diyücek, Sulṫān Murād didi kim "Şadr sizüñdür, buyuruñ." diyücek ḡazreti Maḡdüm şadra [20a] geçüb Sulṫān Murād muḳābelesinde diz ḡöküb teḡa' ' ud idicek.

Andan merḡum Ece Baba teḡrār rivāyet idüb didiler kim "Sulṫān Murād'ün otuz biñ aḡçeye alınmış bir atı vardı. Her kim ol ata ḡıdmet itse dişiyile ṫutub, ayaḡı altına alub öldürürdi. Andan Sulṫān Murād merḡum dimiş kim "Bu atı varuñ enişteme iledüñ kim, ol bunuñla nizām ider." diyü göndermiş. Andan atı götürüb Sulṫān'ü's-sādāt ḡazretlerine teslim idücek, ben mezkür atı alub tımār itmeḡe meşḡul olub didüm ki "İş bu ata ben ḡıdmet idiserem ' aceb baña daḡı zararı yetiše mi?" diyü ḡalbüme keder väḡi'

oldı. Sultānū's-sādāt hazretleri didi kim "Babam varuñ [20b] ol ata eyidüñ kim "Senüñ şimdi ki şahibüñ Allah te'ālā'nuñ emrine muṭi'olub ve fermānına maḥkūm olmuşdur. Sen daḥi şahibüñe tābi'olub Ḥaḳ te'ālā'nuñ emrine iṭā'at idüb şıfat-ı zemīmeñi terk ider misin?" diyüñ. Görelüm ne işāret ider?" Andan ben daḥi varub eyle diyücek, ol at üç kere başını egüb yine ıaldırdı. Andan gelüb Ḥazreti Emīr'e nevvera'llāhu merḳadehu'arz idücek. Didim kim "babam ol 'ādet-i ḳabīḥasını terk eyledi. Min ba'd ḥazer itmeyüb tımār idüñ. Çün andan soñra ḳalbüme hergiz ḥavf gelmedi. Ḥattā Sultān hazretleri hemān Cum'a namāzına bizedi. Ben her dem ḥıdmete emr [21a] olunduğumda buyururdu. Ol ata binüb varurdum. Bir arada gezegördüm. Hiç ḳımıldamaz, ṭururdu. Meger kim bir ehl-i bid'at veya bir ışık uğrayaydı, anuñ üzerüne deprenürdi. Helāklığine ḳaşd iderdi. Çarşu ḥalkı görücek güçle ol ehl-i bid'atı ḳovarlardı, ammā bir ehl-i sünnet gelüb geçse aña başın egüb tevāzū' iderdi. Tā kim ol ehl-i sünnet geçince. Şol ḳadar meşhūr olmuşdı kim çarşu ḥalkı at ol aradan gidince tenbīh idüb bir ehl-i bid'atı uğratmazlar idi."

Nazm

Yine diñle işit bu gizlü rāzı

Ki tefsirinde didi Faḥr-i Rāzī

Şular kim bir 'azīze cān u dilden

Sevüben ḥıdmet ideler gönülden

[21b] Ḥaḳīḳat Ḥaḳ rızāsını alurlar

Ki 'inde'l-Ḥaḳ olar maḳbūl olurlar

Olaruñ şem'i bil nūrı ziyādur

'Azizi iş bu ḥalkuñ evliyādur

Gel imdi evliyāya eyle ḥıdmet

İrişe saña tâ kim ‘âlî himmet
Bu dünyâ ħubbına gel olma kıânî‘
Ki dünyâ ħubbıdır ‘uķbāya mānî‘
Niçe bir aldanursın bu fenāya
Tüşürür ol seni āĥir ‘anāya
Gele denişme aşşuñı ziyāna
Menāķıb geldi yine gör ‘ayāna

Menāķıb

Yine mezkūr ‘azizler raĥimehumu’llāhu rivāyet idüb didiler kim; bir vaķt Ĥazreti Maĥdūm’uñ nevvera’llāhu merķadehu meclis-i şerīfnde ĥāzır idük. Meger bir ‘ālimūñ leyle-i mi‘rācdan “*Şümme denā fe-tedellā.*”¹⁷⁶ tefsīrinde müşkili var imiş. ‘Āyişe ana rađıya’llāhu ‘anhā “Cismāniyye ile mi‘rāc olundu.” diyü buyurdu. Egerçi maĥallî ihtilāf olunsa [22a] bir emrde ‘adālet vācibdür bu taķdirce ĥaķ İbn-i ‘Abbās kavlinde olmuş oldu. Fe-emmā “Bu emrūñ şıĥhatini Maĥdūm’dan istifsār ideyin.” diyü niyyeti olucaķ. Seyyidi’s-sādāt ve menba‘i’l-‘izzı ve’s-sa‘ādāt ĥazretleri nevvera’llāhu merķadehu mübārek başını murāķabeden ķaldurub didi kim; “Babam ceddüm Rasūl ĥazreti şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem leyle-i mi‘rācda Ĥazreti Ĥaķķ’ı celle ve ‘alā da‘vet olunduĝı vaķtin bu beden-i zāhirle vardı ve bu gözle görüb ve bu dille toķsan biñ kelimāt idüb ve bu sem‘ ile dinledüĝin *lā raybe fihı* ya‘nı hergiz şek ve şübhe olunmaĝa yir yokdur. Zırā babam bi’z-zāt kim ĥilķat-i maĥlūķa sebep olmuş ola ki ĥaķķında “*Lev lāke levlāke* [22b] *lemā ĥalaķtü’l-eflāk.*”¹⁷⁷ diyü emr olunmuş ola. Ma‘a hazā bu emrūñ şıĥhātine sūre-i ve’n-necmi nāzil olmuş ola. Zırā babam istib‘ād olunmasun, bir kimesne ĥabībü rabbü’l-‘ālemīn ola ve hem Ĥazreti ‘izzet celle ve ‘alā ve cümle melāikler

¹⁷⁶ Necm sūresi, 8. ayet. “Sonra yaklaştı ve sarktı.”

¹⁷⁷ “Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.” Aclūnî, *Keşfu’l-Hafā*, c.II, y.y., Beyrut, 1352, s.164.

‘umūmen aña şalāvāt getüreler. Çün ol zāt-ı ‘azīmūñ müşāhede-i zāhiriyyesine ne nisbet ola, kim şimdiki zamānda hod kimse bulunur, kim bu cism-i zāhiriyye ile ve bu başarla günde yüz kere mi‘rāc ider.” diyü buyurdu. Ol ‘ālimūñ şübhesi hal oldu. Bundan me’hūz budur kim, bir kimesne kim kūtbu’l-aqtāb ola Hāḡ te‘ālā ḡazretinūñ celle ve ‘ālā cümle maḡlūkı üzerine ḡāim-maḡāmı olucak. Her zemānda ḡazreti Hāḡ’dan [23a] münfekk olunmaz. Anūñ lafz-ı dürer-bārinden her ne cārī olursa istib‘ād dürüst olmaya. Allahu a‘lem.

Menāḡıb

Yine mezkūr ‘azizler raḡimehumu’llāhu rivāyet idüb didiler kim; bir gün Sulṡānū’s-sādāt ḡazretlerinūñ nevvra’llāhu merḡadehu meclis-i ‘āliyesinde ṡurmuş idük naşihata şuru‘ idüb “*Ve mā ye‘idūhumu’ş-şeyṡānū illā ḡurūrā.*”¹⁷⁸ ayeti tefsirinūñ buṡun-ı nā-mütenāhisinde fetḡ-i bāb idüb eydürdi kim, “Babam herḡiz ḡaflete yir yoḡdur, şeyṡān kuvvetlü kimsedür. ‘Avāmı şı yoldan izlāl ider ve ḡavāşı şol yoldan izlāl ider, ‘ulemāyı şı yoldan izlāl ider ve meşāyiḡı şı yoldan izlāl ider. Nitekim işidürsin babam Bel‘am Bā‘ūr gibi şol [23b] derecede kemāl taḡşil idüb meşāyiḡ-ı kibārdan olmuş iken āḡir izlāl eyleyüb imānsız gitmelerine sebep oldu. ḡāyet ulu düşmandur babam. Nitekim Hāḡ tebāreke ve te‘ālā celle ve‘ālā Mūsā peyḡāmbere vaḡy idüb buyurdu kim, şalāvātu’llāhi ve selāmuhu “Yā Mūsā zinhār düşmānuñı meyyit görmeyince ḡavfuñ kesilmesün ve şerrinden emīn olma.” diyü emr eyledi.” Diyücek ḡazirūn cemā‘atden seyāḡat eylemiş kimesne bulunub didi kim “Sulṡānum ba‘zı meşāyiḡa yetişüb didiler kim, egerçi kim şeyṡān geḡen meşāyiḡdan ba‘zısını izlāl idüb zafer buldıysa bize zafer bulunmaz. zīrā me‘ān sālifin meşāyiḡuñ rūḡ-ı şerīfleri bize seneddür. [24a] dirler. diyücek.” Sulṡānū’s-sādāt ḡazretleri nevvra’llāhu merḡadehu didi kim “Babam bir gün ḡasan-ı Başrī raḡmetu’llāhi ‘aleyh bir yirde ‘ibādet iderdi. Gördi kim şeyṡān bir niḡe yularlar götüreb giderdi. Didi kim “Yā mel‘ūn bu yularlar nedür?” Şeyṡān didi kim “Yā

¹⁷⁸ İsrā sūresi, 64. ayet. “Fakat şeytan onlara bir aldanıştan başka ne va’d eder?”

şeyh iş bu yularları bu halkuñ yāvuzrāğınuñ başına urub aztūruram. Evvelkilerinüñ yirine muhkem bağlayub üzerine havāle ve dīde-bān ya‘nī gözciler qoruz kim, bu şe’nime tā kim ne vaqt olursa hāzır ola.” diyücek. Şeyh eyitdi kim “Yā mel‘ün iş bu yularlarıñdan bize de hişşe var mı?” diyücek. Şeytān eyitdi kim “Saña daği ne yular gerek?” dimişdür. İmdi babam [24b] şimdiki zamān şeyhlerinüñ ekşerine şeytān şakālına gülmeğe daği begenmez.” diyü buyurdi. Andan mezkūr ‘azīzler raḥimehumu’llāhu rivāyet idüb didiler kim, vaqtā kim Sulṭānū’s-sādāt ḥazretleri nevvera’llāhu merḳadehu Burusa’ya gelüb te‘ayyün bulucaḳ mevālī-i ‘izāmıdan Mevlānā Fenārī ve Manlā Yegān ve ‘Alī Rūmī bunlar emşāli niçe ‘alimler müşkil yirler ve mesāil-i ğarībeler cem‘ eyleyüb ‘ale’l-ittifāḳ imtiḥān ḳaşdına cem‘ olub meclis-i ‘āliyesine vuşūl bulub teḳa‘‘üd idicek, mezkūr ‘ulemānuñ ṭāḳatleri ṭāḳ olub, lisānleri ḥarekete ḳādir olmayıcaḳ, Ḥazreti Emīr nevvera’llāhu merḳadehu murāḳabeden fāriğ olub didi kim “Bir kimsenüñ [25a] medresesi ‘arş olub, ḥocası Rabbū’l-‘ālemīn ola. ‘Acabā ol kimsenüñ cihet-i ‘ilmiyyesinde müdrük olmaduğı yir ḳaldı mı? Ola eyle olsa ol aşıl kimesne ile mübāheşe ve mu‘āraza olunması ‘ayb ola babam.” diyücek ḥazirūn ‘ulemā ḳalkub dest-i būsıyle müşerref olub revāne oldılar.

Menāḳıb

Yine mezkūr ‘azīzler rivāyet idüb didiler kim, her-bārī ki Sulṭānū’s-sādāt ḥazretlerinüñ cemāl-i münevveresini müşāhede ecliyçün iştıyāḳ ğālib olub varub ṭapu ḳılduğumuzleyin, “‘Aleykümü’s-selām babam.” diyüb eydürdi kim, “Bir kimesne ehl-i ḥaḳīḳat olager bir āḥer es-selāmü ‘aleyke diyince bir niçe münzilden ḳalur. İmdi babam [25b] varuñ Allah te‘ālā’nuñ emrine imtişāl ve nehyinden iḥtirāz idüñ.” diyü buyurdi.

Ve her-bār ki naẓar-ı ‘āliyesine vuşūl bulurduḳ ḳoğādan ḥaşır üzerinde ḳibleye müteveccih olub, mübārek ṭudaḳları ‘ale’d-devām ḥarekātıda idi. Ve hergiz murabba‘ oturduğunu görmedük. Vaḳtehā bu beyti dirdi.

Beyt

“Ger yemenī der yemenī çū pe menī

Ger be seni çū pe menī der yemenī”

Ya‘nī gönlüñ benüm ile olursa Yemen memleketinde iseñ daħi ‘aşām gibi öñümdesin ve eger gönlüñ benüm ile degilse ‘aşām gibi öñümde daħi ırsañ Yemen memleketindesin demek olur.

Nazm

Yine diñle ki Hıağ ne hoş kayırdı

Zebūr’ında ki Dāvūd’a buyurdu

[26a] Gel imdi sende dūşmān ol bu nefse

Ki men‘ eyle anı her ne dilerse

Eger sen bu işi böyle kılsañ

Ġazā-yı ekber oldur ger bilürseñ

Eger bu işde çekerseñ ‘anāyı

Ki mesned kıl bu yolda evliyāyı

Ve ger añlariseñ budur saña yol

Bu nefsüñ şūm u şerrinden emīn ol

Gel imdi nefis murādından güzer kıl

Düşerisen mekr-i şeytāna hāzer kıl

Yine diñle ki bir dürlü gevāhir

Menākıb kim olubdur olda zāhir

Menākıb

Andan bir ‘aziz şeyh Hâcî Bayrâm’uñ ehibbâsı rivâyet idüb didi kim, bir kere Hâcî Bayrâm hazretleri rahmetu’llâhi ‘aleyh Burusa’ya gelüb didi kim, “Hazreti Emîr’uñ nevvera’llâhu merķadehu hıdmetine dest-i bûsa varduğınca bile idüm. Vaķtâ kim Hâtûn Ana’nuñ serâyı havlisine duğul eyledük. Meger neccârlar ol serâyıñ saķfını ta‘mîr iderlerdi. Nâ-gâh saķfinden [26b] bir üstün ya‘nî direk uçub hevâda mu‘allaķ turub yire inmedi.” Andan Şeyh Hâcî Bayrâm didi kim, “Bu eñnâda izhâr-ı kerâmete ‘aciz yoğidi. Kûsâlar inüb düşse ne lâzım gelürdi?” diyüb ba‘dehu şavma‘asına duğul idüb dest-i bûsiyle müşerref olub teķa‘‘üd idicek. Hazreti mağdüm nevvera’llâhu merķadehu buyurdi kim “Babam ol üstün ineceği yirde ođlancıķlar oynarlardı. anlara zarar yitişmesün içün indirmedi.” diyü buyurdi.

Andan râvî ‘azizler rahimehumu’llâhu rivâyet idüb didiler kim, Şeyhu’l-islâm hazretleri rahmetu’llâhi ‘aleyh vaķtehâ Burusa’ya gelüb Hazreti Mađdüm’la nevvera’llâhu merķadehu muşâhebet idüb andan icâzet alub [27a] Câmî‘-i Kebîr’de va‘z iderdi. Yine bir gün va‘za niyyet idüb hâzır olmuşlardı. Meger Sulţânü’s-sâdât hazretleriniñ nevvera’llâhu merķadehu bir dervîşi hıdmete emr idüb bâzâra gönderildi. Mezķür dervîş didi kim “Varayın Şeyhu’l-islâm’uñ va‘zında bile olub hayr du‘âda bile bulunayın.” didi. Andan ol meclise teķa‘‘üd idücek, hemân câmî‘ harekete gelüb zelzele idicek. Bir niçe kimesne taşra çıķub gördiler kim, taşrada hareket yoķ. Hemân câmî‘ oynar. Şeyhu’l-islâm’a haber olıcaķ, “Ne ‘aceb?” diyüb murâķabeye varub kaızıyyeye ‘ilmi lâhıķ olıcaķ çağırdı kim, “Sulţânü’s-sâdât hazretleriniñ hıdmetkârı var meclisimizde. Her kim iseñ tur, kerem eyle taşra [27b] yoķsa bizi kırdırduñ.” didi. Eyle olsa bu dervîş taşra çıķıcaķ, hem-ân-dem camî‘ sâkin oldı. Andan mezķur dervîşe hayret ğalebe idüb, segirtüb Hazret’uñ hużur-ı ‘âliyesine geldi. Vuşul bulduķda, sâbıķân mübârek başını kaldurub redd-i selâm iderdi. Bu def‘a murâķabeden sâkin olub selâmın almadı. ‘Uluvv-i himmetinden dervîş bî-hod olub, düşüb, ba‘dehu ‘aķlı gelüb didi kim “Sulţânüm bilmedüm. Benüm eksüklüğüm, ma‘zûr tutuñ, baña kıymañ.” diyücek Hazreti Mađdüm nevvera’llâhu merķadehu buyurdi kim “Babam dünyevî, uğrevî ne

hacetüñüz yirin bulmadı kim, âherlerden istimdād idesin?” andan buyurdı kim “Babam bir kıl mevlāsında [28a] envā‘ dürlü ni‘ metlere müsteğarķ iken varub, âherden taleb itmek hem ‘ aybdur ve hem zenb-i ‘ azımdür.” diyü buyurdı.

Beyt

Rasūlu’llāh’a bir gün geldi Cibrīl

Didi kim yā Rasūlu’llāh anı bil

Ḥadīş

“Ḥabbebe men aḥbebe fe-inneke mufāraķati ve’f’al mā şi’te fe-inneke meyyitün.”¹⁷⁹

Beyt

Ki ya‘ nī her neyi sevseñ bulursın

Çün andan ‘ āķıbet sen ayrılırsun

Ve her ne işleriseñ işle iy yār

Anı zıkr eyle kim āḥir ölüm var

Ve ger bu fāniye sen cehd idersin

Ḳalur dünyā yirinde sen gidersin

Meger kim sevesin sen evliyāyı

İki ‘ ālemde bulasın şafāyı

Ki tā kim örtüle bu cümle ‘ aybuñ

Anuñ ḥürmetine ‘ afv ola zenbüñ

Ṭurub fikr eyle kim ölseñ gerekdür

¹⁷⁹ “Muhakkak sen sana sevdirilenden ayrılacaksın. Dilediğini yap ama muhakkak ki sen bir ölüsün.”
Kaynaklarda böyle bir hadise rastlanmamıştır.

O ‘ālī ḥazrete varsañ gerekdür

Beğäyet ulu dergāhdur o dergāh

‘Aqıllar çäk olur anda ol āgāh

[28b] Dizin çökeler anda enbiyālar

Ki yapraq gibi ditrer evliyālar

Bu kaydı Ḥaḳ te‘ālā hoş kayırdı

Ki Qur‘ān-ı ‘āzīmimde buyurdı

Ḳala’llāhu te‘ālā “Ve lā tense naşībeke mine’d-dünyā.”¹⁸⁰

Bunuñ ḥaḳḳında didi İbn-i ‘Abbās

Ki andan rāzī ola Ḥaḳ’la nās

Şebātı yok didi dünyā işüniñ

Kefen dürür naşībi her kişinüñ

Gel iy mü’min uyar cismüñi cānı

İmān ile geyesin şelle anı

Ḳo bu ḥalḳı var iy Yaḥyā işüñe

Ögüdüñ vir girü kendü beşüñe

Bilüm ḳalmadı ayruḳ çün ne ḳılam

Eyidem iş anuñ va’llāhu a‘lem

Gel imdi sen yoluñ gözle müdāmī

Ki hemrāh it ḥavāşı ḳo ‘avāmı

Nitekim buyurub ol dīn usūli

¹⁸⁰ Kasas sūresi, 77. ayet. “Dünyadan nasibini de unutma.”

Ki ya‘nî Hâk te‘âlâ’nuñ rasûli

“Lâ te‘îrrü’ d-dürere kavvâhi’l kilâb ve lâ ta‘qilü’l-cevâhir.”¹⁸¹

Ki kelbüñ ağızına incüler atmaq

Ve hıznîr boynuna gevheri daqmaq

Vara nâ-chle depretme dilüñi

Neden zâyi‘ kılasıñ gevherüñi

[29a] Dilerseñ kim maqâmuñ ola a‘lâ

Menâkıb söyle dâim oldur a‘lâ

Menâkıb

Nitekim mezkûr ‘azîzler rivâyet idüb didiler kim, Sulţânü’s-sādât hazretleri nevvera’llâhu merqadehu yaylaq niyyetine müteveccih olduqda, Şeyhu’l-islâm hazretleri istiğbâl eyleyüb, hemrâh olub giderken, kaçan Sulţâniyye ya‘nî Yeşil ‘imâretüñ muqâbelesine gelicek, atını çeküb ârâm eyledi. Meger kim, Hazreti Mağdûm nevvera’llâhu merqadehu leylen ve nehâr bir yayı gâzâ niyyetine qurulu tururdu. Ol yay idi kim, Hâtûn Ana gezledüğü vaqtin kırk yeşil yeleklü oq çıkub kırk kula toqunan yaydı. Her ne yire müteveccih olunsa mezkûr yayı bir dervîş ögince götürürdi. Çün ol mevzî‘-i mezbûrede ârâm idicek. Buyurdu kim “Babam, getirüñ ol yayı bir oqla.” diyücek [29b] dervîş eyle eyledi. Andan buyurdu kim “Babam, Şarq cânibine elünüzdeki oqı atuñ. İstiğâremüz olsun ki, her ne yire vâki‘ olursa mezârımız ol ârâda olsun.” diyücek, Şeyhu’l-islâm dağı imtişâlen li-emri’l-‘azîm üzengi üzerine gelüb mezkûr kepâde ile toldurub atub revâne oldılar. Ol vaqtin türbe-i münevverenüñ yiri ağaçlar ve kürlü olmışdı. Toğrı Sulţân hazretleri at ile ol atılan oquñ üzerine varub, ol ârâya nişân

¹⁸¹ “Köpeklerin havlaması incinin değerini düşürmez ve onlar cevherin değerini de bilmezler.”
Kaynaklarda böyle bir hadise rastlanmamıştır.

idüb bildiler kim, oğ bu ārāya yitişmesi kerāmet işidür. Zirā mesāfede üç def'a oğ pertāvı ancak yetişür. Andan vağtehā ol mağām-ı mezārı gelüb şuga itdürdi.

Bir gün oturmuşdı. Dervişler işlerlerdi. [30a] Şehirde birkaç yigitler ava çıkmış. Giderken gördiler kim, Sulţānū's-sādāt hazretleri oturub dervişlerin temāşā iderdi. Andan ol yigitler gelüb, mübārek elini öpüb muğābelesinde turucağ, didi kim, "Babam 'acabā size şol ħinzīr didükleri cismünüze deger mi?" diyücek. Didiler kim "Ĥayır sulţānum. Meger oğlana andan acıyub deprenüb gele toğuna." diyücek, buyurdı kim "Babam biz anuñ elinde 'ācizüz ya'nī kim, her kişi şıfātıyla gelüb el öperler. Red idemeziz. Elbetde degerler dimek olur."

Ba'dehu türbe-i münevvere intikālinden soñra binā olundu. Ammā binā iden bennāya her gice vāqı'asında görüb "Babam şol ārāyı şöyle yab ve şol ārāyı şöyle yab." [30b] diyü. 'Ale'd-devām binā tamām olunca nefsi-emr mi' mār rûh-ı şerīfleri idi.

Menākıb

Andan soñra bizüm zemānumuzda İznikli Şeyğ Kuğbe'd-dīn oğlı merğüm ve mağfūr gelüb Sulţānū's-sādāt hazretlerine gelüb, āsitāne-i şerīfinde erba'ine niyyet idüb oturucağ. Altı gün olduğunlayın ħurūc idüb, erba'inden fāriğ olucağ. Dervişleri didiler kim "Sulţānum ne ola kim erba'inden tamām altı günde ħurūc eyledünüz?" diyücek. Buyurdı kim "'İnda'llāh bir müsta'zem ħācetüm var idi. Kırğ yıl riyāzet çeküb bermurād olmamağ idi. Şimdiki ħālde Ĥazreti Emīr'ün nevvera'llāhu merğadehu rûh-ı şerīfini vesīle idinüb civārında erba'ine [31a] niyyet idüb, mü'tekif oldum. Anuñ 'uluvv-i himmeti berekātiyle Feyyāz'ün feyzi yetişüb, ol murād altı gün içinde mağāmına vuşul bulucağ, ħurūc eyleyüb erba'inden ferāğat eyledüm. Bi-ğamdillāhi ve'l-minne." diyü buyurdı.

Nazm

Yine diñle bu sözi sen iy server

Ḳamū sözler üzredür bu rehber
Meşâyıḡlar ki kendü zimmetine
Gelürler cümle bunuñ ḡıdmetine
Bularuñ tañlama cem' iyyetini
Bilür şarrâf ki gevher kıymetini
Kişi sevse bulardan birisini
Hemân sevmiş olur ol cümlesini
Birini râzı eylerseñ gönülden
Ḳamūsı râzı olur cān u dilden
Gel iy mü'min ki terk eyle riyâyı
Gönülden sev mu'azzam evliyâyı
Ki kânûn şöyledür el bir etek bir
Ṭarîķinde bularuñ böyledür sır
Didiler ol durur deryāya düşen
İki gemi kenarına yapışan
[31b] Bulāruñ yolını fikr eyle añla
Menāķıb geldi yine yaḡşī diñle

Menāķıb

Yine 'azîzler rivāyet idüb didiler kim, Edhemî dervîşlerden iki dervîş Ḥazreti maḡdüm'la bile gelmişler idi. Anlaruñ 'âdeti ol idi kim, her günleri şavmla ve her giceleri 'ibâdet ile geçürürler idi. Bir ḡıdmetkâr dervîşleri vardı kim, haftada bir gün

dervāze idüb, anı iktifā idinürler idi. Kaçan kim ol ni‘m temām olduḡda yine eyle iderler idi.

Bir gün yine mezbūre dervīş dervāzeeye giderken Sulṡānū’s-sādāt ḡazretlerine mülākī olub varub, mübārek elini öpüb muḡābelesinde sākın olub ṡurucaḡ dervīşlere didi kim “Babam ol ‘azīzler eyüler mi? Ḥālleri nitedür?” diyücek. [32a] Dervīş didi kim “Himmetüñ ile sulṡānum şıḡḡat ve selāmetde du‘āñuza meşḡüllerdür.” diyücek Ḥazreti Maḡdūm nevvera’llāhu merḡadehu mübārek elini cebine şoḡub bir aḡçe çıkarub dervīşe didi kim “Babam ‘azīzlere bizden du‘ā idüñ, mā-dām ḡayātda olduḡça bu aḡçe ile iktifā idinsünler, āḡerlere muhtāc olmasunlar.” diyücek. Ol bir aḡçeyi dervīş alub revāne oldı. Gelüb ‘azīzlere Sulṡānū’s-sādāt ḡazretlerinüñ selāmını ‘arz idicek, ayaḡ üzerine gelüb redd-i selām idüb ve “Ne buyurdular?” diyücek, dervīş didi kim, “Bir aḡçe virüb didiler kim, tā ölünce iktifā idüb kimseye iḡtiyāc olmasunlar.” diyü buyurdı. Meger [32b] ol ‘azīzler ellerine herḡiz dūnyā almazlardı. Didiler kim “Var şol pençerede ḡoḡıl. Tā kim tā kim vaḡt-i ḡācetde iḡticāc oluna.” diyücek dervīş eyle ḡıldı. Kaçan ifṡar vaḡtinde dervīş varub ḡaraca üzüm alub anı ifṡar idinürlerdi. Yine irteki gün ol aḡçe yirinde bulunub yine eyle iderlerdi. Tā derece-i mevte deḡin ‘ale’d-devām ol aḡçeyi her gün yirinde bulub iktifā idindiler.

Menāḡıb

Andan mezkūr ‘Alī Ḥoca raḡmetu’llāhi ‘aleyh rivāyet idüb didi kim “Bir gün Ḥazreti Maḡdūm’uñ nevvera’llāhu merḡadehu ḡuzūr-ı ‘āliyesinde ṡururdum. Bir ḡarı gelüb didi kim “Sulṡānum başum aḡrısı var. Baña bir nüshā [33a] himmet idüñ.” didi. Andan bize işāret eylediler kim, “Yazıvirüñ babam.” diyü nefes eyledi. Andan merḡūm ḡocam tā evlādiyye ile’l-inḡirāz her neye kim ḡalem ḡala, bi-izni’llāḡ şifā bulurđı. Ḥattā anadan bile vücūda gelmiş şar‘a nüshā yazsa ‘āfiyet bulub ol kimseye āḡir ölünce bir daḡı vāḡi‘ olmazdı.”

Menāḡıb

Ve andan bizüm zamānumuzda bir dānişmend hānende vardı. Eyitdük kim “Hānendeliği kimden taḥşil eyledüñ, üstāduñ kimdür?” diyücek. Didi kim “Üstādum Emīr’dür.” Nevvera’llāhu merḳadehu. Biz didük kim “Niçesine?” Didi kim “Tuzla cānibinde babam imām kişiydi. Birkaç nefer dervīşlerle Sulṭānū’s-sādāt ḥāzretlerine [33b] nevvera’llāhu merḳadehu gidüb, naẓar-ı ‘āliyesine vuşul bulub mübārek elini būs idüb oturucaḳ. Babama naẓar idüb didi kim “Oḳuyuvirüñ babam.” Andan başlayub şadā-yı Dāvūd’la bir vechile hānendelik itmiş kim, ḥāzirün cemā’ati bir vechle zār u giryān idüb bī-ḥod olmuşlar ve bundan ‘aceb ol idi kim, babamuñ külliye vücuda gelen oğlu ve kıızı deñli hānende oldular. Ḥattā hemşirelerimiz vardur. Anlaruñ hānendelikde irtifā’i iki biz ḳadardur.” diyü rivāyet eyledi.

Nazm

İşit yine Rasūlu’llāh ne didi

Bu ümmet ḳaydını gör nice gördi

Kişi bir mü’minüñ ‘aybını görse

Bilüb daḫi anuñ ‘aybını örtse

Anı Ḥaḳ ḥāzretine nice ilter

Ḳıyāmetde ‘aybların heb örter

[34a] Yine diñle Rasūlu’llāhi iy cān

Ne buyurdı bu ümmete o sulṭān

Şu kim bir mü’minüñ ol cān u dilden

Giderse ḡuşşasın cān u gönülden

Te‘ālā’llāh aña kim gör ne virür

Ḳıyāmetde ḡuşşasın andan giderür

Gel imdi bu ögüdi tutub añla

Menâkıb geldi yine anı diñle

Menâkıb

Andan mezkûr ‘azîzler rivâyet idüb didiler kim, Sultânü’s-sâdât hazretlerinüñ hîn-i hayâtında nâyib-i menâbı vardı. Ece Sultân dimekle meşhûr evliyâydı. Meger ol sabıķan Hamîd ilinüñ begi idi. Rivâyet idüb didi kim “Zamân-ı mâzîde bir gice vâlidemüz ile yaturken vâkı‘a gördüm ki; Burusa’ya varmışın. Anda gördüm birkaç nefer kimesneler: “Gelün hişâr içinde bir velî zâhir oldı. Her ne hâcete kim [34b] varsalar, ber-murâd olub ‘avdet iderler. Biz dağı varub du‘âsına vâşıl olalum.” diyü giderler. Ben dağı bu cemâ‘atüñ ardınca revâne oldum. Vaqtâ kim Burusa’nuñ hişârına girüb, andan bir havliye duğul eyleyüb ve bir şavma‘anuñ öninde karar idüb andan bânevbet bu cemâ‘at girüb çıkub tamâm olucaķ. Ben dağı ikdâm eyleyüb içerüye nazar idücek, ‘aqlum zâyil olub düşdüm. Ve andan yine i‘âde idücek fakatüm fak olub ayağ üzre kıyım olamayub, imekleyü varub mübârek dizine yüzüm sürdüm. Andan “Beni kabûl idün sultânüm.” diyücek. “Kabûl eyledük babam.” diyüb mübârek eliyle arķamı sıgadı. Andan yine [35a] ‘avdet idicek. Uyanub vâkı‘amı anama ta‘bîr itdirdüm. Validem didi kim “Oğul âhir sen ol aşıl müte‘azzim evliyâyaya yetişüb himmetin alursın.” diyü ta‘bîr eyledi. Ve andan bu kazıyye üzerine müddet-i medîd kırķ yıl olucaķ. İştihârla istimâ‘ olundı ki, Burusa’da kerâmet-i kübrâ ve vilâyet-i ‘uzmâ bir velî zâhir oldı. Andan tağyîr-i vaz‘ idüb, Burusa’da kerâmet-i kübrâ gördüm ki, birkaç kimesneler eydürler ki; “Gelün sultânüñ elin öpüb se‘âdete vâşıl olalum.” diyüb giderler. Andan ben dağı hemân ‘aķablerince müteveccih olub hişâr içinde ol havliye duğul eyleyüb ve ol şavma‘a muķâbelesinde tırdum. Kim hem-çünân vâkı‘amda [35b] görmışdüm ve andan bu cemâ‘at nevbetle tedâhul idüb yine ‘avdet idicek. Ben dağı muķâbelesinde varub, nazarum müte‘allik olub ‘aqlum zâyil oldı. Ayağ üzerine kalkamayub, imekleyü

varub mübârek dizini öpüb “Bizi kabûl idüñ sultânüm.” diyücek “Kırk yıl oldı babam biz sizi kabûl ideli.” diyü buyurdu.”

Menâkıb

Andan mezkûr ‘azîzler rivâyet idüb didiler kim, mezkûr Ece Sultân vaqtehâ gelüb Sultânü’s-sâdât hazretlerine dest-i bûs idüb yine mekânına ‘avdet idicek, hâtûnı istifsâr idüb eydürdi kim “Acabâ Sultân hazretleri bizi añar mı?” diyücek. “Hayır añmadılar.” diyücek. Hâtûn dimiş kim “Biz neden añılalum kim? Dünyâ habâsetiyle [36a] maḥlûṭ bir ṭâifeyüz. Anlar pâkdür, temiz olanı kabûl iderler. Biz ne lâyıḳuz ol sultâna?” diyücek. Hâtûn dimiş kim “Yâ Ece Sultân, bizüm salṭanatumuz ve ‘iṣ ü ‘iṣretümüz ve telezzüz-i nefsanıyyemüz kemâl üzeredür. İmdi gel bu sevdâ-yı ‘abesiyyâtdan geçelüm ve bu ‘iṣ ü fenâyı beḳâyâ istibdâl idelüm. Tâ kim ol hazrete lâyıḳ olavuz.” diyücek. Ece Sultân didi kim “Ya nice olmaḳ gerekdür?” hâtûn didi kim “Ḳul ṭâifesi ve cârıye ṭâifesi külliyyen âzâd olalar ve mâ‘adâsını bir gün ta‘yîn idüb her cânibe münâdî buyurasın. Ṭâlî‘ine gelüb yaḡma idüb bizi pâk eyleyeler.” Andan vech-i meṣrûḥ üzre ḳaldılar. Akçeden ve altundan ve at ve deve ḳatır ve’l-hâşıl [36b] cemi‘î mâ melekden hîç nesne ḳalmayub bir sâ‘atde yaḡma ḳılub pâk eylediler. Hemân postekye ḳaldı. Post daḡı bir post idi kim, üzerinde bir cârıye otururdu. Eski olduḡı ecilden begenmeyüb anı ḳoyub ḡitmişlerdi. Andan hâtûn ol post üzerine oturıḳaldı. Andan Ece Sultân Bursa’ya müteveccih oldı. Sultânü’s-sâdât hazretlerine vuṣûl bulduḡda râvî didi kim Hazreti Emîr’üñ muḡıblerinden didiler kim “Biz daḡı anda hazırduḡ.” Vaḳtâ kim Ece Sultân gelüb mübârek elin bûs idüb muḳâbelesinde el ḳavṣurub durucaḡ. Buyurdu kim “Babam min ba‘d varuñ, cemâ‘atüñüz alub gelüñ.” Diyü emr idicek. Tekrâr dest-i bûs idüb [37a] revâne oldı. Bir niçe gün geçüb bir gün Sultânü’s-sâdât hazretlerine nevvera’llâhu merḳadehu buyurdu kim, “Babam, Ece geliyürür. İstiḳbâl idüñ.” diyücek. ‘Umūmen dervîşler ḡidüb bir niçe gün gittükden soñra hâtûnını bir merkebe bindirüb kendüsi yayaḡ önüne düşüb gelür. Hemân ol idi

kim, H zreti Em r’u n nevvera’ll hu mer kadehu mezk r  n yib-i men b idin b h n-i hay tında k lliyyen b b-1 se’ detini a na feyz eyledi. Andan Ece riv yet id b didi kim, her-b r kim mezk r Ece Baba’nu n h t n  Sult n h zretlerine el  pmege geld kde “Ece’n n h t n  geldi sult num.” diy cek. Em r Sult n [37b] dir idi kim “ eyh geldi babam.” diy  buyurdu.

Andan r v  Z kir ‘Al  rahmetu’ll hi ‘aleyh riv yet id b didi kim, bir g n Ece Sult n beni Balıkesr’iye ma la ata g ndermek diliyecek  alb me bu c r  oldu kim, “Acab  bu emre varub gelince neyle me’n s olub eglenem?” diy cek. Hem ndem tesb hini get r b el me sunub didi kim; “İ  bu tesb h mle me’n s olub varu  gel n.” diy cek. Andan tesb hi alub y z me s r b rev ne oldum. Va t  ki H tab suyuna yeti d m. G rd m ki su ziy de derin. N - ar yaya  u radum. Tesb h el mde nısfına kim vardum,  az yla oyna   uma [38a] d   geld m. Suyu batıca  g fil olub tesb hi suya aldırdum. Ba’dehu a layuvarub a layugeld m. Andan Ece Sult n’u n elin  p b mu abelesinde  ayım olucak. Didi kim “Y  veled  mel let n var. H l n ne oldu?” diy cek. Didi kim “Sult num oda u rayub tesb hi suya aldırdum.” diy cek, didi kim “Y  veled  anu  i  n ne  am  ekersin? Biz anı suya de irmedi k idi.” diy b cebinden tesb hi  ıkarub ‘arz eyledi.

Yine mezk r ‘az zler riv yet id b didiler kim, bir g n Ece Sult n rahmetu’ll hi ‘aleyh meclisinde h z r id k. Bir kimesne a layu gel b didi kim “Sult num s bı an bir hoca ba a  ızın [38b] vir b kend n n rız ı mu abelesinde y z bi  a  e mihr-i m eccel nik h id b h t num ba a ba ı lamadın  hirete intik l itdi. Ve ol mihrden deyn m ir  ile babasına intik l eyledi.  imdiki h nde babası da i fevt oldu. A na ba ı ladam dird m ol da i fevt oluca  tech z ve tekfin yara ın eydirler. İki o ulları var. Anlar benden cebrle taleb itseler gerekd r. Ed  itmege t kat m yo . Ben m h l m nice olur?” diy cek. Ece Sult n buyurdu kim “Gel n dervi ler  ol ki in n  ayınatasınu n meyyiti  zerine varalum kim, ber-mur d ola in  a’ll h.” diy  ‘um men m teveccih olub varıca . Ece Sult n

geçüb [39a] meyyitüñ katında te‘ aqqüd idicek. Didi kim “Yâ fülân qarındaş.” ‘Umümen hazirün cemâ‘ at heybet aldılar. Andan yine nidâ idicek meyyit bir kez hareket kıldı. Andan bir daği nidâ idicek meyyit gözün açub baqub Ece Sultân’ı görüb “Ne dirsiz sultânüm” diyücek. Andan Ece Sultân buyurdı kim “İş bu güyegüñe hayf olmuş. Gel imdi bağışla kızınıñ mihrini.” diyücek. Bu hod bir eħass-i nâsdan kimesne imiş. “Hele görelüm sultânüm.” didi. Andan Ece Sultân didi kim “Rûhuñı yedinci qat gökden tñderdük. Eger bağışlarsañ tur, şıhhat bul. Yürü bi-izni’llâh ve eger kıyıl olmazsañ var, git.” diyücek. [39b] Andan yine “Görelüm.” didükde mübârek eliyle işâret eyledi. Hemân yine bir beyâd ulu oldı. Andan bu kerâmeti görüb oğlanları ilerü gelüb bağışladılar. Ol meħrüm gitdi. Diyü rivâyet eyledi.

Andan Zâkir ‘Alî rivâyet idüb didi kim, Sultânü’s-sâdât hazretlerine nevvera’llâhu merķadehu ba‘ zı yirlerde naşb olunmuş ħulefâsı var didi. Cümleden birisi Balıkesir’de Ħasan Ħoca dimekle meşhür ‘azîz var idi. Raħmetu’llâhi ‘aleyh. Bir gün mezkûr ħalife dervişlerle dest-i bûsa gelüb tekyede qarâr idüb, andan ikindi namâzına Ece Sultân ve bu müsâfirler ‘umümen namâzı edâ idüb yine ric‘ at idicek. Ece Sultân ve Ħasan [40a] Ħoca’nuñ qatırı muķâbelede tururdu. Ece Sultân göricek didi kim, “İş bu kara qatırnuñ şâhibi kimdür?” Andan Ħasan Ħoca gördi kim qatır kendünüñdür, didi kim “Sultânüm, iş bu qatır bizümdür.” diyücek. Ece Sultân didi kim “Yâ bu qatır sende şikâyet idüb eydür kim, “Hemân benüm üzerüme binüb inmesini bilür, ne açlıgumda ve ne şusuzlugumda ve ne arķacıgum açub qaşımaz. ‘Āciz oldum elinden.” dir.” Ħasan Ħoca merħüm didi kim “Sultânüm, dervişler ‘aceb tîmâr iderler.” diyücek. Ece Sultân eydir “Yâ ‘abeşe yire kelecı mi olur?” Qatır eydir kim “İnanmazlarsa egerüm alsunlar kim göreler.” diyüb [40b] andan “Aluñ egerini.” diyü emr idücek. Egeri qaldurdılar. Tegeltüsü yapuşa qaldı. Andan bir miķdâr derisi bile qopdı. Merħüm Ħasan Ħoca’ya buyurdı kim “Bindügüñ hayvânuñ ħâline vuķufuñ olmayıcaķ, tevâbi‘üñe nice ola?” diyü buyurdı. Andan didi kim “Ħasan’um ħayret bu kadar gerekmez. Fevķa’l-ħad gerek.

Nitekim Hâk tebareke ve te'âlâ Kûr'an-ı 'azîminde buyurdu “*Ve en leyse li'l- insâni illâ mâ se'â.*”¹⁸² diyü buyurdu.

Ve yine Zâkir 'Alî merhûm rivâyet idüb didi kim, bir gün Ece Sultânla mescidde namâzı edâ eyleyüb taşra çıkıcağ. Birkaç nefer dervîşler gelüb elini öpüb tûrucağ. Meger bir kelb daği bile gelmiş [41a] idi. Hemân kim, Ece Sultân'ı görüb yüzünü yire sürüb gelicek. Ece Sultân sağ ayağın kıldurub ol kelbe tutuvirdi. Andan ol kelb daği mübârek paşmağınuñ altına yüzünüñ bir yanını sürüb andan çevürüb bir yanın sürüb kıçın kıçın gidüb muqâbelede tûrucağ. Baña didi kim “Yâ'Alî” “Lebbeyk sultânüm” diyücek. Buyurdu kim “İş bu kelbcuğaz üç güne değın müsâfirüñ olsun.” diyücek “Ale'r-re'si ve'l-'ayn” diyüb mekânuma müteveccih olucağ. Ol kelb arduma uyub bile geldi. Andan yatağ idivirdüm, ta'âmlandırdum. Vağtehâ çıkub gezinüb yine yaturdu. Andan irtesi dervîşler 'avdet idüb [41b] giderken kelbe tûş gelüb, yultarlayub gitmişler. Andan Mihalic tevâbi'inde varıcağ, yultardan şalvirücek kelbcuğaz hemân yine dönmiş. Üçüncü gün gelüb Ece Sultân mescidden taşra çıkub, nerdubân ayağına gelicek. Ol kelbcuğaz yine muqâbeleye gelüb, Ece Sultân hazretleri paşmağın kıldurub hazır idicek. Ol kelbcuğaz kemâ-kân yüzünü sürüb kıçın kıçın muqâbelede tûrucağ, buyurdu kim “Yâ kelbcuğaz, bu maqâm kelb maqâmı degıldür, edeb yeridür. Var şâhibüne. İnşâ'llâh saña bulunacağ yerde bulunavuz.” diyücek. Ol kelbcuğaz yine hücum eyleyüb mübârek paşmağı altına yüzün sürüb [42a] kıçın kıçın gidüb, gözlerinüñ yaşı burnından çeşme gibi aqub tâ görünmez oluncaya değın ardına dönmeyüb belürsiz oldu.

Nazm

Yine diñle rasûlu'llâh kıayurdu

Hadîşinde bunı böyle buyurdu

Ki bir kışi ğazab idüb kıağısa

¹⁸² Necm sûresi, 39. ayet. “Doğrusu insanın çalıştığında başkası kendinin değildir.”

Aña qahr eylemeğe qâdir olsa
Eger tönüb gâzâbımı yudarsa
Ki ya' nî suçın anuñ 'afv iderse
Qıyâmetde ne olur hâli añla
Ne eylükler ider Haq aña diñle
Geç imdi sen gâzabuñdan güzer qıl
Menâkıb geldi yine bir nazar qıl

Menâkıb

Andan mezkûr 'azîzler raḥimehumu'llâh rivâyet idüb didiler kim, bir gün Sulṭânü's-sādât ḥazretleri buyurdi kim "Babam biz Rûm memleketinde bir bisât-ı bast eyleyübturuz kim, ya' nî bir döşek döşedüñ kim, hergiz kimseye qalk git dimezüz. [42b] İllâ meger kim kendüsi tersleyü tersleyüvirin qovımayub, ihtiyâriyle qalkub gide." diyücek. Sâmi'un şâd olub didiler kim "*Bi-ḥamdi'llâhi ve'l-minne. Âsitâne-i se'âdetde red yoğ imiş.*"

Ve andan mezkûr 'azîzler didiler kim, Ḥazreti Maḥdûm nevvera'llâhu merḳadehu bir gün buyurdi kim "Babam "*Küllü nefsin zâiḳatü'l-mevt.*"¹⁸³ dür. Elbette bu fenâdan beḳâyaya biz daḫi irtiḥâl itsek gerekdür. İmdi bilmiş olasız ki, zâhirimiz 'âlimlere virdük kim, yir yirin ḥilâfet idüb 'avâm-ı nâsla maḥlûṭ olub, naşihat idüb ḥalkı ḳalâletden hidâyete ve ma'şiyetden 'ibâdete delâlet ve irşâd eyleyüb ḥalkuñ icâb-ı dünyeviyye ile 'izzetine maḡrûr olmayalar. Ve andan bâṭinumuzı iki nefer dervişlere [43a] virdük kim, Manyas diyârında zuhûr olsalar gerekdür. Anlaruñ biri İbrâhîm bin Edhem mertebesinde olub ve birisi Bâyezîd-i Bişâmî mertebesinde olsa gerekdür. Raḥimehumu'llâh."

¹⁸³ Âl-i İmrân sûresi, 185. ayet. "Herkes ölümü tadacaktır."

Andan mezkûr ‘azîzler rivâyet idüb didiler kim, Sulţânü’s-sādât hazretlerinin merâtib-i bâtıniyyesi teslîm olunan kimseler ‘ilmümüz lâhık oldu kim, birisi Hâcî ‘İsâ Dede’dür ve birisi anuñ kıyım-maķâmı Hâcî Muştafâ Dede’dür. Raĥmetu’llâhi ‘aleyh. Zîrâ anlarda ne kerâmet izhâr oldu ise bunlar da daĥı kemâ-kân eyle gördük. Ve hem ‘ilmümüz lâhık oldu ki, İbrâhîm bin Edhem mertebesinde olan Hâcî ‘İsâ Dede’dür. [43b] Ve Bâyezid-i Bisţâmî mertebesinde olan Hâcî Muştafâ Dede’dür. Diyü taĥşîş eylediler. Allahu a‘lem.

Ġıbbü hazâ ĥuzûr-ı ‘âliye gözden maĥfî olmaya ki, iş bu tarîķ-i meşâyıķ iki dürlüdür. Birisi keşfidür ve birisi keddîdür. Ammâ ol kim keşfidür; aña Hâzreti Rasûl’den şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem ‘ilm-i ledünnîdür kim, intikâl idüb me‘an birinden birine, ilâ yevminâ hazâ ve ‘ilm-i ledünnî ol ‘ilmdür kim, her şeye nazar itdükde esrârına vâķıf olmak ve ĥalkuñ gönlüne geleni bilâ tekrîr ta‘yîn olmak ve ĥalkuñ vâķı‘asını bilâ izhâr ta‘bîr eylemek. Nitekim cins-i ‘ulemâdan bir pîr rivâyet idüb didi kim, Gelibolı’da şâĥib-i Muĥammediye kim Yazıcı oĥlıdur [44a] raĥmetu’llâhi ‘aleyh anuñ medresesinde müzâkir idük. Bir gün bir kimse manlâya gelüb didi kim “Sulţânım Hâcî ‘İsâ Dede dirler. Bir mükâşif ‘azîz geldi şehre. anı ben de ĥâneme da‘vet eyledüm. Luţf idesiz, siz daĥı tevâbi‘üñüz ile ķadem basuñ.” diyücek Şeyĥ daĥı “Eyle idelüm.” diyüb revâne oldular. Andan varub buluşub ta‘âm yendükden soñra bize emr olunub taşra çıkub müntazır olucaķ. İçerde manlâmuz Hâcî ‘İsâ Dede ile ĥâlî olub şoĥbete şurû‘ idüb fevķa’l-ĥad eglendiler. Ve andan müfareķat idüb Şeyĥ taşra gelüb giderken suâl idüb didük kim “Sulţânım, iş bu dervîşle ne ‘aceb [44b] fevķa’l-ĥad kelimât itdüñüz?” diyücek. Manlâ buyurdı kim, “İş bu ‘azîze Allah te‘âlâ ‘ilm-i ledünnîyi külliyyen t‘alîm itmiş. Cins-i maĥlûķdan her ne kim istifsâr eyledüm, cümlesine cevâb-ı şâfi virüb mütesellî eyledi.” diyü buyurdı. İmdi bu tâife eyledür kim Hâzreti Rasûl şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem buyurmuşdur kim “*Men ĥâfâ’llâhe lâ yuĥfâ*

‘*anhü.*’¹⁸⁴ İmdi vaqtā kim taqvā ile ‘amel-i şālihi tekmiline ilhāk idicek. Allah tebāreke ve te‘ālā daḥi bunlardan yirlerde ve göklerde nesne ihfā kılmadı.

Nitekim Hācī ‘İsā Dede’nün nazar-ı ‘āliyesine vuşul bulan dervişler rivāyet eylediler kim, Hācī dede bir kerre bize didi kim “İş bu yiryüzünü görür misiz?” Biz eyitdük kim “Belī, görürüz.” Andan [45a] didi kim “Allah te‘ālā’nuñ ‘ibādinde kimesneler vardır. Kim siz bu tarafını ya‘nī siz yiryüzünü nice görürseñiz, ol yedi katını eyle görür.” Ve yine didi kim “Şol gökyüzünü görür misiz?” didi. Görürüz didük. Andan didi kim “Allah te‘ālā’nuñ ‘ibādinde kimseler vardır. Kim siz bu tarafını nice görürseñiz, ol yedi katını eyle görür.” diyü buyurdu. Ve ba‘zī vaqt olurdu kim Hācī ‘İsā Dede eḥbābiyle kelimāt iderken göḡe nazar eyleyüb “Bugünki gün levḥ-i maḥfūzda yağmur buyurulmuş.” diyü eydürdi ve hem ol gün yağardı. İmdi buña mükāşifāt-ı esrār-ı ilāhiyyeye vuḡuf olub vuşul bulmaḡlık ‘ilm-i ledünnī kuvvetidür. Çün bu ‘ilm ba‘zılara virilmedi. Nitekim ba‘zī [45b] enbiyāya virilmedi. Ammā bu ‘ilmün muḡannen ḡānūnı oldur kim, ibtidāda külliyyen ‘ilm-i ledünnī Ḥāzreti Rasūl şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme virildi. Andan beru her kime kim feyz oldı, ol kimesne dünyādan āḡirete intıḡāl idicek ol hidāyet-i esrār-ı ilāhiyyeyi nişf iderler. Nişfi kendüsiyle bile gider, nişfını muḡtārlarından elyaḡ kimseye Allah te‘ālā aña iḡsān ider. Andan bu daḡi bu vechle me‘an ile’l-inḡirāz fe-emmā bu ḡāifenün izḡār-ı kerāmetle merātib-i ‘ā‘lāsına zarar yitişmez. Zīrā ki mükāşifāt-ı esrār-ı ilāhiyye bu ḡāifeye kim riyāzeti ecliyçün virilmemişdür kim, izḡār-ı vilāyetine zarar yitişe. Bunlara “Ḥüdāyī” dirler. Böyle iken bu ḡāifenün [46a] taqvā ile riyāzet-i ilāhiyyesi ol meşāyih-ı keddîden añılır. Ekşer ve a‘zamdır. Nitekim Hācī ‘İsā Dedemden mervīdür. Kendüsinden istimā‘ iden dervişler rivāyet idüb didiler kim, Hācī ‘İsā Dede didi kim, “Vaqt olurdu kim, kırḡ güne dek şavma niyyet idüb, leylen ve nehār yimeyüb ve şu içmeyüb, andan at çulunu göñlek yirine delüb boynuma geçürüb, kırḡ güne dek ḡuşaḡum çözmeyüb yatmamaḡa niyyet idüb yine meşāliḡum üzerine ‘āmil olub.” Andan otuz gün bu vech üzerine geçdükden

¹⁸⁴ “Kim Allah’tan korkarsa ondan korkulmaz.” Aclūnî, *age*, c.II, s.310.

soñra Hācī Dede'ye nidā gelüb Hāḡ'dan emr olur kim “Riyāzetüni ḡabül eyledüm. Min ba‘d ḡuşaḡuñı çözüb ḡuzür eyle.” diyücek. “İmtisālen li-emri'l-‘azīm [46b] ḡuşaḡumu çözdüm. Ol vaḡtin ol ḡuşaḡ altınuñ derisi ol çul ile bile ḡopardı.” Allahu a‘lem.

Fe-emmā meşāyihdan keddī olanlar anlardır kim; ḡarīḡ-i ilāhiyyede ḡāyim olub üç nefer düşmanlarıyla muḡārebe ve muḡātele ḡılıb ḡālib oldular. Ya‘nī ol a‘dālarınıñ birisi nefslridür. Murādın virmediler. Ve birisi dünyādur. Muḡabbetin ḡalblerine duḡül itdürmediler. Ve birisi şeyḡān-ı ‘aleyhi'l-la‘nedür kim, izlāline ve fesādına māyil olub metbū‘ idinmediler. Andan li-vechi’llāhi bi’l-iḡlāş riyāzete meşḡül oldılar. İş bu dünyā kim Allah te‘ālā’nuñ meydānidur. Aḡbābıyla a‘dālarınıñ ḡuşūmetini ve muḡāberesini temāşā ḡılıb her zamān da nazarı münfekk olmaz. Andan bu mezkūr [47a] ḡāifeye nazar idüb gördi ki; nefslerine ‘adāvet kemāle ḡulūblerine nazar eyledi. Muḡabbet-i dünyā ile mülevveş degil. Andan Allah te‘ālā bu ḡāifeye nazar-ı ‘ināyet idüb ma‘rifet gönderdi. Tā kim kendü nefslerin bilüb, mezkūr a‘dālaruñ zararı lāḡık olacaḡ yirlerde ḡazer eyleyüb leylem ve nehār kendü vücūdına pāsübān olub ḡabḡ eyleye. Zīrā vücūd-ı insān ‘umūmen anlaruñ her birisi Allah te‘ālā’nuñ mışr-ı cāmī‘idür. Mükemmel ve müretteb. Zīrā sāyir maḡlūḡ gibi ol dimekle ḡalḡ olunmadı. Belkim ḡudret eliyle ḡırḡ gün balḡıḡın yoḡurub cemī‘-i mevcūdātı birbirinde derc eyleyüb ve ḡazīne-i göḡsinde emānet ḡodı. Ve ḡazīne içinde gevher ḡodı. Ya‘nī imān gevheri [47b] ve İslām gevheri ve ‘ilm gevheri ve şabır gevheri ve ḡilm gevheri ve şükür gevheri ve faḡr gevheri. İş bu ḡıymeti nā-mütenāhī yedi dane gevheri cins-i insānuñ göḡsinde emānet ḡodı. Aña göñül diyü ad virdi. Nitekim Dāvud peyḡamber şalāvātu’llāhi ‘aleyhi ve selāmuhu sūāl idüb didi kim “Yā Rabbi, her bir pādişāhuñ ḡazāini vardur. Senüñ daḡı ḡazīneñ nicedür?” Hāḡ tebāreke ve te‘ālā buyurdı kim “Yā Dāvud, benüm ḡazīnem vardur. ‘Arşdan mu‘azzamdur ve kürsiden evsa‘dur ve cennetden müzeyyendür. İş bu ḡazīnemi yā Dāvud, mü’mīn kullarumuñ göḡsinde emānet ḡodum ve kendülerini bu mışr-ı cāmī‘uñ ya‘nī bi-ḡuşūr mükemmel şehr-i mu‘azzamuñ ve bu ḡazīnemüñ [48a] üzerine pāsübān ḡodum leylem ve nehār ḡāfil olmayalar, bekleyeler. Düşmanum şeyḡāna şehrümi

yağmalatmayub zarar itdirmeyeler. Tâ kim ben daği yine kıatuma geldükleri vağıtin, cennetüme idhâl eyleyüb gözler görmedük ve kıulağlar işitmedük ve gönüllerden geçmedük keremler idüb ve didârumı müşâhede kıılduram. Ve illâ ol benüm şehrümi ve bu hâzînemi düşmanum şeytâna yıkdırub kıatuma gelürlerse cehennemüme idhâl eyleyüb gözler görmedük ve kıulağlar işitmedük ve gönüllerden geçmedük‘ azâblar itsem gerek.” diyü buyurdu.

İmdi mezkûr tâife kendü vücûduna hâfız olub düşmanına gâlib olucağ. Allah te‘âlâ daği bunlara isti‘dâdları miğdarı kerâmet [48b] ihsân eyledi. Andan mezkûrlar gence yetişmiş gibi içerüden içerüye hıfz idüb izhâr eylemezler. Eger izhâr ider olsalar ellerinden gâyib olur. Eyle değıldir kim ellerinden alalar. Fe-hâşâ Allah te‘âlâ’nuñ ihsânı şumûlinden kim virdü ki ihsânı girü ala. Ammâ hucub-i kudretle mağcûb iderler tâ kim hicâbı def‘ idüb kemâ-kân kerâmet-i tâmmesi üzerine ma‘mûr olub irtihâl iderler. Çün bu tâifenüñ izhâr-ı kerâmet idemedüklerine sır budur. Allahu a‘lem.

Ol bir tâife kim ne keşfidür ve ne keddîdür. Anlaruñ ‘ibâdetleri ve mücâhedeleri tağlîden ve riyâen olub riyâzetleri icâb-ı dünyeviyye ile ‘izzet-i nâsa vesîle idinüb [49a] ‘ale’ d-devâm Hâzreti Hâğ’dan istircâ iderlerdi. Hâğ te‘âlâ murâd-bağşdur. Çünki bunlar hayrın dilemedi. Hâzreti Hâğ celle ve ‘alâ bunlara derece-i hayvânide iken ya‘nî eklî ve şurbî ve nevmî ve telezzüz-i nefsâniyye-i kemâlde iken bir seccâde-nişîn fevt olub bunları seccâde-nişîn kıldı. Ba‘dehu mezkûrlar ber-murâd olub icâb-ı dünyeviyye ile ‘izzet-i nâs eline girdi. İmdi muğtezâ-yı nefsâniyyeleri kemâl bulduğdan soñra gayr-i mümkün olur buña ki dönüb ‘amel-i şalihe ric‘at eyleyüb derece-i insâniyyeye kıadem başa. Andan tezdîd-i riyâzetle derece-i rûhâniyyeye vuşul bulub muşâhibet-i ilâhiyye tağşil eyleye. İmdi bu tâifeye kim hasire’ d-dünyâ ve’l-âğiret dirler. [49b] Ya‘nî bunlar Hâğğ’ı ne dünyâda gördi ve ne âğiretde görürler. *‘İnde hu a‘mâ fî ‘imâhu sivâe’l-leyli evzau’n-nehâr*. Ve bu tâifenüñ emşâli şol ‘âlimlere beñzer kim; ‘ilmi ğarağ-ı dünyâyiçün okuyalar. Ya‘nî hâğğından gelmeyüb‘abeşe şarf ideler. Hâzreti Rasûl

şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem buyurubdur “*Lā yekūnu'l-mer'i 'ālimen hattā lā yekūnu bi-ilmihī.*”¹⁸⁵ diyu buyurdu. “İmdi taqvā ile 'amel-i şālihe sarf itmek gerek idi. Tā kim 'inda'llāh maqbūl olına.” didi. Nitekim Hāḡ tebāreke ve te'ālā Ḳur'an-ı 'azīm'inde buyurur “*Yā eyyühe'llezīne āmenü't-teḡu'llāhe kūnū me'a's-şādīḡīn.*”¹⁸⁶ Ve bir ayetde dahi buyurdu kim “*Fe-men kāne yercū liḡāe rabbihi fe'l-ya'mel 'amelen şālihen.*”¹⁸⁷ “Pes bunlar 'amel-i taqvā ile 'amel-i şālihe şarf eylemediler. Tā kim 'inda'llah maqbūl olalar.” didi. [50a] Andan bu dünyā bāzārına mevlāları 'ilm gevheri ellerine virüb gönderüb te'kīd-be-te'kīd buyurdu kim, “Zinhār benüm ḡıymet-i nā-mütenāhī gevherümi taqvā ile 'amel-i metā'etine tebdīl eyleyüb ḡatuma gelün kim size gözler görmedük ve gönüllerden geçmedük keremler ideyin. Ve illā kim ol varduḡuñuz bāzār-ı fenāda benüm düşmanum vardur. Serheng-i ḡīlebāz dellāl-ı ḡarrār sermāyeler zāyi' idüb ādemīler maḡbūn idici. Zinhār ḡāfil olmañ kim eliñüzden bu 'ilm gevheri alınub zāyi' eyleyeyüb ḡatuma metā'sız gelürseñüz 'uḡūbet-i 'azīmüme müsteḡaḡ olursız.” diyu te'kīd-be-te'kīd ımarlamış idi. Andan bu mübtelā evvelde niyyeti ḡayr olmayub ḡaraż-ı dünyā için ḡālib [50b] olmuş idi. Şimdiki ḡāilde bu bāzār-ı fenāya gelüb mezkūr dellāl ile mülāḡı olucaḡ elinden gevherini alub icāb-ı dünyeviyye ile 'izzet-i nāsa mübeddel ḡılurdu. Sābıḡan mezkūruñ murādı ol idi. Ber-murād olub zehri sükker şanub nāzenīn 'ömri ve ḡıymeti nā-mütenāhī 'ilm gevherini telef eyledi. İmdi 'ālim dimeḡ luḡatda bilici dimeḡdür. Bu ḡāife mevlāsınuñ gevherini zāyi' ḡılmaḡla ol mezkūr ḡāife ile 'inda'llāh cāhil bulunub 'uḡūbete müsteḡaḡ oldılar. Ve andan bu iki ḡāifenün 'alāmetleri oldur ki; zāhiriyye ile meşḡur olub ümerā-yı selāḡīn teḡarrübünde olur. 'Ale'd-devām çün bu ḡāifelere muḡteżā-yı nefsanıyyeleri üzerine ri'āyet lāzımdur. Zīrā bunlar [51a] daḡı nizām-ı 'ālemdendir. Ve yine meşḡur ḡadīşdür. Ol vaḡtın kim ḡazreti Rasūl şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ḡıyāmeti aşḡābına ḡaber virüb andan deccāl zıkr

¹⁸⁵ “Kişi ilmiyle amel olmadan alim olamaz.” Kaynaklarda hadis olarak rastlanmayan bu ifadenin “Lā yekūnu'l-mer'u 'ālimen hattā yekūnu bi-ilmihī 'āmilen.” şekliyle Ebu'd-Derdā'ya ait olduḡu kaydedilmiştir. Münāvī, *Feyzū'l-Kadīr*, c.IV, Dāru'l-Ma' rife, Beyrut, 1391, s.372.

¹⁸⁶ Tevbe sūresi, 119. ayet. “Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.”

¹⁸⁷ Kehf sūresi 110. ayet. “Her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse güzel bir amel işlesin.”

oluncaḡ sūāl idüb didiler kim “Yā Rasūla’llāh, ol zamānuñ ḡalāyıkı deccāl şerrinden nice ola?” diyücek buyurdu kim “Ol emri ben Ḥaḡ te‘ālā’ya tevfiż eyledimküñ ḡalīfemdür ümmetüñ nāşırı ve mu‘ini olub benüm ḡavfum ġayrı deccāldendür kim ümmetümüñ kendü cinsinden otuz nefer deccāl zuhūr eyleyüb sırr-ı leh Allah te‘ālā’nuñ Ḳur‘ān’ına ve benüm şerī‘atüme muḡalif ef‘āle meşġul olub andan ḡayr yüzinden ḡalāyıkı iġvā eyleyüb niçeleri kendüye i‘tiḡād itdirüb maġbün ve maḡrüm eyleyeler.” İmdi ber-mūcib-i ḡadīs bu zamān ol [51b] zemāndur. Beyne’l-ḡalāyık ol eksük olmasa gerekdir. Fe-emmā bu ḡāifede ‘alāmet oldur kim kelām-ı ḡadīme ḡaşre ve neşre inkār eyleyüb kendü kāfir-i muḡlāḡ olmaġla kāfir-i cinnīyi teşḡir eyleyüb ḡalḡa muḡtezāsı üzre bāııdan ḡaber virüb teşḡir eyleyüb izlāl ider. İmdi bu ḡāifeye ‘arrāf dirler. Nitekim Şerḡ-i Meşāriḡ’da Men bāıınuñ taḡtında mezkürdur. “Benüm ümmetümden bir kimse müşkilî ḡal ecliyçün kāhine veya‘arrāfa varsa, ol varan kişinüñ kırḡ ġün namāzı maḡbül olmaya ve eger ol kāhinün ve‘arrāfuñ sözine i‘tiḡād idüb giderse kendüsi kāfir ‘avratı boş ola.” İmdi [52a] bunda zarar yiri fevḡa’l-ḡaddür. Ġāfil olmamaḡ gerekdir. Çün bu ḡuşuş ḡaçan bir ḡāifede vāḡi‘ olsa ḡufyeten tetebbu‘ ve tecessüs idüb ġözlemek gerekdir. Kim ol kişinüñ ‘ilm-i zāhirde eli var mı ve andan ef‘āli ve aḡvāli Ḳur‘ān’a uyar mı ve ḡadīse muvāfiḡ mı ya muḡalif midür veya riyāzeti ne yoldandur? Andan ḡuḡūḡıyyetine bilā-reyb şübhe olmayıcaḡ i‘timād cāyızdür. Ve illā maḡāmı mühlikdür. Ġāfil olmamaḡ gerek. Ve daḡi Rasül ḡazreti buyurmuşdur kim, “*Ni‘me’l-emīru ‘alā bābi’l-faḡir bi’sel-faḡir ‘alā bābi’l-emir.*”¹⁸⁸ ya‘nī ne kükçek şol begler kim fuḡarā ḡapısına vara. Ya‘nī anlara [52b] iḡşān eyleye. Hemān varub ziyāret itmiş ġibidür. Ve ne yaramaz ol faḡire kim, recā-yı dünyeviye ecliyçün begler ḡapısına vara. Bu iḡtiyāc kişi mevlāsına ḡul olmamasına delīldür. Ve illā şol kim Ḥazreti Rasül şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem buyurmuşdur kim “Sünnete ittibā‘ idüb Allah te‘ālā’nuñ emrine imtişāl ve nevāhisinden ictināb idüb kendü ‘ubūdiyyetinde murāġıb olub tevekkülü ve recāsı

¹⁸⁸ “Fakirin kapısındaki emir ne ġüzel emir; emirin kapısındaki fakir ne kötü fakirdir.” Aclūnī, *age*, c.II, s.321.

mevlāsına olub ve mevlāsına lāyık kıl olabildükden soñra fi'd-dünyā ve'l-āhire hāşā kim Allah te'ālā'nuñ ihsān-ı şumūlinden anı āherlere muhtāc eyleye." Nitekim Qur'an-ı 'azīminde buyurdu kim "*Eleysa'llāhu bi-kāfin 'abdehu.*"¹⁸⁹ ya' nī bir kimesne Allah te'ālā [53a] hāzretini ma'būd idinüb ve aña kıl oluğdan soñra Allah te'ālā kılına yiter degil mi? Ve bir ayetde dağı buyurdu kim "*Ve men yetevvekkel 'alā'llāhi fe-hüve ḥasbühü.*"¹⁹⁰ Ya' nī kimün kim āherlerden recāsı münkaṭı' olub teveccühi ve tevekküli Allah te'ālā üzerine olmaya ola Allah te'ālā aña yiter. Ve bir ayetde dağı buyurdu kim "*Ve men yetteḳı'llāhe yec'al lehu maḥracen ve yerzuḳhu min ḥayşü lā yaḥtesib.*"¹⁹¹ Ya' nī kim ki Allah te'ālā'dan korça, Allah te'ālā dağı anı her ğuşşasından çıkarub ḥalāş eyleye ve dağı Allah te'ālā ol kişiyi zaḥmetsiz ve meşakkatsiz rızık vire. Ve andan şeytānuñ ol vaḳt kim merdūd ve maṭrūd olduğı hñde Hāzreti Hāḳḳ'a didi kim "*Fe-bi-izzetike le-uġviyennehum ecma'in.*"¹⁹² [53b] Ya' nī "Sen beni Ādem için merdūd kıldıñ. Senün 'izzetün ḥaḳḳıyçün ben anlarun cümlesini iġvā ideyin." diyücek. Hāḳḳı cella ve'ālā "*İnne 'ibādī leyse leke 'aleyhim sulṭān.*"¹⁹³ diyü buyurdu. Ya' nī "Yā mel'un, şunlar kim āherlerden beri olub teveccühi benden yaña kılub benüm kulum olanlara sen ḥükm idemezsin. Zīrā anlar benüm 'ināyetüm ḥaḳḳındadır. Anlara senün elün irmez." diyü buyurdu. İmdi naḳar bizüm kıl olıbilmemüzdedür. Mā-dām ki Hāḳḳ'a ṭođrı kıl olavuz bilā-reyb Allah te'ālā bizi āherlere muhtāc eylemez inşāallāh.

Nitekim rivāyet idüb didiler kim. Ol zamān kim Hācī 'İsā Dede merḥūm Sulṭān Muḥammed ile muşāhibet eyleyüb [54a] teşḫir eyledüđi cins-i 'ulemāya ve meşāyıḥa ḥoş gelmeyüb ve niçe mevālī cem' olub faḥrū'l-meşāyıḥ Akşemseddīn hāzretleri bu ḥuşuşı i'lām idicek re'y-i münirleri aña lāḫıḳ oldu kim Maḥmūd Paşa iḳdām ideler. Kıl gönderüb getüre. Tā kim mezkūrān Hāzreti Şeyḫ'i imtiḥān idüb miḳdārını bildüreler.

¹⁸⁹ Zümer sūresi, 36. ayet. "Allah kuluna kāfi deđil midir?"

¹⁹⁰ Talāk sūresi, 3. ayet. "Her kim Allah'a tevekkül ederse O ona yeter."

¹⁹¹ Talāk sūresi, 2.- 3. ayet. "Her kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu sağlar. Onu hatır ve hayaline gelmez bir taraftan rızıklandırır."

¹⁹² Sād sūresi, 82. ayet. "Öyle ise yüceliğine yemin ederim ki; ben onların hepsini mutlaka aldatıp saptırırım."

¹⁹³ Hicr sūresi, 42. ayet. "Gerçekten senin benim kullarım üzerinde hiçbir hakimiyetin yoktur."

Andan Maḥmūd Paşa'ya bu vechle ḥaber vāşıl olucak ḫul viribidi götürmeḡe. Çün bu tarafda otuz ḫul müderrise tenbîh olundu. Tâ kim mesâil-i müşkiliyyâtdan her kişi maḫdûrî kadar ihzâr eyleye. Ve Ḥazreti Şeyh daḡi ma' dūd muşahḫaḡ biñ mes'ele defterile ihzâr eyledi. Bu taraftan Ḥacî 'İsâ Dede merḫûm gelicek. Mezkûrun [54b] 'ulemâ cem' iyyet-i kübrâ idüb cem' olub Ḥacî Dede'yi ihzâr idüb otuz müderris nevbet ile başladılar. Küllîsinüñ cevâbına cevâb-ı şâfi virüb tesellî bulduḡdan soñra merḫûm Şeyḫ defterini eline alub ibtidâdan intihâya ol ihzâr eyledüḡi biñ mes'eleyi istifsâr idüb küllîsine künhile cevâb-ı şâfi virüb mütesellî olucaḡ. Merḫûm Şeyḫ didi kim "İş bu 'azîz Ḥazreti Ḥaḡ'la ittiḫâdda imiş. Zîrâ sizüñ sūâliñüzden ḡayrı şol biñ mesâil-i müşkiliyye kim ihzâr itmiş idüm. Ekşerinde şübhem var idi. Bi-ḡamdi'llâh küllîsi münḡal oldı. İmdi bu maḫdûr-ı beşer degildir. Külliyyen cānib-i Ḥaḡ'dan alub virmedür. Eyle olsa [55a] varuñ Ḥazreti Paşa'ya bizden du'â idüñ. İş bu 'azîz kim maḫdûrî kadar mücid olub ber-murâd eyleyüb mekânına göndersün." diyücek ḡazirün 'ulemâ eyle ḡıldılar.

Andan Maḥmūd Paşa merḫûm bi't-ta' zîm ve't-tekrîm da' vet eyleyüb didi kim "Yâ Ḥacî Dede, bizüm noḡşānumuzı ma' zûr buyuruñ, bilmedük. Min ba' d size evḡâfdan ve emlâkdan ol [55b] derecede itdüreyin ki ḡiyâmete deḡin evlâduña ve ensābuña ve daḡi etbā' uña ve aḡrabāña ve cümlesine vefâ eyleyüb daḡi ziyâde olsun." diyücek Ḥacî 'İsâ Dede merḫûm didi kim "Allah te'âlâ celle şenâühü ve 'azze şanühü kelâm-ı ḡadîminde buyurdu kim *ḡala'llāhu te'âlâ "Ve men yetteḡi'llāhe yec'al lehu maḡracen ve yerzuḡhu min ḡayşü lâ yaḡtesib."*¹⁹⁴diyü emr eyledükden soñra "*İstikālî ene üfike rızḡuke.*" diyü emr eylemişdür. [56a] İmdi Ḥaḡ te'âlâ'nuñ kefâleti bize yetmedi mi kim sizden tevaḡḡu' idevüz. Her ne ḡâcetümüz olursa Ḥazreti Ḥaḡ'dan dilerüz. Âḡerden bize dilek zenb-i 'azîmdür. Andan daḡi şunu dilek idelüm ki min ba' d bizi bu araya götürmeye inşâallâh." diyüb gitdi.

¹⁹⁴ Talâk sûresi, 2.- 3. ayet. "Her kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu sağlar. Onu hatır ve hayaline gelmez bir taraftan rızıklandırır."

Nazm

Yine diñle hadīs-i cāvidānı
Ki tefsīr içre vardur ‘ayānı
Bu bir meşhūr hadīsdürür ezelden
Rivāyetdir Ma‘āz ibni Cebel’den
Didüm bir gün eyā haq dīn uşūli
Ki ya‘nī Haq te‘ālā’nuñ rasūli
Didüm çün evşinī ya‘nī ögüt vir
Buyurdi yā Ma‘āz ibni Cebel dir
Ki kōrķ Allah’dan her hāl içinde
Eger fi‘lünde ve ger kāl içinde
Sūāl idüb didüm yine iy muhtār
Naşihat eyle baña didi tekrār
Buyurdi yā Ma‘āz kim eyle iz‘ān
Kaçan senden gele bir sehv-i ‘işyān
‘Aqābince anuñ hayr u ‘amel kı
Ki maḥv ola o ‘işyānuñ anı bil
[56b] Yine ögüt diledüm bir daḥi dir
Buyurub yā Ma‘āz ibni Cebel dir
Ki ‘ādet eyle saña ḥüsn-i ḥulķi
Ki tā ḥoşnūd idesin cümle ḥalkı
Gel imdi bu tarīķi sen de gözle

Ki bu cevherleri cānuñda gizle
Var imdi bu sözüñ qādrin bil īy cān
Ne bilsün gevherüñ qādrini nādān
Eger olduñsa bu hāle rāğīb
Zuhūra geldi yine bir menāķīb

Menāķīb

Min ba‘d Sultānū’s-sādāt hazretlerinüñ nevvera’llāhu merķadehu kerāmet-i rūhāniyyesinden beyān idelüm. İş bu qāziyye bizüm zamānumuzda vāķi‘ olmışdur. Bir yıl babamız Hācī Muştafā didükleri merhūm huccācla hacca müteveccih olmuşlardı. Merhūm Hācī Muştafā her-bār ki hacca varsalar yine ‘avdet idicek otuz ya kırk nefer muhtārlarından bile gidüb tekrār Kud̄s-i mübārek ziyāretine şerrefehā’llāh alub bile giderdi.

[57a] Andan mā‘adā huccāca icāzet virüb Şām’a gönderdi. Çün ol Şām’a müteveccih olan huccācda iki nefer dervīşler var idi. Qarındaşlar idi. Birisine Hācī İbrāhīm ve birisine Hācī Halīl dirlerdi. Andan Hācī Halīl’e zaħīr zaħmeti ‘arız olub sefer üzre şiddetle za‘f galebe idüb hattā yol nişfina varınca derece-i mevte yetişdi. Qarındaşı Hācī İbrāhīm rivāyet idüb didi “Qaçan kim ‘Ulā didükleri ‘Arab köyüne varduq. Anda kâfile iki gün ārām eylediler ve ol gün içinde qarındaşum Hācī Halīl derece-i mevte yetişüb endāmı hareketden qalub recām münkaṭı‘ olub panbuq bizle ağızına şucağaz virürin. Meger bir şabāh [57b] bir kişi kâfileden i‘ādeye gelüb gördi kim derece-i mevte yetişmiş. Baña didi kim “Ne tırursın! Vālideñ daħi hayātda. İmdi anları anda hasretle yaqub sen bunda ğurbetde fırqate yanınca ğurbetde hod du‘ā maķbūldür. Varub bir halvet yirde Sultānū’s-sādāt hazretlerine çağırub zārīliq eyle. Yaħtemildür, ‘uluvv-i himmeti yetişüb qarındaşun şihhat bula.” didi. Andan segirtüb kâfileden taşra çıkub bir halvet yire varub ol derece zār u giryān eyledi kim hattā bī-hod olub düşmişin.

Andan bir zamān geçüb ‘aqlum i‘āde idücek didüm kim “İyvāh qarındaşum gitdi ola. Kāfile göçmedin bari defn ideyin.” [58a] diyüb varub gördüm ki şihhat bulmuş. Hemān yüzümi yüzüne sürüb Allah’a hamd eyledüm.”

Ba‘ dehu yevmen fe-yevmen şihhat üzre olub kemā-kān eyü oldı. Ol tarafda Hācī Muştafā Dede Kuds-i mübārek yolında huccāca tenbīh idüb dimiş kim “Kaziyyeden haberüñüz yoq. Bir ‘aceb hāl oldı Şām yolında. Hācī Hālil derece-i mevte qarīb vefāt iderken ulu qarındaşı Hācī İbrāhīm bir halvet yire varub Sultānū’s-sādāt hazretlerine nevvera’llāhu merķadehu ‘an qalb-i şamīm tazarru‘ eyleyüb çağırdı. andan Sultānū’s-sādāt hazretleri Allah te‘ālā hazretine tazarru‘ idüb yigirmi yıl ‘ömr alıvirdi. Andan [58b] Hācī Hālil ‘āfiyet bulub hālāş oldı. Min ba‘d Hācī Hālil yigirmi yıl daği ‘ömür sürse gerekdür.” diyücek. Mezkūr bürāderleri ve tevābi‘ī Manyas’da olurlardı. Bu nefes hālāyıkā münteşir olub her kişi murād idinüb hisāb eylediler. Tamām yigirmi yıl dürüst ‘ömür sürüb andan irtihāl eylediler. Allahu a‘lem.

Eyle ecel-i müsem mā vardur “*Lā yeste’hirūne sâ‘aten.*”¹⁹⁵ ya‘nī ne bir sâ‘at eksik olur ve ne bir sâ‘at artıq olur. Ve bir daği ecel-i mu‘allaq vardur kim, şol sâbiqān mezkūr ya‘nī Ka‘betu’llāh’da şol bir taşdan yarılıb çıkan yigidüñ ‘ömri üç kūrşā ile otuz yıl ‘ömür olduğı gibi [59a] Hāq te‘ālā ölüleri diriltmeğe kādirdür. Kudret izhār itmek için dostlarıñ tevki‘ini bahane eyleyüb tekrār ‘ömür virse ne ‘aceb ola? Nitekim Hāzreti Rasūl şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem hadīs-i şerīfinde buyurdı kim “*Es-sadaqatü türaddü’l-belāe ve tezīdü’l’ömre.*”¹⁹⁶ ve yine buyurdı kim “*Şilū erhāmeküm zāda’llāhu ‘ömrüküm.*”¹⁹⁷

¹⁹⁵ A’rāf sūresi, 34.ayet. “ Bir an geri de kalmazlar.”

¹⁹⁶ Bu hadise “Es-sadatü türaddü’l-belāe. (Sadaka belayı def eder.)” şekliyle Aynî, *Umdetü’l-Kārî*, c.XXIV, Dāru İhyâi’t-Turās, Beyrut, ts., s.154’te, “Es-sadatü tezīdü’l-ömre.(Sadaka ömrü uzatır.)” şekliyle de Heysemî, *Mecmâ‘ü’z-zevâid*, c.III, y.y., Kahire, 1407, s.110’da rastlanmıştır.

¹⁹⁷ “Akrabayı ziyaret ömrünüzü artırır.” Bu hadisin “Vesiletü’l-rahimi tezīdü’l-‘ömr.” şeklindeki rivayetine rastlanmıştır. Beyhakî, *Şu‘abu’l-İmān*, c.III, Dāru’l-Kütüb-i ‘İlmiye, Beyrut, 1410, s.245.

Şümme ba‘d bizüm zamānumuzda vāқи‘ olmuşdur kim Edremid civārında Bayrāmcı dimekle ma‘rūf yirde bir imām kişi var idi. ‘Abdī hoca dimekle meşhūr ‘azīz idi. Sulṭānū’s-sādāt ḥazretlerinūñ ḥīn-i ḥayātına vuşul bulub himmetin almış kimesne idi. Her senede ‘ādeti idi bahār [59b] eyyāmında aḥbāba şalā eyleyüb Ḥazreti Maḥdūm’uñ nevvera’llāhu merḳadehu āsitāne-i şerīfine ziyārete gelürlerdi. Ve Biğa ḳazāyāsı bu dervīşlerūñ güzergāhı idi. Ve ol zamānda nefsi-i Biğa’da Erdebil şūfileri var idi. Bu Erdebil şūfilerinūñ üzerine Ḥacī Aḥmed ḥālīfe dimekle meşhūr bir şeyḫleri var idi. Her-bār ki mezkūr ‘Abdī halīfe dervīşlerle gelüb geçerlerdi. Geçdükçe Erdebil şūfileri şeyḫlerine teşnī‘ ve tesfīh iderlerdi kim, “Acabā iş bu ṭāife bir fevt olmuş kişinūñ ḳabrine varub gelmeden ne aḥz iderler ki?” diyü ṭa‘n iderlerdi. Andan yine merḥūm mevsim olub ziyārete varub daḫi gelüb nefsi-i Biğa [60a] ḳurbinde ḳomcaḳ yine Erdebil şūfileri Ḥacī Aḥmed ḥālīfe dimişler kim “Sulṭānum, yine ol sefīh dānişmend şūfileriyle gelüb şehir ḳurbine ḳondılar.” diyücek. Ḥacī Aḥmed ḥālīfe dimiş kim “Gelūñ varalum, bu kişiden tettebbu‘ idelüm, ne aḥz itmişler?” diyüb hücūm idicek. Ol cānibde dervīşler görüb ‘Abdī hocaya didiler kim “Yā hoca, şol Ḥacī Aḥmed ḥālīfe didükleri Erdebil şūfilerileriyle cümle geliyürür.” diyücek merḥūm ‘Abdī hoca’ya niçün geldükleri ma‘lūm olıcaḳ, didi kim “Acab ḳatuñuzda devāt u ḳalem var mı?” diyücek “Vardur sulṭānum.” diyüb ḥāzır eylediler. Andan bir miḳdār kāğıda iki kelīme yazub elinde tutdı. [60b] Andan Ḥacī Aḥmed ḥālīfe yaḫın gelicek, ḳalḳub istiḳbāl eyleyüb muşāfaḫadan evvel ol merḳūm kāğıdı sunuvirüb. Andan Ḥacī Aḥmed ḥālīfe kāğıdı alub sol elinde dutub saḡ elini şunduḳda, merḥūm ‘Abdī hoca dutub saḡ ṭarafına şaldı. Ol dem Aḥmed ḥālīfe Geriboḡa’da bulunub didi kim “Bu ne ‘alāmetidür kim ol kişi elüme yapışub işāret itmekle ben övlelik miḳdārı yirde deñiz kenarında bulundum? Ya ol baña şunduḡı kāğıd ‘aceb neyki?” diyüb açub gördi. Eytmiş kim iken “Ḥacī Aḥmed ḥālīfe sinn-i ‘ilmüñe ri‘āyet itdüm ve illā deñizūñ öte yaḳasına geçürürdüm.” dimiş andan [61a] Aḥmed ḥālīfe nādım olub istiḡfār ḳılıb revāne oldu. Andan bir köyde mürīd var idi. Yayan aña varub ḥālını ‘arz eyleyüb ol daḫi ata bindirüb il yatduḳdan soñra

mekânına eyiltdi. Fe-emmâ bu cānibde şūfiyyūn gördiler kim şeyhleri nâ-bedîd oldu. Eşeri belürmez. Ne göğe gitdüğün bilürler ve ne yire geçdüğün bilürler. Merhūm ‘Abdî hocaya istifsâr idicek didi kim “Şeyhūñüzūñ maşlahatı bulundu. Varñ ğam çekmen, şabâh mekânına gelür.” diyü buyurdu. Ba‘ dehu Hâcî Aḥmed ḥalîfe didi kim “Sulṭānū’s-sādāt ḥazretlerinūñ nevvera’llāhu merḳadehu bir dervîşinde bu vechle kerāmet olıcağ ya kendüsinde [61b] nice olsa gerekdir.” diyüb cānib-i Erdebil’i menfūr ve mekrūh idinüb Sulṭānū’s-sādāt ḥazretlerine tābi‘ olub dervîşlerinden oldu. Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.

Menâkıb

Ve yine zamānumuzda vâқи‘ olmışdur kim Mihalic ḳurbinde Ṭuyḫışar dimekle meşhūr yirde Sinān Beg dimekle ma‘ rūf çeribaşı var idi. Rivāyet idüb didi kim, merhūm ve mağfūr Sulṭān Muḥammed devrinde‘ askerle Rados’a varub yürüyiş olacağı gice Sulṭānū’s-sādāt ḥazretlerinūñ nevvera’llāhu merḳadehu çerāğı yağı bilemce idi. ‘Umūmen cismüme süründüm. Andan irtesi yürüyüş idüb varub ḫişāra ‘asker tedāḫul idüb [62a] ve yine inhizām vâқи‘ olub ‘avdet idücek ḫalāyık dökülüb ḫandeḳe ṭolucağ ben daḫi bile düşüb yaturken gördüm ki küffār üzerümüze yürüyüb ḫarbeyle şancub gelür. Andan bir kāfir baña irişüb ḫarbeyle urdu. Hergiz cismüme zarar itmedi. Ḥattâ üç def’ ā urub zarar idemeyünce yanumdağını urdu. Ḥarbe öte yanına geçdi. Andan ben ḫaçub ḫalāş oldum diyü rivāyet eyledi.

Menâkıb

Ve yine Keyvān Subaşı dirlere bir yigit var idi. Rivāyet idüb didi kim, Mutūn seferinde ḫişār feth olub ‘asker duḫul itdüğü vaḳtin, ol izdiḫāmda ben daḫi hücum eyleyüb ḫişāra ṭırandum. ‘Aceyle [62b] gitdüm. Bir gedük ṭuş geldi. Çünki nişfına irişdüm. Bir ṭaşa vâқи‘ oldum kenarına elüm irişdi. Andan fikr eyledüm gördüm ki derece-i mevṭūñ kenarında ṭururam. Eger inmek dilersem pāre pāre oluram. Ḥalkdan baña dermān yok ata oğulu bilmez. Ḥayātumdan nâ-ümîd oldum çağırdum ki “Yā ger çekim Emîr Sulṭān baña meded kııl. Kim derece-i mevte yetişdüm. Bundan yek dem

olmaz.” diyücek yukarı burçdan bir ridâ saçağı inüb yüzüme tokundu. Bakub gördüm ki bi’z-zât yaşıl şūf ile mübârek başında ‘imâme ridānuñ bir ucunu dutmuş. Andan baña “Şol ridāya yapışuñ babam.” diyü buyurdu. Hemân kim [63a] ridāya yapışub ve bileğüme muhkem tolayıcağ beni çeküb üç adım miqdârı hişâr içine düşdüm. Kalkub elini öpeyin diyince ğâyib oldı.

Nazm

İşit yine rivāyet sen ‘Ömer’den
O dīni zāhir eyleyen kameran
Ki kılsun kadrini Hâk anuñ a‘lā
Ve rāzī olsun andan Hâk te‘ālā
Didi bir gün buyurdu Hâk dīn uşūli
Namāza dursa anlar ki hālī
Namāz kılmagıla beli bükülse
Oruc tutmaqlığı hem eyle kılsa
Beli orucla dönse kirişe
Ki hergiz kâdir olmasa bir işe
Qabul olmaz ‘ibādâtı bil anuñ
Harām yirse eger gider gümānuñ
Harām yiyen olur hazrete ‘āşī
Ve hem olmaz qabul anuñ du‘āsı
Harām itme kamu loğmañda birin
Ki tā cümle ‘ibādete bula yirin

Bu söz naql oldu çün ‘ālī huzūra

Menākıb geldi yine hoş zuhūra

[63b]

Menākıb

İmdi bunların taşarrufât-ı bâtıniyyeleri tâ ilâ yevmi'l-kıyâme muqarrer ve muşahhâhdur. Zîrâ enbiyâlar şalâvâtu'llâhi ‘aleyhim ecme‘în. Ve evliyâlar rahmetu'llâhi ‘aleyhim ecme‘în. ‘Umūmen derece-i şehâdetde giderler *ve in mâte ‘alâ firâşihim* ya‘nî döşeklerinde daği vefât iderlerse tâ kim rûh-ı şerîfleri maḥbûs olmayub ḥalâyıka sebepleri toḫına. Nitekim Allah tebâreke ve te‘âlâ Qur‘ân-ı ‘azîminde buyurmuşdur kim “*Ve lâ teḫûlû limen yuḫtelu fî sebîli’llâhi.*”¹⁹⁸ ya‘nî ba‘zî müfessirîn eyitmiş kim, fî sebîli’llâhdan murâd demek olur kim; “Şol kimesneler kim ‘ömr-i nâzenîni telef kılmayub benüm emrûme şarf iden ḫullaruma demek olur kim ben anları şehâdet mertebesinde iderin. Anlar diridür kim [64a] zîrâ şehîde ölüm yoḫdur.” Nitekim Ḥazreti Rasûl şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem buyurmuşdur “*El-mü’minü lâ yemûtüne bel yunḫa(leb)üne min dâri’l-fenâi.*”¹⁹⁹ ya‘nî mü’minler ölmez anların mevti hemân bir evden bir eve göçer gibidür. Pes olmayıcak evliyâlara ve enbiyâlara bi-ḫariḫ-i evlâ. Nitekim rivâyet olundu meger kim Ḥacî ‘İsâ Dede’nün Ḳaraḫışâr’da bir ḫonağı var idi. Ol eyitdi kim Ḳaraman örgülüğü olub külliyyen Ḳaraḫışâr tevâbi‘-i mâl ü milklerini defn idüb ḫâzır oldılar kim düşmân geldükde ḫaçub gideler. Benüm daği bir küyde ḫırmenüm var idi. Üzerine müvekkel bir dervîş ḫışım var idi. Şâliḫ ü mütedeyyin. Hergiz gündüz ta‘âmını yimezdi. Aña varub didüm ki [64b] “Umūmen ḫalk ḫâzır oldılar. Sen daği bu maḫşûlâtdan defn ḫıl kim, gerek olur.” diyücek dervîş didi kim “Var ferâgat eyle kim, ne bu âraya düşmân gelür ve ne ziyânuñ olur.” diyücek ben didüm ki “Bu söziyle mütesellî olmazın. Meger ki olan esrârı baña i‘lâm idesin.”

¹⁹⁸ Bakara sûresi, 154. ayet. “Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin.”

¹⁹⁹ “Mü’min ölmez ancak fenâ yurdundan göçer.” Hadisinin “İntekalet min dâri’l-fenâ ilâ dâri’l-bekâ.” şeklindeki rivayeti tespit edilmiştir. Münâvî, *age*, c.III, s.53.

diyücek. Didi kim “Fî'l-vâki' düşman gelür ammâ irişüb tönederürler.” diyücek didüm ki “Nicesine eyitdi. Karaman oğlını gördüm ' askerle bu cânibe müteveccih olmuş. Konya evliyâlarını ögince alub gelürler.” Vaqtâ ki ağz-ı Germiyân'da Hâcî Dede şol kaftan serper gibi ziyâret turâbını iki etrâfa serpüb tırı geldi. Eydür ki “Bilâd-ı İslâm gâret-mi oldı veyâ [65a] gâret mi olur? Yâ eblehler!” didi. Andan ol ' asker ögince gelen evliyâları kovub Konya'ya bırağdı. Andan erenleri gidücek ' asker daği ric' at idüb gitdi. İmdi var ferâğat kıl kim düşman buraya gelmez fi'l-vâki' eyle oldı.

Menâkıb

Ve andan Uzun Hasan'a sefer olucağ Mihalic tevâbi' inde bir şâlih sipâhî gelüb babamız Hâcî Muşafâ'ya rahmetu'llâhi ' aleyh didi kim “İş bu Sulţân Muhammed müsülmân üzerine sefer ide yürür. Eger âhîretümüze zararı var ise tîmârdan ferâğat idelüm.” diyücek. Babam merhûm didi kim “Yağın zamânlarda Rûm erenleri Sulţânü's-sâdât hazretlerine gelüb didiler kim “Sulţânım, iş bu Sulţân Muhammed'e fırsat dilemeğe [65b] ceddîñ Hazreti Rasûl ' aleyhi's-selâma varmağa himmet olunsa.” diyücek. “N'ola babam.” didüğünde hemân bir demür kırat hâzır idüb Emîr Sulţân hazretlerini bindürüb revâne oldılar. Kaçan kim nazâr-ı ' âliyesine vuşul buldukda geçüb yanına oturucağ ol tarafda Uzun Hasan'ın memleketinün erenleri daği ' umümen gelüb oturdılar. Sulţânü's-sâdât hazretleri didi kim “Yâ ceddî, bizüm Muhammed'e himmet eyle.” diyücek Hazreti Rasûl şalla'llâhu ' aleyhi ve sellem didi kim “Yâ veledî, fırsatı aña virdüñ.” diyücek Uzun Hasan memleketinün erenleri külliyyen tağilub belürsiz oldı. Hemân ol dem emr tamâm olub Sulţân hazretlerin devletile yine mağâmına götürüb ' avdet [66a] eyledi. Ve Rûm erenleri daği yirlü yirinde karar idüb gitdiler. İmdi varuñ iş bu seferden men' olunmañ. Ammâ bilmiş oluñ kim anlaruñ kanı helâl ve rızkı harâmdur. Hazer idüñ.” diyü buyurdı.

Menâkıb

Ġıbbü hazā ol rāvīler ki zıkr olınmışdur birine Zākır ‘Alī dirler. Hāzreti Maḥdūm’uñ nevvera’llāhu merḳādehu ḥīn-i ḥayātına ve ḥīn-i memātında zākiri idi. Şöyle kim biñ nefer kimesne der-heme zıkr itseler, mezkūruñ şadāsı cümlesinden mümtāz idi. Şöyle kim on gün leylem ve nehār kelimāt ider olsalar, Sulṭānū’s-sādāt ḥāzretlerinüñ nevvera’llāhu merḳādehu kerāmetinden ğayrı kelām söylemezler idi. Mezkūr ‘azızler bizüm kelāmu’llāhda üstādımızdur. [66b] Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.

Ve andan Ece dirlerdi. Bu daḥi kemā kân on gün leylem ve nehār kelimāt ider olsa Hāzreti Maḥdūm’uñ nevvera’llāhu merḳādehu kerāmetinden ğayrı kelimāt itmezdi. Bu mezkūr Ece Baba’nuñ eviyle hem-civār idük. Pīr olmuş idi. Namāzda rükū‘ la kıyāmı bir idi ve zāyif, yimezdi. Oturduğı yerde ḳazzāzlık işleyüb kendü eli emeğin yirdi. Vaḳtehā nazārında varub bir zamān oturub kelimāt iderdün. Hem rivāyet idüb hem gözlerinüñ yaşı ṭurmayub aḳardı.

Ve andan rāvī Nebī ḥoca merḥūm anuñ birle hem-civār idük. Dem-be-dem varub mübārek cemālini müşāhede idüb kelimāt iderdün. Ol daḥi kezālik on gün leylem ve nehār [67a] kelimāt ider olsa Sulṭān Emīr’uñ kerāmetinden ğayrı kelimāt itmezdi.

Bir gün babamız merḥūm ile mescidden eve gelüb ḥavli ḳapusını fetḥ idince merḥūm Nebī ḥoca daḥi ‘aḳabümüzce evi ögine gelmiş ve andan nidā eyleyüb didi kim “Yā ḥācī ḳarındaş.” Andan babam merḥūm didi kim, bir ‘aceb ḳazıyye oldı bu gice. Sulṭānū’s-sādāt ḥāzretlerini gördüm nevvera’llāhu merḳādehu ḥayātındaki gibi kemā-kân oturmışlar murāḳıb biz muḳābelesinde el ḳavşurub ṭururken ‘umūmen ṭabāḳāt erenleri ya‘nī ricālū’l-ğayb aḥvāl-i ‘āleme nazārı olanlar geldiler. Muḳābelesinde [67b] ṭapu idücek. Mübārek başını ḳaldurub ““Aleykümü’s-selām.” diyücek didiler kim “Sulṭānum, Ḥācī Muşṭafā’nuñ üç ṭayıları var. Anları nazār-ı ‘ālīñüze getürsek size yararı var ise irşād itseñüz.” diyücek “N’ola getürüñ babam.” diyüb yine murāḳıb oldı. Andan büyük ṭayı ḥāzır imiş ḳıkdılar. Mübārek başını murāḳabeden ḳaldurdu. Bu ol ḳarındaşuñ idi kim, ana raḥminden ḳırḳlardan yazılıb iki yılda vücūda gelmiş idi.

Andan evsaṭ ṭayı çıkdılar. Mübârek başını ḳaldurub didi kim “Babam varuñ buña terbiye idüñ, tîmâr eyleñ kim, bu size gerekdür.” diyücek mezkûran ricâlü’l-ğayb ol iki ṭayıyı şalıvirdiler. Buña tîmâr ve terbiye [68a] içün zâbṭ eylediler. “İmdi bilmiş oluñ kim ‘uluvv-i himmeti ḳatuñuzda ğinâ oldı.” diyü buyurdı.

Çün biz bende-i mücrim ol vaḳtten beru tâ ilâ yevminâ hazâ iderdük kim, biz ḥod fi’d-dünyâ ve’l-âḥireti anuñ ‘âlî himmetine muḥtâcız. ‘Acabâ biz anlaruñ nelerine gerek olavuz diyü teḥayyürde idük. Meger kim sâbiḳün ‘azîzler irtihâl idüb meşreb-i a‘lâsından ve kerâmet-i ‘uzmâsından taḳrîr ider kimse ḳalmayub bizüm taḳrîrimüze muḥtâc olsalar gerek imiş. Biz daḥi ihtilâṭ-ı nâsdan maḥfûz olmayub her kişiyi taḳrîr itmek emr-i ‘azîmdür. Ammâ üzerimüze farz-ı ‘ayn gibi olmuşdur. Ma‘a hazâ derece-i pîrlik daḥi vâsıl olundu. Biz daḥi [68b] intizârız kim, ‘acabâ bu gün mi gel diyeler yâḥûd yarın mı gel diyeler eyle olsa ḳable’l-mevt lâzım oldı kim, Emîr Sulṭân ḥazretlerinüñ nevvera’llâhu merḳadehu meşreb-i a‘lâsını ve kerâmet-i ‘uzmâsını mezkûrûn râvîlerden me’ḥûz olan gönül levḥinde merḳûm idi. Çün ol deryâdan bir ḳatre ve güneşden bir zerre zuhûra getürüb bir kitâb idem kim min ba‘d bize ḥâcet olmayub iş bu kitâbumuzdan her zamânda intifa‘ idinüb ya‘nî âḥere mürtebiṭ olmayub anuñ rûḥ-ı şerîfinden istimdâd ideler. Kim zirâ eşref-i evlâd-ı seyyidi’l-mürselîndür ve sulṭân-ı meşâyıḥ ve ḳuṭbu’l-aḳṭâbdur. Nitekim sâbiḳan rivâyet olunmuşdur. Vaḳtâ kim Rasûlün şalla’llâhu ‘aleyhi [69a] ve sellem Ravza-i Muṭahharası muḳâbelesinde ceddine ṭapu idüb selâm virdüĝi vaḳtin “*Aleyke’s-selâm yâ eşref-i evlâdi.*” didüĝi muḳarrerdür. Eyle olsa bu ḥaşlet kifâyet ider ḳuṭbu’l-aḳṭâb olub ve sulṭânü’l-meşâyıḥ olub ‘umûmen Rûm erenleri ḥükmüne maḥkûm ve fermânına musaḥḥar olmalarına. Ammâ ba‘zı yirlerde tevâtür-i aḥbârla rivâyet olunur ve illâ her ḳazıyye künhile zîkr olunmaḳ zâri’l-vaḳû‘ dur. İmdi fi’l-ḥaḳîḳa biz ḥikmet-i Loḳmân’dan aḥz idüb ḥâlâyıḳa ifşâ ider gibiyüz.

Nazm

Yine diñle buyurdı şâh-ı kevneyn

Se' âdet günlerinde mâh-ı kevneyn
Rivâyet itdiler eşhâb-ı a' lâ
Ki râzî olsun anlardan
[69b] Didi ol dem se' âdet kındı başa
Şu vaqtin cenneti kıldum temâşa
Aķ incüden serây-ı hücreler var
Çü gördüm bir arada bilgil iy yâr
Didüm yâ Cibrîl bunlar kimüñdür
Yâ bu nice se' âdet ehlinüñdür
Didi Cibrîl çü şuverdeñ bunı baña
Ki dört dürlü kavmdür giren aña
Birisi bu yidüre hoş ta' âmı
Biri de nerm ide halka kelâmı
Biri daħi orucı çok tutandur
Bu fânîyi o bâķiye satandur
Biri daħi kılan dúnla namazı
İl övünürken iden Hâķķ'a niyâzı
Gel imdi sen taleb eyle buraya
Kıyâmetde giresin ol serâya
Niçe bir viresin nefse murâdı
Añar mısın kıyâmetde şırâtı
Gel uyma nefs-i şeytâna hâzer kıl

Menâkıb geldi yine hoş nazar kıl

Menâkıb

Ğıbbü hazā Sulţānü's-sādāt ve menba'ı'l-ızzı ve'l-kerāmet hazretlerinüñ nevvera'llāhu merķadehu bâṭın-ı sırrı [70a] sına ķāyim-maķām olan Hācī 'İsā Dede'mdür. Raḥmetu'llāhi 'aleyh. Anuñ kerāmet-i 'uzmāsına şurū' idelüm. “*Men eḥabbe ķavmen ekşera zikrahu.*”²⁰⁰ diyü emr olunmuşdur. Ya'nı şol kim, bir ṭāifenüñ muḥıbb ü şādıkı olan leylen ve nehār anlaruñ zıkrinden ḥālī olmamaķ olur. Ve yine naķl-i şaḥıḥle menķüldür kim bu ḥuşuş babamuz Hācī Muştafā rivāyetidür. Raḥmetu'llāhi 'aleyh. Rivāyet idüb didi kim, ol vaķtin kim māsivādan berī olub Hācī 'İsā Dede'niñ 'an ķalb-i şamīm ḥıdmetin iḥtiyār ķılub ale'd-devām rızāsı üzre ḥıdmet idüb bizi ḥacca alub bile gitdi. Vaķtehā ki Hıms şehrinde yatub Şām'a müteveccih olucaķ ḏuḥā vaķti idi. [70b] Ol ısızlık yirlerde ķāfilesiz kimse gidemez. Şiddetle ḥavf yeridür. Çün ol vaķt umūmen ḥuccāc baķub gördiler ķarşudan bir mehābetlü kişi gelür, yeşil şūf geyer ve 'imāme başında ve bir demür kırata binmiş. Yalñuz, hem-rāhı yok ve sāyis-ḥāne yok. Ol vaķt Hācī 'İsā Dede ķāfilenüñ ögince giderdi. Andan gelüb selām virüb daḥi mu'ānaķa idüb bir zamān birbirinüñ boynından ellerin çözmeyüb ṭurdılar. Andan birbirinden müfareķet eyleyüb vedā' laşub ḥuccāca selām virdi. Kāfile tamām oluncaya deġin selām virüb andan min ba'd kimseye görünmeyüb ġāyib olub gitdi. [71a] Ḥuccācuñ be-nāmlarından birķaç kimesne ilerü gelüb didiler kim “Yā Hācī 'İsā Dede, iş bunuñ gibi yirde böyle ulū muḥıb kişi yalñuz gider. 'Acabā bu kim ola?” diyücek. Hācī 'İsā Dede buyurdi kim “İş bu kişi ķarındaşum Hızır peyġāmberdür. Şabāḥ namāzını Kā'be'de ve andan işrāk namāzını Mescid-i Aķşā'da kıldılar. Şimdi varub sulţānum Emīr Sulţān hazretlerinüñ mezār-ı şerīfine du'ā eyleyüb andan öyle namāzını Ayaşofya'da kılsalar gerekdir. Çün bu ārada 'ayān olduġına vech oldur kim Allah te'ālā hazretinden bize vāşıl idecek esrār var imiş ol emri taķrİR eyleyüb revāne

²⁰⁰ “Bir kavmi çok seven ondan çokça bahseder.” Hadisinin “Men ehabbe kavmen huşira me'ahum.” şeklindeki rivayeti tespit edilebilmiştir. Aclûnî, *age*, c.II, s.290.

oldı imdi [71b] varıñ Allah te‘âlâ hazretine hamd idüñ kim, ol bize olan emr sebebine nazar-ı ‘âliyesine yetişüb müşâhede kılduñuz.” diyücek mezkûr kâfilenüñ ol kelimât iden muhtârları tevâkku‘ idüb didiler kim “Acabâ Hâcî Dede, ol size olan emri bize dağı izhâr kılsañuz. Tâ kim qalbümüzüñ halecânı def olunaydı.” Diyücek, Hâcî Dede didi kim, “Ol vaqt ‘ayân gördüñüz bizümle mu‘ânaqa ve muşâfağa idüb eğlenmedüği vaqtin buyurdı kim iş bu Muşafâ senüñ hıdmetündedir. Allah te‘âlâ anı saña oğul virdi. Hem dünyâda ve hem âhiretde oğlundur ni‘me’l-veled ve hem hayr-ı halefüñ olsa gerekdir.” diyü buyurdı.

Andan tekrâr Hâcî [72a] Muşafâ merhûm rivâyet idüb didi kim, vaqtâ kim ikinci sefer Hicâz nevbetine müteveccih olduğ giderken kaçan kim ol mezkûr mevzi‘e yetişdük. Hâcî ‘İsâ Dede huccâca “İlerü yürüñ.” diyü emr eyleyüb kendüsi girüde bizi bilesince alıqoyub bir miqdâr kâfileden i‘tizâl idücek. Yine evvel zâhir olan kimseyi gördük kim gelür. Ol hinde babam Hâcî ‘İsâ baña “İn atüñdan, yayağ ol.” diyü emr eyledi. Ben dağı eyle eyledüm. Andan gelüb yine selâm virüb mu‘ânaqa kılicağ, benden yaña nazar idüb buyurdı kim “Allah te‘âlâ seni iş bu qarındaşuma oğul virüb hem hayr-ı halef kıldı. Min ba‘d bizüm dağı oğlumuz oluñ.” diyücek babam Hâcî [72b] ‘İsâ işâret eyledi. Varub mübarek eline yüzümü sürüb dağı girü turub andan vedâ‘ eyleyüb gâyib oldu. Şalāvātu’llâhi ‘aleyh.

Menâkıb

Bi-hamdi’llâhi ve’l-minne kim, biz ez‘afi anlaruñ gibi serverlerüñ silsilesinden kıldı kim, kiçi dedemüz Hâcî ‘İsâ dede olub ve ulu dedemüz Hızır peygâmbere ola. Şalāvātu’llâhi ‘aleyh. Bu hidâyetüñ muqâbelesinde Allah te‘âlâ’nuñ ihsânı şumûlinden mercûdur ki Allah te‘âlâ cümle mü’minîn-i mü’minâta günâhlarımız ‘afv eyleyüb dünyâda ve âhiretde ol maqbullerinden ve muhtârlarından münfekk eylemeye. İnşâa’llâhu te‘âlâ.

Nazm

Yine diñle rasûlu'llâh buyurdu
Bu ümmet kaydını ne hoş kayırdı
[73a] Buyurub didi kim ola 'alâmet
Şu vaqtin kim yaqîn ola kıyâmet
Hâlâyık sünnetim az tutar ola
Ki baħr-i ma'şiyete batar ola
Mezâhibler belüre küllî bid' at
Belürmesin mi qopısar kıyâmet
Bırağıb sünnetüm bid' at tular
Kamu gaflet deñizine batar
Beğâyet güç ola sünnet tutana
Hemân beñzer aya elde qor tutana
Hemîndür söz bu arada turalum
Yine bir hoş menâkıba girelüm

Menâkıb

Yine naql-i şahihle menkûldür kim, her-bâr ki pâdişâh gâzâya giderdi. Hâcî 'İsâ Dede'müñ mekânında qâyim olub turalurken sügü yâreleri bir zamân işlerdi. Nitekim Qosova muhârebesinde ricâl-i gaybla giderken görseydi. Bir kâfir bir sipâhiyi başub boğazlamaq qaşd ider. Andan Hâcî 'İsâ dedem irişüb ol kâfiri iki pâre [73b] qılub ve sipâhiyi qaldurub 'askere ulaşdurdı. Meger ol sipâhi Biğa ovasında bir kimse imiş. Ba'dehu bir zamân bunuñ üzerine geqüb Hâcî 'İsâ Dede merhûm Sulţânü's-sâdât hazretlerinüñ nevvera'llâhu merqadehu fuqârasına şu şığırı ineği alıvirmek niyyetine Biğa ovasına varıcaq. Qudretle ol mezkûr sipâhinüñ evine vâqî' olmişlar. Andan ol

sipāhī firāsetle bildi kim ol kāfiri atlı eyleyüb kendüsini āzād eyleyen kişidür. Andan didi kim “Yā dede, fülān vatın üzerümdeki kāfiri öldürüb beni āzād eyleyen değil min?” diyücek. Didi kim “ayır uzı, bizi ğayrı ādeme benzedürsin.” diyücek sipāhi didi kim “Bi’llāhi’l-‘azīm kendüni [74a] gizleme kim, benüm nezrüm vardur. Tā kim edā idem.” diyücek. Hācī Dede kendüyi izhār idüb ol sipāhiyi ğāyet a‘lāsından on beş baş şı şı ğırını ineği seçüb bağıqlayıc. Dede merum sürüb Sulān Emīr’uñ nevvera’llāhu meradehu Karabürçek nām vaıf kūyine teslīm ıldı kim, fuarā intifa‘ idineler.

Menāıb

Ve yine babam Hācī Muşafā merum rivāyet eyledi kim, bir kere Hācī ‘İsā Dede rametu’llāhi ‘aleyh hacdan gelüb bindüği atı nezr eylemiş. Baña buyurdu kim “Var bu atı bey‘ eyle. Bahāsın çerāęa dökölüm kim, fuarāya şarf olunsun.” diyücek ben daı varub bey‘ eyleyüb beş yüz açe bahāsın nazār-ı ‘āliyesine [74b] getürdim. “Bu açeyi böyle teslīm itmekden alub fuarāya inek alıvirmek yeğdir şevābı münatı‘ olmaz.” diyücek açeyi kīseye koyub zab eyledüm. Andan gelüb Manyas tevābı‘ ine gelicek didi kim “Gelibolı’dan berü bira yüz beglik şı şı ğırını ineği sürölüb geliyürür Edincik urbine varalum. İneği anlardan alalum.” diyü revāne olduk. Andan Edincik urbinde Kūleflü kūyi dimekle meşhūr kūyde kendüsi ārām eyledi. Ehl-i arye ile beni gönderüb didi kim “Varuñ ol beglik ineklerden seçüb uyruğı uzun ola ve boynuzları güzel ola ve memeleri iri ola ve tüyleri siyāh ola ve genc [75a] ola her ne adar bulursañuz seçüñ.” diyücek. Varub ol meşrūh üzerine seksen baş şı şı ğırını ayırub andan haber viricek “Varuñ emīnine gel.” diyücek “Bahāsını alsun.” diyü buyurdu. Andan emīn gelüb bahāsını arār idüb hisāb eyleyüb tamām yigirmi beş biñ açe gerek oldu. Ammā açe hemān beş yüz baña emr idüb didi kim “İy Muşafā, ol at bahāsını getür.” İş bu ineklerüñ bahāsı yigirmi beş biñ arār olmuş idi kim şayub açe teslīm olunıc ne bir artı ve ne bir eksük diyü rivāyet eyledi.

Nazm

Kime kim irişe Hâk'dan 'inâyet
Cihân halkından irmez añâ nekbet
[75b] Deñizi yollar ider odı gülŝen
Ta' accüb itme bu işe ŝağın sen
Bulunmaz hikmet-i Hâk'a nihâyet
Diyelüm n'oldı çün bâkî rivâyet
Çün kâmil oldır muhtâr-ı Aħmed
Kerâmet gösterür bî-ħadd-i bî-'ad
Kamu diñleyeniñ mest ola 'ağlı
Girü nağl idelüm bir dürlü nağli

Menâkıb

Yine nağl-i ŝaħihle menkûldür kim, Hâcî 'İsâ Dede'nüñ evvelâ mevlüdi Manyas'da Elkesi dimekle meşhür kıaryede vücûda gelmiş idi. Çünkim 'âlem-i ŝebâvetde ya' nî tıfl iken yedi yaŝına irişdi. Andan mu'allime virdiler taħŝil-i 'ilm için. Bir niçe gün mülâzimet eyledi. Lafz-ı elifi ħıfz idemedi. Andan mu'allim ve daħi vâlideyn 'âciz ü müteħayyir ħaldılar ve didiler kim "Hele birkaç gün müdâvemet eylesün. Mercûdır ki Feyyâz'uñ [76a] feyzi yetişüb 'ilm müyesser ola inşâa'llâhu te'âlâ." didiler. Meger bir gün mu'allime giderken ğâyib oldu. Ne mu'allime vardı ve ne eve geldi. Tetebbu' idüb hiç eŝer bilinmedi. Üç gün tamâm olucağ akrabâları ve sâyir cemâ'at cem' olub vâlideynine 'ezâ idüb yas ve efğân eylediler. Çün altı gün tamâm olucağ 'İsâ geldi diyü ħaber oldu. Ricâl ü nisâ ve cemâ'at-i keŝir cem' olub evlerine varduğ ve gördük kim 'İsâ'yı vâlidesi dizi üstine almış hem ağlar hem ħâlin ŝorar eydir: "Cânum oğul bu altı gün içinde sen ħande varduñ kim, beni mübtelâ kılub firâkuñ

oduna iħrāk eyledüñ ve hem [76b] ne oldı saña kim şekl-i şemâilüñ mübeddel ve teğayyür olub vücūduñ nūra müsteğarķ olub ve yüzüñ münevver olmış?” diyücek ‘İsā didi kim “Yā ana, fülān gün sen beni hocaya gönderdüñ. Giderken gördüm yolum üzerinde iki aķ kuşlar oturmuşlar. Hemān kim mābeynine vardum. Bu kuşlar kılķub beni pertāb kıldılar çāķ hevāya ağdılar. Bir zamān gitdükden soñra lisān-ı faşihle didiler kim “Veledi’l-muħtār bilmiş ol kim, Sānī-i ħazret-i risāletüñ nazarına eyildürüz. İmdi ğāfil olma, ħāzır ol kim, ‘ālī ħuzūrında terk-i edeb kılma. Şālātuñı ve selāmuñı şöyle di ve şöyle di.” didükden soñra “Ĥoş vaķarla mübārek elini öpüb [77a] dağı kıçın kıçın gelüb muķābelesinde olan şaffile beraber tırub ellerüñi kavşurub zinhār kelimāt itme, sākıt ol.” diyü ta‘līm eylediler. Ve andan hevā yüzinde gördüm ki bir nūrdan direk. Başı dünyā göğine vāşıl olmuş, aşığa ucu bir müsta‘zem cemā‘at-i keşirenüñ üzerinde tırur. Andan bu beni götüren kuşlaruñ birisi didi kim “Yā veledi’l-muħtār, şol nūrdan direk kim zāhir oldı. Bilmiş ol kim Ĥazreti Rasūl’üñ şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem mübārek başınuñ üzerindedür.” diyüb andan süzülüb ol cemā‘atüñ civārında indiler. Andan bu kuşlar ādem şekline mütemeşşil olub birisi ögümce ve birisi ardumca yürüyüb ol cemā‘ate [77b] yetişecek iki şaķ olub yol açdılar. “Çünkü Ĥazreti Rasūl’üñ şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ‘ālī nazarına yetişdük.” buyurdı. Kim “Yā melāiketü’llāh, getürdüñüz mi?” diyücek “Belī, yā Rasūlu’llāh getürdük.” diyüb hemān kim münevver cemāli zāhir oldı. Andan el kavşurub, tıpu kılub didüm kim “Yā Rasūlu’llāh, eş-şālātü ve’s-selāmü ‘aleyke yā Rasūlu’llāh, eş-şālātü ve’s-selāmü ‘aleyke yā seyyidi’l-evvelīne ve’l-āħirīn.” diyüb varub mübārek elini öpüb yüzüme sürdüm. Ve andan diledüm ki kıçın kıçın gidem. Nitekim ta‘līm olunmuş idüm. “Otur.” diyü emr olundı. Hemān Ĥazreti Rasūl’üñ şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ‘ālī nazarı muķābelesinde tırub dizüm çöküb oturdum. Buyurdı kim “Bi’s-mi’llāhi’r-raħmāni’r-raħīm.” [78a] ben dağı eyle didüm. Andan buyurdı kim “Elif di.” hemān kim elif didüm. ‘Ulūm-ı zāhiriyye ve bātıniyye cümlesi baña keşf oldı. Eger i‘timād itmezseñüz getürüñ muşhafı okıyuvireyin, diñleñ.” didi. İmtihān için muşhaf getürüb eline virdiler. Her ne yirden olursa açub okudı ve eyitdi

kim “Eger dilersenüz tefsirin daği ideyin.” diyücek ol cemā‘at arasında ğırı ıopub zār-ı giryān eyleyüb varub iki gözlerinden öpdiler. Andan soñra vālidesi yine sūāl idüb didi kim “İy gözlerümüñ nūrı ve iy göñlüm sürürü oğul, andan soñra ħālün nice oldu?” ‘İsā didi kim “Yā ana çünkim Ĥazreti Rasūl’üñ şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem [78b] himmeti ve mu‘cizātı ve ta‘līmi ile ‘ulūm-ı zāhir ve bāṭın baña keşf oldu. Andan sağ tarafına nazar idüb didi kim “Yā Ebā Bekr.” hemān Ebū Bekr-i raḍıya’llāhu ‘anhü ayağ üzerine gelüb “*Lebbeyk yā Rasūla’llāh.*” didi. Andan sol tarafına nazar idüb didi kim “Yā ‘Ömer.” ol daği ayağ üzerine gelüb “*Lebbeyk yā Rasūla’llāh.*” didi. Andan buyurdu kim “İş bu veled-i şalīḥ kim, görürsüz, maḳbūlümdür. Ve vācib-i te‘ālā’nuñ daği maḳbūlidür. İmdi aluñ bunı dünyāya şular baḣş olduğı yerde ğusl itdürüñ. Tā kim bunuñ vücūdına değen şular ümmetümüñ arasına yayıla. Ol şudan her kimüñ kim bedenine değ ve ta‘āmına ıarışa elbetde ol kimesneler [79a] mü’mīn olub ve ehl-i cennet olsa gerekdir.” diyü buyurdu. Andan ol iki serverler raḍıya’llāhu ‘anhü beni alub Ķuds-i Mübārek’e geldiler. Meger cemī‘-i dünyāya şular baḣş olduğı ol aradaydı. Andan ol iki serverler beni alub Ķuds-i Mübārek’de şahrā taşınıñ altında ğusl itdürdiler. Andan didüm ki “Yā serverler, iş bu şu bu arada mı ħalk olur yoksa bir ğayrı yirden mi gelür?” diyücek didiler kim “Bir ğayrı yirden gelür. Eger dilersen gel, saña anı daği gösterelüm.” didiler. Beni alub bir ulu arğıñ kenarına revāne oldılar. Bir zamān gidücek gördüm bir mu‘azzam melek, elinde ıudret ıoğalarından bir ıoğa tutub bir mu‘azzam deryānuñ kenarında ıurmuş. “Bi’s-mi’llāh.” [79b] diyü bu ıudret ıuğasını baḣre ıaldurub ol arğa döker. Andan ol dökilen şu eksilmedin “Bi’s-mi’llāh.” diyüb ıoldurur yine döker. Çün kim bunu gördüm, andan ol iki serverler eyitdiler “Yā veledi’l-muḣtār, çünkim bu meleğı gördüñ ve öğinde olan ol baḣr-i raḣmet ki gördüñ, Allah tebāreke ve te‘ālā dünyāyı ħalk eyledüğü vaḣtın bu baḣri ve bu melek-i mu‘zzamı ħalk idüb bu ħıdmet üzerine müvekkel ıomışdur. Tā kıyāmete değın bunuñ şanı budur. Cemī‘-i dünyāya şu, iş bu raḣmet deñizinden baḣş olur. Gel imdi Seyyid’imüz katına gidelüm.” diyüb beni aldılar. Sultān-ı enbiyānuñ nazarına getürdiler. Çünkim her emri temām oldu. [80a]

Andan didi kim “*Yā melāiketu’llāh.*” Ol beni getüren melāikeler nazarında tururlar imiş “*Lebbeyk yā Rasūla’llāh.*” didiler. Buyurdı kim “Aluñ iş bu ümmetümüñ muhtârını, yine maķāmına eyildüñ.” diyü emr idücek. “*Es-sem‘u ve’t-tā‘ate yā Rasūla’llāh.*” diyüb beni alub yine ‘avdet idücek. Andan ol seksen biñ evliyā muķābelesinde dīvān dutmışlar. Yine şaķķ olub yol virdiler. Çünkim ol aradan çıķduķ. Ol melāikeler yine evvelki gibi aķ ulu kuşlar şūretine girdiler. Beni hevā yüzinde götürüb getürdiler. Yine alduķları yire indirüb benüm ile vedā‘laşub anlar yine maķāmına ‘urūc itdiler. Ben evimüze geldüm.” didi. İmdi iş bu menāķıb-ı [80b] ‘uzmā ki zıkr olundu. Ol vaķt ol cemā‘ atde bile hāzır olan pīrler ve pīre-zenler rivāyetiyle naķl-i şaķīhle zıkr olundu.

Cihānuñ yoķ şebātı çün görürsin

Neden bu fāniye mağrūr olursın

Eger işār iderseñ bunda varın

Göresin ‘āķıbet Hāķķ’uñ dīdārın

Ki buyurmışdurur muhtār-ı hāzret

Sehāvetdür hāķıķat taraf-ı cennet

Girü diñle ne direm saña ma‘ķūl

Menāķıb kim olubdur bunda menķūl

Yine naķl-i şaķīhle menķūldür kim, merhūm mağfūr Hācī ‘İsā Dede raķmetu’llāhi ‘aleyh Manyas diyārından hicret idüb Burusa’ya gelüb Hāzreti Emīr’uñ nevvera’llāhu merķadehu civārında teķā‘üd eyledi. Ve dāyim ‘ādeti şerrefehā’llāh Ka‘be seferin itmek idi. Ekşer vaķt hacdan gelüb ol yıl, yine giderdi. [81a] Az vāķi‘ olurdu kim, bir yıl turub andan gideydi.

Çün andan Zākir ‘Alāe’d-dīn hoca dīrlerdi. Bir ‘azīz var idi. Raķmetu’llāhi ‘aleyh. Hāzreti Emīr’uñ nevvera’llāhu merķadehu hayātına yetişüb himmetin almış

‘azîz idi. Ol rivâyet idüb didi kim, Hâcî ‘İsâ Dede ile bir kere hac seferinde bile vâki‘ olduk. Vaqtâ ki şerrefehâ’llâhu tavâf-ı vedâ‘ eyleyüb Hâcî ‘İsâ Dede’yle Harem’de kıçın kıçın ağlayub giderken ağlaması sâkin olub feraḥ oldı ve şādumân çıkdı. Meger ol sefer on sekizinci kerre hac idişiydi. Çün andan sūâl eyledüm ki “Yâ Hâcî Dede, Harem’de çıkarken ağladuḡuñ ne idi ve yine şādumân olduḡuñ nedür?” diyücek eyitdi “Ağladuḡum ol idi kim “Acabâ Allah te‘âlâ [81b] beni bu maḡâm-ı şerîfe naşîb idüb yüz sürüyigelem mi ki yoksa âḡir gelişüm mi ola?” diyü ağlardum. Andan Allah te‘âlâ ḡabilinden ḡiḡâb geldi kim “*Lâ tebkî yâ ‘abdî ve lâ taḡzen innî ḡaddertüke ba‘de’l-yevmi ḡamse ‘aşere merrâtin ḡaccen mebrüren ve sa‘yen.*” diyü buyurdi. Niçe şādumân olmayayın.” diyü buyurdi. Andan soñra murâd idinüb şaydum, ol ḡadar yine hac eyledi. diyü rivâyet eyledi.

Eger uyarduñise cism ü cānuñ
Nuḡūşından şaḡın iş bu cihānuñ
Beḡâ şanma cihānı bil fenâdur
Ḗamu eylükleri renc ü ‘anâdur
Niçe begler ulular geldi geḡdi
Bu fānî menzilde ḡondı göḡdi
Sürilüb gitdiler cümle perişān
Bulunmayub ecel derdine dermān
Çü bu söz söylenüben geldi ‘aḡla
Şurü‘ eyleyelüm bir dürlü naḡle
[82a]

Menâḡıb

Yine naql-i şahihle menkûldür kim, Hâcî ‘İsâ Dede’nün rahmetu’llâhi ‘aleyh bir menâkıbı daği oldur kim, çünkim Hâcî ‘İsâ Dede ile hacca müteveccih olduk giderken Karaman diyârına yetişdik. Meger yol üzerinde bir çübân koyun güderdi. İlerü gelüb didi kim “Yâ huccâc, bir sâ‘at ârâm idüñ. İş bu koyunlarda benüm milk koyunlarum vardur. Tâ kim südüni sağam, içesiz. Baña daği hayır hâşıl ola.” diyücek ‘İsâ Dede didi kim “N’ola eyle idelüm.” diyüb bir sâ‘at ârâm eylediler. Andan ol çübân süd sağub getürdi anı huccâc içüb du‘â eyleyüb gitdiler. Andan [82b] ol vaqt hemrâh olan huccâc rivâyet itdiler kim, “Çünkim Ka‘betu’llâh şerrefehâ’llâha varduk. Zî’lhicce bayramına dört gün kaldı. Ol gün içinde Beytu’llâh’ı tavâf iderken Hâcî ‘İsâ Dede merhûm tavâfdan ferâgat idüb oturdı ve murâkıb olub bir zamân eglendi. Biz daği sâkıt olub “Acabâ ne kažiyye vâki‘ oldı kim?” didük. Andan Hâcî ‘İsâ Dede rahmetu’llâhi ‘aleyh yine kâyim olub tavâfa şurû‘ eyledi. Vaqtâ ki tavâf tamâm olub Mağâm-ı İbrâhîm’de şalâvâtu’llâhi ve selâmuhu iki rek‘at namâz kılub du‘âdan fâri‘ olucağ, sûâl eyledük: “Acabâ ne hikmet idi kim, tavâf iderken tekâ‘üd idüb oturduñuz?” [83a] diyücek Hâcî ‘İsâ Dede merhûm didi kim “Yâ huccâc, Karaman diyârında ol bir çübân kim bize süd içürmiş idi. Bir hafta idi kim, marâz-ı mevte yetişüb hâli mükedder olmuş. Şimdiki hâlde derece-i mevte yitişüb şeytân imânına kaşd eyledi. Andan ol bî-çâre enbiyâlara ve evliyâlara çağırdı. Dermân yitişmediler. Zîrâ hâlet-i sıhhatde anlaruñ hâlleriyle hâllenüb ve fi‘illeriyle fi‘illenmiş degil idi. Andan ol bî-çâre gördi kim imândan mahrûm kalur. Andan didi kim “İy südüm içenler, ben ‘âciz ü bî-çâreye meded irişüñ. Tâ kim mahrûm gitmeyem.” diyücek yetişüb imânını şeytândan halâş idivirdüñ. Zîrâ südün içüb tururduk. [83b] Üzerimüzde haqqı var idi. El-hükümü li’llâh halâs olduk.” didi. Andan huccâc rivâyet idüb didi kim “Çünkim yine Karaman diyârına varduk. Ol çübânı istifsâr eyledük. “Bayrama dört gün kalıcağ vefât itdi.” didiler. Çün bu menâkıb daği zıkr olundu. “*Men ehabbe kavmen eksera zikrahu.*”²⁰¹ hadîsiyle ‘âmil olub bir menâkıba daği şurû‘ eyidelüm.

²⁰¹ “Bir kavmi çok seven ondan çokça bahseder.” Hadisin “Men ehabbe kavmen huşıra

Gel imdi sür yüzüni evliyāya
Ki tā irişesin ‘avn-i Hudā’ya
Bulardur zīre maḳbūl-i ḫāzretde
Bulardan ayrılıb yabanda ḳalma
Dilerseñ feyz ola cümle murāduñ
Bulara muḫkem eyle i‘ tiḳāduñ
Bulara hīç şey’ sed olmayubdur
Du‘ āsı bunlaruñ red olmayubdur

Yine naḳl olunmuşdır ki Ḥāzreti Emīr’uñ nevvera’llāhu merḳadehu ‘abīdlerinden şüleḫā pīrlər var idi. Ba‘zısı [84a] ḫüddām ve ba‘zısı evḳāfa nāzır idi. Anlar rivāyet idüb didiler kim, bir gün Ḥācī ‘İsā Dede ile raḫmetu’llāhi ‘aleyh cem‘ olub oturmışduḳ. Ešnā-yı kelāmda leṭāif üzerine istifsār idüb didük “Yā Ḥācī dede, bu ḳadar Ka‘betu’llāh şerrefehā’llāhu seferin idersiz. Şöyle işidüriz kim, her-bārı varub geldükde ḫayr u taşadduḳātı nā-mütenāhī ḫarc idersiz. ‘Acabā ne miḳdār dünyā götürürsüz ola?” diyücek Ḥācī ‘İsā Dede merḫūm didi kim “Egerçi kim müşkil yirden sūāl itdünüz ve illā şübheñüz def’ itmekden ötüri bir seferimüzi teḳrīr idelüm. Tā kim mā‘ adāsını andan ‘ad idüb añlayasız.” didi. Kim bir kerre [84b] ḫac seferinden geldüğüm yıl içinde bir gice yatsu namāzın cemā‘atle ḳılıb daḫi eve vardum. Andan tecdīd-i vuzū eyleyüb nāfileye meşḡūl oldum. Nā-gāh taşradan bir āvāz geldi. İbn-i Mes‘ūd āvāzına beñzer. Raḫıya’llāhu ‘anh. Yügürüb taşra çıḳdum. Fi’l-vāḳi‘ anlar imiş. Andan selām virdiler. Selāmın alub “Ne buyurursız?” didüm. Eyitdi “Buyruḳ Allah te‘ālā’nuñdur. ‘Azze ve celle. Ve andan Rasūl şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem sizi oḳurlar.” diyücek “Ale’r-re’si.” diyüb revāne olduḳ. Bir zamān gidüb ol şems-i kevneyn nazarına yetişdük. Gördüm ki

me’ahum.”şeklindeki rivayeti tespit edilebilmiştir. Aclūnî, *age*, c.II, s.290.

cümle şahâbeler muḳâbelesinde dīvân dutmuşlar ve çihâr-ı yâr rıdvanu'llâhi 'aleyhim [85a] ecma'in andan gördüm şems-i kevneyn oturmuşlar. Nürdan direk mübârek başı üzerine havâle olmuş. Yuḳaru ucı dünyâ göğine muttaşıl. Nürdan ve nür şu'â'ndan mübârek yüzine bakmağa gözler kamaşur. Andan muḳâbelesine varıcaḳ tapu idüb didüm kim “*Es-şalātu ve's-selâmu 'aleyke yâ Rasûla'llâh, es-şalātu ve's-selâmu 'aleyke yâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âḫirîn.*” diyüb mübârek elini öpüb yüzüme sürdüm. Daḫi girü çekilüb şaffa berâber olub muḳâbelesinde el ḳavşurub tırdum. Andan buyurdı kim “İy ümmetimüñ muḫtârı, rabbüm seni bu yıl evine da'vet eyledi. Ne dirsın?” diyücek ben eyitdüm ki “Yüzümü yolu [85b] tozuna süreyin. Hemân senüñ himmetüñ ve şefâ'atüñ benümle olsun yâ Rasûla'llâh.” diyücek. Mübârek ellerini ḳaldurub du'âya şurü' eyledi. Cümle aşḫâb-ı âmîn didiler. Andan du'â tamâm olucaḳ yine hücüm eyleyüb varub mübârek elini öpüb daḫi muḳâbelesinde tırucaḳ. İcâzet buyrulub yine 'avdet idüb mekânuma geldüm.

Andan tekrâr abdest alub yine nâfileye meşḡül iken taşradan âvâz geldi. Andan yügürüb taşra çıkub gördüm ki; Ḥazreti Emîr'üñ nevvera'llâhu merḳadehu muḫtârlaından Şaliḫe'd-dîn ḳarındaşum göricek selâm virdüm ve 'aleyk aldı andan didi kim “Sizi Emîr efendi ḫazretleri oḳur.” diyücek “*Ale'r-re'si ve'l-ayn.*” diyü müteveccih [86a] olduḳ. Andan mescide inüb gördüm ki türbe-i muḫahharanuñ türbe cânibinde, mescid içinde yine türbe civârında mübârek arḳasın miḫrâba virüb oturmuşlar. Cümle Rûm erenleri muḳâbelesinde dīvân tıttub şâf olub oturmuşlar. Çünkim nazarına yetişdüm. Andan tapu idüb mübârek elini öpdüm, daḫi girü çekilüb şaffa berâber olub el ḳavşurub tırdum. Andan didi kim “Ceddüm sizi bu yıl içinde yine Allah evine da'vet eyledi babam.” diyücek “Belî sulṫânım. Himmet iderseñüz. Eyle buyurdılar.” diyücek buyurdı kim “N'ola babam ḫoş vâḳi' olmuş. Mübârek ola ḫayırla varub gelesiz inşâa'llâh.” diyü mübârek elini [86b] cebine soḳub bir aḳçe çıkarub didi kim, “Babam iş bu aḳçeyi aluñ bile ḫarc idüñ. Tâ kim bizüm yâdigârumuz daḫi sizüñle bile olsun.” diyücek ben eyitdüm “Sulṫânım, aḳçe gerekmez. Baña himmet gerek.” diyü

red eyledüm. Ve yine iḳdām eyledi, tekrār yine red eyledüm. Üçünci kez didi kim “Babam şimdiki h̄inde taraḳlıḡında iki aḳçe vardır. Bunuñla üç olsun, ḡarçlanuñ varuñ, ḡarçlanuñ gelüñ.” diyücek. Ben daḡi nefslerini red itmeyüb ol bir aḳçeyi taraḳlıḡıma bıraḳdum. Vāḳı‘ā evvel iki aḳçe var idi anuñla üç oldu. Andan mübārek elini ḳaldurub du‘ā eyledi. Cümle Rūm erenleri “Āmīn.” didiler. Çünkim [87a] du‘a tamām oldu. Yine mübārek elini öpüb yüzüme sürdüm. Andan icāzet olub mekānıma geldim. Çün ol idi kim, Hicāz seferine müteveccih olduḳ. Allah te‘ālā hāzır ve nazırdur ki ol üç aḳçeden ḡayrı daḡi bir aḳçe götürmedük. Yollarda ve şehirlerde ve ḳaryelerde nazarımuza müte‘allıḳ fuḳarāyı ma‘mūr eyledük. Andan Ḳuds-i Mübārek’e varduḳ şerrefehā’llāh ve anuñ fuḳarasın daḡi ma‘mūr eyledük. Andan ḡuccāc fuḳarasına develer tutuvirdük. Ve azıḳlandırduḳ ve beriyye fuḳarasını daḡi ma‘mūr eyledük. Ve andan Medīne fuḳarasına atlar alıvirdük ve ḡarçlıḡı olmayanlara ḡarçlıḳ virdük. Yine Rūm’a müteveccih olub ḡattā eve geleceḡümüz [87b] gice iki raḡmet melāikeleri geldiler. Ellerinde defterleri var. Eyitdiler kim “Senüñ iş bu seferüñde olan ḡayrātuñı ve taḡadduḳātuñı “İnda’llāh maḳbūldür.” cümlesini iş bu deftere ḳayd eyleyüb getürdüm kim senüñ ḳatuñda ḡisāb idevüz tā sen daḡi bilesin ki ne miḳdār olmuşdur maşrafuñ.” diyüb ḡisāb eylediler. Gördiler kim üç kerre yüz biñ aḳçe ḡarc olmuş. Henüz daḡi ol aḳçe yerinde idi. Allahu a‘lem.

İmdi bundan mā‘ādā beyne’l-ḡalāyık olan kerāmeti kitāb olunsa cilde şıḡmaz. Eyle olsa bir menāḳıbın daḡi zıkr idelüm. Andan soñra merḡūm ve maḡfūr Sulṡān Muḡammed’le olan menāḳıba şurū‘ idevüz inşāallāhu te‘ālā.

[88a] Gel iy ‘āḳil nazār eyle bu ḡāle

Neden bunu ḡutasın iş muḡāle

Ricālüñ ḡimmeti suçlar giderür

Ulu ḡaḡları yirinden ḳoparur

Bularuñ aluriseñ himmetini

Ziyāde eyleyesin devletüñi

Bulara irişen Hakkı bulubdur

Bular Hakk sırrına mazhar olubdur

Eger olduñise hubbına meţālib

İşit yine diyelüm bir menākıb

Yine naql olunmuşdur kim Hızreti Emîr'üñ nevvera'llāhu merķadehu ķurbinde Şeyh Hācî Hālîfe hāzretleri var idi. Raĥmetu'llāhi 'aleyh. Anlaruñ ķayınataları var idi. Yaralı Çelebî dimekle meşhūr 'azîz idi. Anlar rivāyet idüb didiler kim, vāķı' amda vaķtehā gördüm bir münevver yüzlü aķ şaķallı ulu kiři baña gelüb irşād iderdi. Eydürdi kim "İy ķuzı, Hakk te'ālā'ya [88b] 'ibādetüñi ve tã'ātüñi şöyle eyle ve andan ma'îşetüñi ve bey'ini ve şırañı beyne'l-ĥalāyık şöyle eyle. Tã kim 'inda'llāh mu'āķab olunmayasın." diyü naşîhat idüb ve telķin iderdi. Ammã mecālim olmaz idi kim kim idüğün istifsār eyleyüb bilem. Leylen ve nehār bu teĥayyürde iken bir gün meşālih için Hızreti Emîr'üñ nevvera'llāhu merķadehu mescidi içinden geķüb giderken türbe tarafında mescidüñ küşesinde gördüm. Ol benümle baña vāķı' amda irşād iden ulu kiři Hācî 'İsã Dede'yle ĥuccet idüb oturur. Ben eyitdüm "Elĥamdüli'llāhi zāhirã bu serverdür yetişüb gördüm imdi lâzımdur kim varub elin öpem ve hem kim [89a] idüğün bilem." diyüb ol tarafa müteveccih oldum. Ben başmağum çıkarub ilerü yürüyince ĝāyib oldu. Hemãn Hācî 'İsã Dede merĥûm oturaķaldı. Andan ķalbüm münkesir olub Hācî Dede'ye selām virdüm ve ĥālümü taķrîr eyledüm. Andan kim idüğün sũâl idücek, Hācî 'İsã Dede didi kim "İy ķuzı, iş bu kimesneyi bilmek dilerseñ bilgil kim, ķarındaşum Hızır'dur. Bizümle bu arada şoĥbet iderdi. Siz üzerine müteveccih olucaķ bizümle vedã' idüb daĥi ķalķub gitdi. İmdi var, Allah'a şükür eyle, bu ķadar yetişüb gördüñ. Ammã zinhār ĝāfil olmañ. Anuñ irşādından tecāvüz itmeyesin." diyü [89b]

naşihat eyledi. Çünkim Hâcî ‘İsâ Dede’nün bu menâkıbı daği ‘ale’l-icmâl zıkr olundu. Min ba‘d merhûm mağfûr Sultân Muhammed’le olan menâkıba şurû‘ idelüm inşâallâhu te‘âlâ.

Gel iy ‘âkil işit kim bu huşûşı
Didi ol cümle mağlûkuñ ulusı
Hadîş-i kudsî içre söylemişdür
Veliler hâlini şerh eylemişdür
Buyurdi Hağ te‘âlâ eşfiyâlar
Benüm şol dostlarumdur evliyâlar
Ki bāb-ı rahmetüm altında ya‘nî
Ki benden ğayrı kimse bilmez anı
Çü geldi bu söze sende şadağat
Yine diñle menâkıbdan hikâyet

Yine nağl olunmuşdur kim ol zemân kim merhûm ve mağfûr Sultân Muhammed rahmetu’llâhi ‘aleyh tecdîd-i saltanatında ekşer evkât ‘ağıl zâyi‘ idicek nesne isti‘mâl itdüği ecilden ğayr-ı meşrû‘ қазиyyeye [90a] irtikâb iderler imiş. Ol zamânda Hâzreti Emîr’ün nevvera’llâhu merğadehu civârında müteğâ‘idîn ‘ulemâdan ve şüleğâdan Baba Hoca ve Hasan Hoca ve Süleymân ve ‘Azze’d-dîn Hoca ve İbrâhîm Hoca ve Hâcî ‘İsâ Dede merhûm rahmetu’llâhi ‘aleyhim ecma‘în. İş bunlar ‘ilimle ve kerâmetle ma‘rûf ve meşhûr kimesneler idi. Mezkûr ‘azîzler yevmen mine’l-eyyâm cem‘iyyet idüb didiler kim “İş bu Sultân Muhammed hulefâ-i’r-râşidîn rızvânu’llâhi ‘aleyhim ecma‘în tarîkin gözlemezler. Ğayrı қазиyyeye irtikâb ider.” “Diyü istimâ‘ olundu. Eyle olsa iş bu mağâm-ı şerîfden kim naşihat tarîkiyle teskîn olursa olur ve illâ ‘âlem [90b] fesâda gitti. ‘Acabâ ne fikr olunsa?” Didüklerinde re’y-i münîrleri şuña mülğaç oldı: “Kim ‘ulûm-i

tefāsīr ve eḥādīs tetebbu‘ idüb umūr-ı salṭanatā münāsib ve muvāfiḳ ḳazāyāları zıkr idüb ve serīr-i salṭanatda olan kimesneler ne ṭarīḳle Allah te‘ālā’nuñ rızāsına ve raḥmetine vāşıl olurlar ve ne fi‘ille Allah te‘ālā’nuñ ‘ıḳābına ve ‘azābına müsteḥaḳ olurlar. Fi’l-cümle beyān idüb bir varaḳa ḳayd idelüm. Ve illā kim şuna mizācına ya ḥoş gele veya ḥoş gelmeye. İḥtimāl var kim elem yetişdirmelü ola. ‘Acabā ne fikr olunsa?’ didüklerinde Ḥācī ‘İsā Dede merḥūm didi kim, “Siz sa‘y idüñ ve zıkr olunan nesneyi bünyād idüñ. Biz şunalum inşāa’llāh.” didi. [91a] Mezkūr ‘azīzler vech-i meşrūḥ üzre te’līf itdiler.

Andan Ḥācī ‘İsā Dede ve ḳāim-maḳāmı Ḥācī Muşṭafā Dede raḥimehuma’llāh ve daḫi Karasi sancağında bir kimse beg dirlerdi. İş bu mezkūrlar Burusa’dan sefer idüb Edirne’ye vardılar. Andan mezkūrān Ḥācī Muşṭafā ve Ḥamza Beg rivāyet idüb didiler kim, vaḳtā kim Edirne’ye varduḳ. Ḥācī Dede merḥūm didi kim “Bize ḳıbel-i Ḥaḳ’dan kâğıdsız var emr olundu. Zırā Ḥazreti Rasūl şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem didi kim “Var bu Sulṭān Muḥammed’e şöyle di ve şöyle di.” Didüğün yazsaḳ niçe bunuñ gibi kâğıda şıgmaz. Eyle olsa bize kâğıdsız varmaḳ emr olundu.” diyüb bizi bilesince [91b] alub Ḥüdāvendigār ḫazretlerinden yaña müteveccih olduḳ. Meger öyle namāzına ezān oḳunub andan Ḳapucılar Mescidi’ne varub namāza ṭurduk. Ḳudretle ḫazinedārbaşı gelüb Ḥācī ‘İsā Dede’nüñ ḳatına namāza ṭurdu. Namāzdan soñra Ḥācī ‘İsā Dede merḥūm didi kim “Ol ‘ālemleri yoḳdan var eyleyen Allah merḥūm ve maḡfūr Sulṭān Murād āḫirete intıḳāl idecek vaḳtūñ ḳurbinde Ḥazreti Rasūl şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem dilinden bize emr olundu kim “Var, tenbīḫ telḳīn eyle kim Allah te‘ālā ḫazretine sefer ideyürür. Ġāfil olmasun, ḫāzır ve ḳāyim olsun.” diyü buyurulduğumuza andan Edirne’ye geldük ve divānına varduḳ.” Ḥalīl Paşa ve Saruca [92a] Paşa oturmuşlar didük kim “Ḳaziyye şöyledür. Ya tenbīḫ idüñ veya icāzet virüñ bize. Girelüm, taḳrīr idelüm.” diyücek anlar istib‘ād ve istikrāḫ idüb eyitdiler kim, “İş bu ḫaberi pādīşāḫ salṭanat taḫtında ‘iş u ‘işret iderken ne biz diyebilürüz ve ne seni buluşdururuz.” didiler.

Andan birkaç gün geçüb yine dīvāna varduk. “Ol қазиyyeye üç gün қалdı.” didük. Yine rāzī olmadılar. Çün andan üç gün tamām olucaқ emru’llāh cārī olub Sulṭān Murād āhirete intikāl eyledi. “*Küllü nefsin zāikatü’l-mevt.*”²⁰² “*İnnā lillāhi ve innā ileyhi rāci’un*”²⁰³ dur. Andan Hālil Paşa bizi da’vet eyledi. Hālvetinde didi kim [92b] “Hācī ‘İsā Dede nefesün tamām oldı. Ammā benüm haққıma ne dirsın?” diyücek, biz eyitdük kim “Emrle gelmiş bir kimse idük, siz muḥālifet eyledüñüz eyle olsa size Allah te’ālā’nuñ ‘iḳābı yetişse gerek. Meşelā bu şimdiki pādīşāh olucaқ kimsenüñ elinde bir ‘azābla öldürseler gerekdür kim, ol ‘azābla ölmüş kimesne dünyāda ancaқ sen ölseñ gerekdür.” didük ve hem eyle oldı. Ol vaқtın emr iden kimse şimdiki ḥāilde buyurdı kim “Var Sulṭān Muḥammed’e tariḳ-i ‘adli telḳin eyle ve nā-haқ yire zūlm itmeden ḥazer kılsun. Bildür müstemī’ olsun. Olmazsa ve illā bir iş iderüz aña kim, cümle dünyā [93a] pādīşāhları andan ögüt ve ‘ibret alurlar.” didi. Daḫi sākıt oldı. Andan ḥazinedārbaşı görüb gūş urub müstemī’ olmışdı. Söz tamām olucaқ ṭurigelüb revāne oldı. Varub Sulṭān Muḥammed’e didi kim “Bir kimesne ile fülān yirde namāz kılduқ. Babañuz haққına şöyle didi ve sizüñ haққıñuza şöyle didi.” diyücek Sulṭān Muḥammed dimiş kim “Eger ol dervīşi bulub baña getürmezseñ cildüñi gevdeñden ayırırın.” diyücek ḥazinedārbaşı yügürüb gelüb didi kim “Sulṭānum Dede, Ḥüdāvendigār ḥazretleri sizlere muntazırdur. Buyuruñ.” diyücek ṭurigelüb revāne olduқ. Varub buluşucaқ ḥin-i muşāfahada Sulṭān Muḥammed elini [93b] şalıvirmemiş tā kendünüñ eli ditreyüb ve gevdesi derlemeyince. Andan tecribe-i ibtidāsı tamām olucaқ bir ḥāmile zağar getürdüb didi kim “Dede, iş bu zağarı gāyet severin. ‘Acabā ḳarnında ḳaç ineği var ola?” diyücek biz eyitdük kim “Dört ineği var ikisi dişi ve ikisi erkekdür.” diyücek fi’l-ḥāl ḳarnını yardurub didiğimizleyn zāhir oldı. Andan didi kim “Dede, ḫayli zamāndır kim şehrimüze yağmur yağmadı. Bir du’ā eyleseñ Allah te’ālā bize yağmur virse.” diyücek biz eyitdük kim “Eyā devletlü pādīşāh, ma’lūmuñuzdur kim du’ā paklıgıla maḳbūl olur.

²⁰² Âl-i İmrân sûresi, 185. ayet. “Herkes ölümü tadacaktır.”

²⁰³ Bakara sûresi, 156. ayet. “Biz Allah’a aitiz ve sonunda O’na döneceğiz.”

Evvelâ siz ve biz günâhlarumuza tevbe idelüm, andan du‘â eyleyüb tazarru‘ idelüm. [94a] Ümiddür kim maqbûl ola.” diyücek teslîm eyleyüb didi kim “Hoş ola, eyle idelüm Dede.” diyücek. Andan merhûm Sulţân Muhammed’e tevbe ve telkîn eyledük. Tamâm tafşiliyle yerine getürdi. Ol hînde üzerimizde bulut yoğ iken du‘âya şurû‘ eyledük. Biz du‘âyı tamâm idince Allah te‘âlâ’nuñ emriyle ve kudretiyle bulut gelüb yağmur yağdı. Ol imtiḥân daḡi tamâm olucaḡ min ba‘d şöhbete şurû‘ eyledük. Ve ne içün i‘lâm olduğumuz didük ve niçe sırr ile itdüḡi günâhları âşikâre eyledük. Andan didi kim “Dede, ne ‘aceb benüm sırr ile olan ‘ayblarum yüzüme urduñ, ne hoş benden korḡmazsın?” diyücek. Biz eyitdük kim [94b] “Allah te‘âlâ bir ḡulında iki korḡu ḡomamışdur. Senden korḡanlar Allah te‘âlâ’dan korḡmaduḡındandır. Ve illâ şol kimseler kim, Allah’dan korḡar, senden nice korḡa kim, Allah te‘âlâ andan sāyir korḡuları gidermişdür.” didüm. Andan didi kim “Dede, baña himmet eyle.” biz eyitdük kim “Sende ḡabiliyyet yoḡ. Çün nice himmet idelüm?” diyücek didi kim “İnsân ḡod ḡâbildür.” biz eyitdük kim “Müvecceḡ maḡâm ḡâbiliyyetüñ cümlesinden birisi budur kim, biz sizden istifsâr ideriz. Bu ḡalḡa niçün cilâ-yı vaḡan itdürüb dürlü dürlü siyâsetler gösterürsüz?” diyücek cevâbında didi kim “Bizden ḡavf itsünler içün.” biz eyitdük kim [95a] “Ne te‘alluḡ sizden ḡalḡ korḡmasına âsân yol var iken anı ḡorsız? Tarîḡ-i zulmle korḡudursuz?” diyücek didi kim “Nice biz eyitdük kim Ḥazreti ‘Ömer raḡıya’llâhu ‘anhü ḡilâfet taḡtında ḡu‘ûd itdükden soñra bir gün öyle namâzını ḡılıb yine evine giderlerdi. Giderken gördi bir faḡîr ev yapmaḡ içün yalıñuz balḡık yoḡurur. Çünki Ḥazreti ‘Ömer raḡıya’llâhu ‘anhü ol bir faḡîre teraḡḡüm idüb cübbesini ve ridâsını çıkarub ol balḡık içine girüb yoḡururken meḡer güneş ḡarâreti ḡâtî idi. Ḥazreti ‘Ömer raḡıya’llâhu ‘anhü mübârek arḡasına te’sîr eyledi, incindi. Andan Ḥazreti ‘Ömer raḡıya’llâhu ‘anhü ḡâzab tarîḡiyle güneşe nazar eyledi. Hemândem [95b] güneşüñ nûrı ve ḡarâreti zâyil olub ḡarardı. Andan Ḥazreti ‘Ömer ḡuzûrla balḡıḡı yoḡurub mübârek ayakların yuyub ve libâsın geyüb evine müteveccih olduḡda güneş muḡâbelesine gelüb gördi kim ḡararub ḡarâreti zâyil olmuş. Bildi kim kendünüñ nazarındandır. Didi kim

“*Yā šems kad enşafte hālike ve ‘arrefte kadrike.*” Ya‘nī Yā güneş, sen hāliñe inşāf eyleyüb miqdāruñı bildüñ mi?” diyüb tebessüm idücek, güneş yine kemā-kān oldu. Andan ol gice Hāzreti ‘Ömer Hāzreti Rasūli düşinde gördi. Eyitdi kim “Yā ‘Ömer, ol Allah hāḳḳiyçün kim beni hāḳ peygāmbere gönderdi eger sen güneşe nazar ve merḥamet kılub tebessüm itmeseñ tā kıyāmete [96a] deġin ḳara toġub istifāde idemese gerek idi.” İmdi maḳşūd ‘Ömer, Allah te‘ālā’dan kemāliyle ḳorḳardı. Güneş ḥod maḥlūḳdan bir şeydür. Ve hem Allah daḥi siz cümle maḥlūḳı ḳorḳutsun. Allah te‘ālā güneşi andan ḳorḳutdı. İmdi eyā devletlū pādīşāh siz daḥi Allah’dan ḳorḳuñ ve hem sizden kimse incinmesün.” diyücek Sulṫān Muḥammed didi kim ve “Va’llāhi dedem benüm ol vechile ṫarīḳ elümden gelmez.” diyücek. Biz daḥi didük kim “Ḳābiliyyet yoḳdurur didiġümüzüñ aşlı budur ki didük anı.” Daḥi teslīm eyledi. Andan soñra şoḥbet tamām oldu. Giderken bir kīse aḳçe getürüb bize tekellüf eyledi. Biz eyitdük kim “Biz bunu yiyeceġümüze [96b] ḳatmazız. Çün alub n’idelüm? Eger iḥsān itmek dilerseñ şol Hāzreti Emīr’üñ fuḳārasına nezr itdüġünüñ küyleri virüñ. Biz nesne almazız.” didük. Meger Hācī ‘İsā Dede merḥūm tevābi‘-i Gönen’de iki göz degirmen alub Hāzreti Emīr fuḳārasına vaḳf itmişdi. Bir gün ol degirmeniñ imecesin idüb cemā‘at-i keşire cem‘olub işlerdi. ṫa‘ām ḥuşūşında hemān bir kiçi ḳazan aş sekiz yüz nefer cemā‘ate ḳande vefā eyleye? Meger bu arada Dede’nüñ kerāmeti zāhir ola. Görelüm ne vāḳi‘ olur? Diyüb cümle göz ṫutmuşlardı. Andan aşçı Ece Baba dirler. Şuleḥādan bir ‘aziz idi. Raḥmetu’llāhi ‘aleyhi ol rivāyet idüb eydür ki, [97a] vaḳtā ki imece tamām olub aş üzerine gelicek Hācī ‘İsā Dede ḳazan yanına gelüb saġ elini “Bismi’llāh.” diyüb ol ḳaynayan buġday aşmuñ içine soḳub ḳarışdurdı. Andan “İş bu ḳazanı indürme, ocaḳ üzerinde iken ḥalkı ta‘āmlandır.” diyücek ben daḥi eyle eyledüm. Ol cemā‘at ol ḳadar yidiler. Kerāmet aşıdur diyüb ve götürdiler. Henüz daḥi ḳazan mışfına inmedi. Çünkim bu kerāmet tamām olucaḳ ol cemā‘at münteşir olub ṫaġıldılar.

Andan rāvī Ece Baba didi kim Hācī ‘İsā Dede baña buyurdi “Bir çanaḳ aş alub getir. Şol ḥalvetde senüñle yiyelüm.” diyücek ben daḥi eyle eyledüm. Andan yimek

[97b] yimeğe meşğül olduk. Nā-gehān Hācī ‘İsā Dede haykırdı ve kaşuğın elinden koyub bir zamān murāqıb oldı. Baña rıkkat havāle olub ağlamağa meşğül oldum. Çünkü ol hālet def’ olub Hācī ‘İsā Dede yine yimeğe meşğül olucağ baña didi kim “Niçün ağlarsın yimek yirken?” didüm kim “Ağlamam sâkin olmaz. Tâ ki ne vâkı‘ olduğın dimeyince.” didüm. Andan didi kim “Sultān Muḥammed’e iç oğlanları fikr-i bâtıl kılub sū-i zannile katline kaşd eyleyüb tedāhül itdiler. Yetişüb anı ḥalāş eyledüm.” diyücek ben eyitdüm ki “Pâdişāha gözükdüñ mi?” “Belî, gözükdüñ ve hem Hāzreti Emîr’üñ fuḳarāsına iki kūy nezr itdürdiler.” [98a] didi.

İmdi kūyler ol kūyler idi kim merḥūm Sultān Muḥammed bir kîse aqçe taşadduğ itdüği vaqtin Hācī ‘İsā dede merḥūm “Biz bu aqçeyi almazuz.” dimiş idi. “Çün taşadduğ itmek dilersin Hāzreti Emîr’üñ nevvera’llāhu merḳadehu fuḳarāsına nezr itdüğünüz kūyleri virüñ.” didük idi. Andan Sultān Muḥammed didi kim “Nice kūylerdür?” andan Hācī ‘İsā dede eyitdi “Fülān vaqtde şöyle vâkı‘ olmuşdı.” diyücek. Merḥūm Sultān Muḥammed didi kim “Va’llāhi gerçek eydirüsin vâkı‘ olmuşdur. Yetişüb zararımı def’ idüb beni ḥalāş eyledüñ. Şimdi ḥātıruma geldi. Nezrim şahîḥ olmuşdur. İmdi her kanḳı kūyler kim [98b] dilersin berātın virsünler.” diyücek. Tevābi‘-i Edincik’de Külleflü kūy dimekle ma‘rūf kūylerüñ berātın alub geldi. Şimdiki ḥâlde fuḳarā ol kūylerüñ ḥāşılı ile istifāde iderler.

Andan Hācī Dede’nüñ ḳāyim-maḳāmı olan ‘azîz ki Hācī Muştafā Dede rivāyet idüb didi kim, ol otuz biñ aqçe ki Sultān Muḥammed hibe itmişidi. Anı bir oğlana emr idüb götürüb Hācī ‘İsā Dede’nüñ yanınca taşra iletdiler. Biz anda ḥāzır idük. Andan Hācī ‘İsā Dede merḥūm ‘umūmen ḥāzirün ḳapu ḥalḳına mezkūr otuz biñ aqçeyi baḥş eyledi. Her kime ki bir avuç virdi didi kim, “İş bu senüñ bir aylıḳ vazîfeñdir. Zinhār [99a] bu aylıḳı pâdişāhdan istemeñ. Zirā anuñçün virürüz.” diyücek her kişi şayub gördi. Aylıḳları ne ise tamām bulundı. Çünkü ol arada bu daḫi izḥār oldı. Andan yine ‘avdet idüb mekânına geldiler.

Menâkıb

Yine naql-i şahihle rivâyet olundu kim Hâcî Dede merhûmuñ ‘âdeti ol idi kim, her yire qonmaq dilese eydürdi kim “Yâ Rabbi, senüñ rızañ benüm ne yirde sâkin olmağım ise aña delâlet eyle.” diyüb külüginüñ dizginin üzerine bırağub her qanqı eve kim külügi varub qarâr eylese anda sâkin olurdu. Bir gün bir tül hâtün kişinüñ evi öñine qarâr itdi. [99b] Andan teqa‘‘üd idüb didi kim “Yâ kızum, zevcüñ nite öldi?” Hâtün didi kim “Yâ dede, helâlüm tutsaqdur kâfire, yidi yıldur kim dullıq çekerin. Ne hayâtda idüğün bilürin ve ne memâtın bilürin.” didi. Hâcî ‘İsâ Dede bir miqdâr murâkıb oldı. Didi kim “Senüñ zevcüñ hayâtdadur. Ammâ beşâret olsun saña ‘an qarîbü’z-zamân gelür.” diyüb nişfu’l-leylde Hâcî ‘İsâ Dede revâne oldı. Ve ol şabâh dârü’l-harbde maħbûs ve merbût olan kimesne evine geldi. Andan kûy halkı büyük ve küççük cem‘ olub didiler kim “Ol küffârüñ ħabsi girdâbından ne qarîkle ħalaş olduñ?” diyücek didi kim [100a] “Bu gice kâfir iqliminde maħbesĥânedede zencîrde giriftâr idüm. Nişfu’l-leylde bir kişi geldi. Qatıra binmiş. Qatırını taşrada bağlayub qapuyı depüb iki päre qılıb içeri girdi. Benüm qul gibi boynumda olan zencirlerümi iki päre qılıb yabana bırağub andan beni yirümden qaldurub taşra çiqarub qatırına binüb beni ardına bindürüb revâne oldı. Bir miqdâr gidüb bir kûy civârına gelüb didiler kim “Yâ kişi, in aşığa, kûyüne geldüñ. Yürü oña var.” diyüb ġâyib oldı.” Andan cümle qarye ehli bildiler kim iş bu ef‘âl bu gice gelüb qonuk olan kişinüñ kerâmetidür.

[100b]

Menâkıb

Ve yine rivâyet idüb didiler kim, vaqtâ kim Hâcî ‘İsâ Dede merhûm oğlu Hâcî Ĥamza’yı evermek dilediler. Andan mezkûr vâ‘iz ‘Alî Faqîh’uñ kıızı ecliyçün varub didiler kim “Yâ qarındaş, sizi dññür idinmeğe geldüm. Ya‘nî güyegü qabûl ider misin?” diyücek ‘Alî Faqîh didi kim “İraq yire, bundan Burusa’ya kız virmezem.” diyücek. Hâcî Dede’m didi kim “Allah te‘âlâ viricek nice idersin?” diyü revâne oldı.

Andan ol gice ‘Alī Faḫīh vāḳı’asında Sulṭānū’s-sādāt ḫazretlerini görüb dimiş kim “Babam fi’l-ḫaḳīḳa düñürüñ biziz. Tereddüd yoḳdur.” diyücek “Virdüm sulṭānum.” diyü vāḳı’asında iḳrār eyledi. Ol şabāḫ Ḥācī ‘İsā Dede merḫūm [101a] çıḳagelüb dimiş kim “Yā düñür bu kere daḫi virmez misin?” diyücek ‘Alī Faḫīh didi kim “Virdüm ammā, üç biñ aḳçe ḳalın isterin.” diyücek Ḥācī ‘İsā dede didi kim “Ḳabül eyledüm. İmdi varub vireyin andan gideyin.” diyü oturdılar. Andan Ḥācī ‘İsā dede merḫūm boşla bir eteḡini iki eliyle ḳaldurub silkdükce aḳçe oldı şol ḳadar oldı kim eteḡi kenārlarından dökülmeḡe başladı. Andan ḫalı üzerine döküb “Al imdi ḳızıñuñ ḳalınunu.” didi.

Çün ol meclisde ḫāzır olan pīrlər şöyle rivāyet eylediler; Allahu a’lem andan Mūsā dede dimekle ma’rūf bir ‘azīz var idi. Ḥācī dede’nüñ ḫayātında ḫıdmetinde olurdu. Rivāyet eyledi kim, bir gün [101b] Ḥācī Dede merḫūm bir kūyuñ civārından geḫüb giderken gördi kim kūyden bir ḫātūn ḳişi omuzında bir seccāde segirtüb gelür. Ḥācī ‘İsā dede ārām eyledi. Gelüb ol ḫātūn ḳişi üzengüsin öpüb didi kim “Yā dede, iş bu seccādeyi sizüñçün doḳudum ki üzerinde namāz ḳılasız.” andan Ḥācī ‘İsā Dede merḫūm didi kim “Yā ḳızum, eger bunu bizüm için doḳumuş iseñ şol bınara giderken bulduḡuñ yünü buña ḳatmazduñ. Var al git biz bunu ḳabül ḳılmazuz.” didi. Meger ol ḫātūn biñāra giderken yolda bir pāre yüñ bulub ḳatmış idi.

Gel imdi ḳıl nazar bu sırra īy yār

Ne iş işleriseñ añ kim ölüm var

[102a] Çü dünyāya ‘azīzüm mübtelāsın

Şevāb oldur ki ḫaḳḳından gelesin

Ki cem’ eyleyüben bunu n’idersin

Çü māluñ bunda ḳalır sen gidersin

Alub gideceḡüñ bir pāre bizdür

Bu sözi añla kim gereklü sözdür

Çü zıkr itdüm bunuñ remzi hemîndür

Menâkıb diñleyen gamdan emîndür

Menâkıb

Yine naql olınmışdur kim beyne'l-halâyık Hâcî 'İsâ Dede merhûmuñ 'âdeti ol idi kim herbâr kim Hicâz seferinden fâriğ olurdu. Tarîk-i 'âm olan yolları düzeldüb ve niçe derbendleri işlâh iderdi. Andan Hâcî 'İsâ dede merhûm kendüsi rivâyet eyledi kim, “Gelibolı ısrasında Koğrı tağında yol açdururdum. İrgatlar işlerlerdi. Aşşam olıcağ anlara ücretin virürdüm. Daği [102b] aşşam namâzın Bursa'da Hâzreti Emîr'üñ mescidinde edâ iderdüm. Şabâh olucağ cemâ'at ile namâzı kılub ve hatim du'asında bile olub ve işrâk namâzını edâ eyleyüb andan yine Koğrı tağında ırgada hâzır olurdum. Bir niçe gün böyle müdâvemet eyledüm.

Meger ırgadlardan bir kâfir her küyleri tetebbu' eyleyüb hîç birinde bir gice gicelememiş olucağ hayret galebe itdüğinden bizi evine da'vet eyledi. Andan çün kim varduk. Hâtûnı ta'âm getürüb “Yiñ.” diyücek biz eyitdük kim Hağ te'âlâ celle ve'alâ buyurmuşdur “Ya'nî şunlar kim benüm ism-i 'azîmüm zıkr eylemeyeler, zinhâr anuñ yimeğın yimeñ.” diyü [103a] buyurmuşdur. Ma'a hazâ ki Hağ tebâreke ve te'âlâ buyurdu “*İnneme'l-müşriküne necesün.*”²⁰⁴ pes sizi necis ile ta'bîr ider. Pes nice yiyelüm? Diyücek anlar didi kim “Hâcî Dede biz seni anuñçün da'vet itdük kim, her ne buyurursañ tutavuz.” diyücek bunlara gusül erkânın t'alîm eyledük. Varub gusl idüb yine geldiler. Çün andan şehâdeti telkîn eyledük. Er u 'avrat barmağ götürüb şehâdet getürdiler. Andan tahâreti ve abdest almağlığı t'alîm eyleyüb 'işâyı kıldurdum. Andan şabâh namâzını daği bile kıldılar. Ve andan vedâ'laşub biz yine 'avdet idüb mekânumuza geldük.” diyü rivâyet eyledi.

Menâkıb

²⁰⁴ Tевbe sûresi, 28.ayet. “Müşrikler bir pislikten ibarettirler.”

Ve yine menkûldür kim [103b] bir gün Hâcî ‘İsâ Dede merhûm Mihalic ile Burusa arasında yola taş döşerdi. Tevâbi‘-i Manyas’dan yidi nefer kimesne araba ile Burusa’ya buğday şatmağa giderlerdi. Rivâyet eylediler kim, “Yolumuz Hâcî ‘İsâ Dede’ye uğradı. Anuñ qurbinde öküzlerimiz şalivirüb ârâm eyledük. Andan Hâcî ‘İsâ Dede’ye varalum, biraz hıdmet idelüm, diyüb varduğ gördük kim Hâcî ‘İsâ Dede meşgûl olub taş döşer. ‘Abâsını ve kuşağını ve taraqlığını bir mîşe katında tırur. Biz eyitdük kim “Dede’nün taraqlığını görelüm, içinde ne var?” diyüb gördük kim hemân bir çuvaldız var. Ayruğ nesne yok. Andan [104a] yine yirine koyub varub mübârek elini öpüb daği bir zamân hıdmet eyleyüb gider olucağ, Hâcî ‘İsâ Dede didi kim “Ben size bir miqdâr aqçe virsem, varub qızı alub yimek için.” diyücek biz daği “N’ola, Hâcî Dede kerem senün, iderseñ.” didük. Buyurdı “İmdi varuñ, şol taraqlığı getürün.” didi. Biz daği birbirimize baqışduğ. Dede’m taraqlığında nesne var şanub biz hod anı gördük içinde bir çuvaltızdan ğayrı nesne yok hele bari getürüb eline şunuvirdük. Andan eline alub “*Bismi’llâh.*” diyüb kapağın açdı. Andan mübârek elini altına dutdı. Ol kadar aqdı kim mübârek eli tıldı. [104b] Ve andan bize didi kim “Tâli‘ inüze çok geldi. Varuñ taqsım idün.” didi. ‘Arabamuza varduğ, taqsım eyledük. Yidi kişi idük. Yüzer aqçe hâşıl oldı.” diyü rivâyet eyledi.

İmdi Hâcî ‘İsâ Dede’nün beyne’l-halâyıq olan kerâmeti ve vilâyeti ketb olunsa ma‘lûm değıldir kim cilde sığa. Hele fi’l-cümle bu kadar zıkr olundı. Vefâtını bu menâkıbla âhir idelüm inşâallâh.

Eger zecrise hod nefse murâduñ

Yazarlar evliyâ silkinde aduñ

Eger shevâtı terk itseñ merâmuñ

Yarın Firdevs-i a‘lâdur maqâmuñ

Eger girseñ haqıķı lezzetine

Olasın ğark  ud 'nu  rahmetine

Eger isterse irmek bu huz ra

Men k b geldi yine ho  zuh ra

Yine nakl-i sa ihle men k ld r kim 'A ık P s  [105a] oğlu P r 'Az z rahimehuma'llahu riv yet ider kim, "Ol vaqtin kim  sl mbol ğaz sına vardu . G rd m H c  ' s  Dede mer m anda gelmi . Ben did m ki "Y  H c  karında , i  bu yıl sizi H c z seferine gitdi diy  istim ' olundu. Ne oldu kim yine bunda h z r olmu suz?" diy cek didi kim, "Y  karında , bel  H k'ndan buyru  oldu kim; "Tevecc h n  olub ve h li  niyyet n  olduğu ecilden h ccu n  kab l oldu. İmdi i  bu yıl  sl mbol fet  olunsa gerek. D n, var ol ğaz ya bile bulun." diy  Allah te' l  buyurdi. Ol ecilden geld m." didi.   nkim bu kel m  i id b  sl mbol fet hine Ő bhem z def' oluca  [105b] Allah'a h md eyled k.

Ve andan did m kim "Y  karında , eger bu mu arebede biz fevt olursavuz lu f id b meyyit m zi siz ğasl idesiz." diy cek didi kim "Biz sizi ğasl itmek h d m yesser değidir. Amm  siz bizi ğasl idesiz in  a'll h." diy  buyurdi. ' k bet eyle oldu. So  seferlerinde bile bulunub bu  arafa gel rken H c  ' s  Dede mer ma h stalık v ki' oldu. Va teh  varub h lin s  l iderd k. Bize eyd rdi kim "Biz da i siz nle hem n ağz-ı Germiyan'a dek yolda  oluruz. Z r  toprağumuz andadur." didi. Fi'l-v ki' ol vaqt kim  aya yeti d k,  ondu . Ol gice mer m H c  ' s  Dede karında um  hirete inti  l itdi. Ra metu'll hi 'aleyh.

Ve andan [106a] nefesleri yerine gel b biz ğasl eyled k. H n-i ğaslde herb r ki d ndermek dilerd m, kend si t nerdi. Ve nakl itd ği vaqtin ellerini nam za  urur gibi g ğ si  zerine  omı dı. H n-i ğaslde bize ol ker met da i izh r eyley b kend  ellerini yanına indirdi.  asl tam m oluca  ellerini  aldurub yine g ğsine  odı. Andan me  bir civ rında yol ken rında defn eylediler. T  kim z ir n  s n ziy ret iderler. Şimdiki ol

diyârda, ol diyâruñ ħalâyıķı anuñ turâbı cevheriyle müşerref olub istifâde idünürlerdi. Ĥattâ insân marazını ve ħayvân marazını turâbı cevheri bir niçedür.

Ve ol vilâyetüñ ħalkı rivâyet idüb didiler kim, [106b] “Sâbıķân anıķ şerrinden meyyitimüz incinüb çok elem çekilür idi. Hemân kim Ĥâcî ‘İsâ Dede’nüñ cism-i şerîfi bu arada defn olalıdan berü tağdan anıķ inmedi. Ve şerrinden ħalâş olduk.” diyü ħamd iderler.

Ba‘dehu İslâmbol’a geldüm varub Sultân Muĥammed’üñ elin öpüb otururken Sultân Muĥammed benden bir müşkil mes’ele sūâl eyledi. Meger kim sâbıķân ol sūâl itdüĝi nesneyi Ĥâcî ‘İsâ Dede merĥūmdan sūâl idüb esrârına vâķıf olmış imiş. Ben ħilâfını cevâb viricek merĥūm Sultân Muĥammed didi kim “Er imiş Ĥâcî ‘İsâ Dede.” diyü üç def â kelimât idücek ben eyitdüm “Hemîşe Ĥudâvendigâr ħazretleri şıĥĥatde olsunlar [107a] Ĥâcî Dede âĥirete intikâl eyledi diyücek Sultân Muĥammed didi kim “*El-ĥükümü li’llâh.*” ve andan didi kim “Ne yirde defnolundu?” diyücek ben didüm kim, “Ĥicâz seferinden gelürken aĝz-ı Germiyan’da çayda defnolundu.” diyücek merĥūm Sultân Muĥammed didi kim, “Elĥamdüli’llâh benüm memleketümde defn olunmuşdur.” diyüb daĥi dizi üzerine gelüb maĥzûn ve müteellim olub gözi yaşını silmeĝe başlayıcaķ hemân ben bî-ĥuzûr olub du‘â eyleyüb revâne oldum.” diyü rivâyet eyledi. *Raĥmetu’llâhi ‘aleyhim ecma‘în.*

İmdi bu arada Ĥâcî ‘İsâ Dede merĥūmuñ menâķıbı deryâdan kaķtre ve güneşden zerre zıkr oldıysa min ba‘d anuñ [107b] ķâim-maķâm-ı muĥtârı ve ħayr-ı ħalefi kim Ĥâcî Muştafâ dirlerdi. Yümn içün anuñ menâķıbından birkaç kelime zıkridelüm. Tâ kim nazar idüb diñleyenlerün nūr-ı şevķi ziyâde ola.

Menâķıb

Naķl olunmuşdır kim, şuleĥâdan bir ‘azîz şimdiki ĥâlde ħayâtdadur rivâyet idüb didi kim, bir gün Ĥâcî ‘İsâ Dede’müñ şoĥbetinde ĥâzır idük. Eşnâ-yı kelâm Dede didi kim “İş bu Ĥâcî Muştafâ’yı ben ķâim-maķâm idinmedüm. Tâ kim mertebesin benden

ilerü iletmeyince. Meşelâ Hazreti Rasûl'e buluşdurub mübârek elini öpdürüb ve andan Hızır peygâmbir bizi qarındaş idinüb tırur idi. Anlar oğul idindiler. Andan didiler kim "Kıyâmetde evliyâu'llâh Rasûl'e istikbâle varılsa gerekdir. Andan ol vaqtda kimseye ziyâde [108a] teklifât olunmayub her velî 'inda'llâh merâtibi miqdârı ilerü yürüse gerekdir." Ol hinde Muştafâ bizden iki adım ilerü yürüse gerekdir. Andan soñra ehlu'llâh cennetde maqâmlu maqâmına varıcaq Muştafâ'nuñ maqâmı iki derece benden a' lâ olsa gerekdir didi."

Menâkıb

Yine menkûldür kim, merhûm Yahyâ halîfe hazretleri rivâyet idüb didi kim, "Ol vaqt Hazreti Emîr'ün âsitâne-i şerîfine yüz sürüb ve muhibb ü şâdıķı olucaq hulefâlarını tetebbu' eyleyüb bildüm. Anlar da kendü 'ilmümden ziyâde 'ilm bulunmaduğı ecilden bende teslîm-i küllî bulunmadı. Tâ kim naşîb olub hacca müteveccih olduq. 'Azîzler Dâvûd halîfe [108b] ve Gelibolu halîfesi 'Alâe'ddîn halîfe ve Temûr oğlı Sinân halîfe ve Hâcî 'İsâ Dede'niñ kâim-mâqâmı Hâcî Muştafâ Dede hazretleri *rahmetu'llâhi 'aleyhim ecma'in*. Bu mezkûrün 'azîzler cem' olub Hicâz seferine müteveccih olduq. Vaqtâ kim Kudis-i mübâreke varduq. Ramâzân gicesi anda bir vâķı'a gördüm. Ta'birinde 'âciz ve mütehayyir qalub duhâ vaķtı olunca cehd idüb ta'bir idemedüm. Kimseye dağı dimedüm. Çün duhâ vaķtı oldu. Gördüm Hâcî Muştafâ Dede bir dervîş göndermiş. Gelüb didi kim "Hâcî Muştafâ hazretleri size selâm ider." diyücek ayağ üzerine gelüb redd-i selâm eyledüm. "Ne buyururlar?" diyücek ol [109a] dervîş didi kim "Eyü vâķı'a gördiler. Mübârek olsun." diyü buyurmuş. Kim "Ol merkeb kim vâķı'alarında binmişlerdi. Ol bu dünyâdur ve arķasında altun eyer kim var idi. Anuñ işâreti kendünün 'ilmiyle 'amel eyledüğüdür. Ve andan merkeb ayağlarından altun na'l kim var idi. Anuñ işâreti kendünün şeri'ati muhkem olduğudur. Ve andan ol merkebuñ başında altun uyanı var idi. Kendü üzerine binüb dizgin tütub giderlerdi. Anuñ işâreti oldur kim tarîķ-i müstaķim haq yoldur kim sülük idüb mücâhede kılub gideyürürsin.

Allah te‘ālā şaşırmağa inşaa’llâh u te‘ālā ve hem mübârek ola [109b] hoş vâkı‘a gördiler.” diyüb ve hem vâkı‘âmı ve hem ta‘bîrini şâhîh eyleyücek ben didüm ki “İş bu ‘azîzüñ keşf-i kerâmeti böyle olucağ metbû‘uniñ merâtibi nice ola”? diyüb teslim-i küllîme sebep bu kerâmet oldı.” diyü rivâyet eyledi.

Recâ-yı rahmet umarsañ Hudâ’dan

Çıl istimdâd-ı himmet evliyâdan

Ki bunlar bâbı turur Hağ yolunuñ

Delîlidür hağîkat menzilinüñ

Rasûl’üñ sünnetin ihyâ iderler

Anuñ yolını gözleyüb giderler

Eger kılduksa bu sırrı iğâmet

Diyelüm bir dürlü rivâyet

Yine menkûldür kim tevâbi‘-i Gönen’de Tula dimekle meşhûr çaryenüñ imâmı var idi. Şulehâdan bir ‘azîz rivâyet idüb didi kim, “Meger baña bir yıl Hicâz seferi sevdâsı vâkı‘ oldı. Ammâ fağrim dağî gâlib ve illâ huzûrum kalmayub [110a] dağî kîsemi eline virdüm. Alub mübârek elini içine şoğub çarışdırdı. Yine baña virdi. Andan didi kim “Haraçlan var, haraçlan gel. Ammâ zinhâr şaymañ.” didi. Andan yine mübârek elini öpüb revâne oldum. Andan vüş‘atle harac eyleyüb niçe fuçarâya taşadduğ eyleyüb varub geldüm. Çünkü Bursa’ya gelüb didüm kim “Min ba‘ de mekânümüza iki günlük yir kaldı. İş bu aqçemi şayub göreyim, hâl nicedür?” diyüb gağlet galebe eyledi. Ve kısmet ancak idi ola emrile şayub gördüm yine tamâmdur yüz aqçe yirinde idi. Andan soñra az az eksilüb ol berekât elümden gitdi.” diyü ağlardı.

Menâkıb

Yine naql olunmuşdur kim Hâcı Muştafâ Dede hâzret [110b] lerinüñ bir oğlı ana raħminde iki yıl eğlenmişidi. Ve ol zamânda merħüm mağfûr Hâcı ‘İsâ Dede hayâtda idi. Ol mezkûr oğlan çün kim ana raħminde bir buçuğ yıl miğdârı eğlenicek Hâcı ‘İsâ Dede hâzretinden “Acabâ ne ħikmetdür?” diyüb sûâl eylediler. Andan Hâcı ‘İsâ Dede merħüm didi kim “Fulân yirde fulân ‘azîz kim, kırıklardandur. Yağın zamânda ol ‘azîz âħirete intikâl itse gerekdir. İmdi anuñ yirine ana raħminde iken iş bu oğlanı ana raħminde iki yıl tamâm ħabs olsa gerekdir. Zîrâ ol mezkûr ‘azîzüñ ‘ömri müddeti ol vađt tamâm olub ol ‘azîz âħirete naql itdüği sâ‘at iş bu oğlan vücûda gelse gerekdir.” diyücek. Tâbi‘în tettebbu‘ [111a] idüb gördiler kim fi‘l-vâkı‘ ol mezkûr ‘azîz iki yıl tamâm olub âħirete intikâl eyledi. Ve ol sâ‘at ol oğlan vücûda geldi ve ismini Muħammed şodular. Andan mezkûr Muħammed řâliħ ve‘âlim olub derece-i isti‘dâde yitişücek, vâlidî Hâcı Muştafâ Dede merħüm Muħammed’i alub ħacca vardılar. Andan ħuccâc rivâyet idüb didiler kim “Hâcı Muştafâ Dede yevmen fe-yevmen ziyâde isti‘câl ider kim ğayrı seferlerinde böyle şılınmaz idi. ‘Acabâ ħikmet ne ola? sûâl idüb görelüm.” diyüb bir ğün ħalvet bulub sûâl eyleyücek, didi kim “İş bu bilemce olan oğlan âħirete intikâl eylese gerekdir. İmdi vâlidesine irişdirmek ecliyçün ‘acele [111b] iderin.” diyü buyurdı. Vâkı‘ â ħıir eyle oldu. Vâlidesine vuşul bulıcağ bir hafta bile olub andan intikâl eyledi. *Raħmetu’llâhi ‘aleyh.*

Yine menķıldür kim, ħuccâcdan bir kimse rivâyet idüb didi kim, beriyyede giderken yevmen mine‘l-eyyâm sülük-i şarîkatümde ‘aczüm fevħa‘l-ħad olub ħayret ğalebe idüb didüm ki “Varayın Hâcı Muştafâ Dede’me ħâlümü ‘arz ideyin. Ola kim baña ħimmet idüb du‘â eyleye. Tâ kim benüm müşkilimi ħal eyleyüb sa‘âdete yetişem.” diyü varub nazarına yetişüb selâm viricek ben dağı feth-i kelâm itmedin didi kim “Allah te‘âlâ senüñ keşf-i řulûbuñı fulân ‘azîz tasarrufâtında şomışdur. İmdi var anuñ ħıdmetine yitiş kim, murâd ħâşıl ola inşa’llâh.” diyücek fi‘l-vâkı‘ [112a] eyle olub ol kimsenüñ nazarına yetişüb taħşil-i murâd olduğdan soñra mezkûr ‘azîzi muħtâr idindi. Āħir “Ķâim-maħâm oldum.” diyü rivâyet eyledi.

İmdi iş bu ‘azîzlerüñ ba‘zî kerâmetlerini taqrîr eyledük. Külliyyen menâkıbları *lâ yuḥşâ velâ yu‘deddür*. Zirâ Ḥaḳ tebareke ve te‘âlâ ḥadîs-i ḳudsîde buyurub didi kim, “*Men eḥabbenî fe-ḳad aḥbebtetu fe-izâ aḥbebtetu küntü lehu sem‘an ve baṣaran ve yeden ve lisânen ve bî yesma‘ ve bî yubşir ve bî yenṭik ve bî yebṭış.*”²⁰⁵ diyü buyurdı. Eyle ola kim kim bundan me’ḥüz oldur ki, Allah te‘âlâ’nuñ ‘avn-i ‘inâyeti ve Ḥazreti Rasû’llâh şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem şefâ‘ati ile iş bu sa‘âdete [112b] vâsıl olub ve andan Ḥazreti Ḥaḳ’la ittihâd olub Ḥaḳ’la işidüb Ḥaḳ’la diyüb ve her şey’e nazâr eyledükde Ḥaḳḳ’ı müşâhede idüb ol ma‘ḳûle kimsenüñ aḥvâli ve ef‘âli külliyyen kerâmet üzerine olur. Eyle ol aşıl kimsenüñ cemî‘-i ‘ömrinde leylem ve nehâr sırren ve cehren şâdır olan aḥvâli ve ef‘âli ve aḳvâli *lâ yu‘addü ve lâ yuḥşâ* olduğı ‘aceb olmaya. İmdi iş bu sa‘âdete müsteğarḳ olan evliyâu’llâh fenâfi’llâh olub kendü vücûdlarını bulmaḳ ḳanden cemî‘-i mâsivâyı ‘adem dutub “*Lâ yaḥfâ aleyhi şey‘ün.*”²⁰⁶ emrine vâsıl olub ‘âlem-i mülk-i melekûtndan ve ‘âlem-i ceberûtndan ve andan fevḳa [113a]-verâdan ve taḥte’ş-şerâdan her şey’e kim nazâr eylediler Ḥaḳ’ḳı müşâhede eyleyüb Ḥaḳ’dan ğayrı kimseyi görmediler. Eyle olsa bunlaruñ aḳşâ-yı murâdları Allah te‘âlâ’nuñ rızâsıdır. Ṭâlib ve râġıb olub rızâdan ğayrıyı vebâl añlayub terk eylediler. Nitekim ḥasenâtü’l-ebrâr seyyiâtü’l-muḳarrebîndür. Bu ḳande kim Ḥaḳ’dan ğayrıdan recâ idüb ümîd tutalar. Nitekim rivâyet olunmuşdur Ḥâcî ‘İsâ dede merḥûm rivâyet eyleyüb didi kim “Bir kere ol şems-i kevneynüñ şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem muḳâbelesinde el ḳavşurub ṭurmuşdum. Andan buyurdı kim “Yâ ümmetümüñ muḥtârı, Allah tebareke ve te‘âlâ ḥazretinden [113b] bize emir geldi kim, sizüñçün “Her ne murâduñuz var ise dilesün. vireyin.” diyü emr eyleyücek” ben didüm ki “Yâ Rasûla’llâh, benüm dünyâma ve âḥiretüme maḥal olanı siz yek bilürsüz ola kim, biz muḥâlifin dileyevüz. Yâ seyyidi’l-maḥlûḳât, bizüm için siz dileyüvirüñ.” diyücek buyurdı kim “Yâ benüm

²⁰⁵ “ Beni seveni ben de severim ve onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve konuşan dili olurum. Onunla işitir, görür, konuşur ve tutarım.” İbnü’l-Cevzî, *el-İlelü’l-Mütenâhiye*, c.I, Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiye, Beyrut, 1403, s.44; Suyûtî, *Dürrü’l-Mensûr*, c.VII, Dâru’l-Fıkr, Beyrut, 1993, s.353.

²⁰⁶ Âl-i İmrân sûresi, 5.ayet. “Hiçbir şey O’na gizli kalmaz.”

muhtârüm, şol kim haqdır eyle didük ve illâ siz kendüñüz dimek emr olunmuşdur.” diyücek biz eyitdük kim “Yâ Rasûla’llâh, Allah tebâreke ve te‘âlâ hazretinden şunu dilerem ki dünyâda ve âhiretde senüñ kapuña ve kendü kapusından ğayrı kapuya muhtâc eylemeye.” diyücek buyurdu. Kim bâreka’llâh eger biz daħi dileyüvirsek eyle disek gerek idi.

Çün iş bu [114a] ecilden idi mezkûrân ‘azîzler dünyâ pâdişâhından vechen mine’l-vücüh recâ eylemediler. Evkâfdan ve emlâkdan ve hedâyâlarından ve sâliyândan hiç birini qabûl eylemeyüb Allah’dan ve Rasûlu’llâh’dan ğayrı kimesneden temennâ ve tevekkü‘ olmaduğı ecilden Allah te‘âlâ dâħi nazar-ı ‘inâyetini ve ni‘am-i zâhiriyyesini ve bātınını bunlardan dirîğ eylemedi. *Kemâ kıla’llâhu te‘âlâ “Ve men yetteki’llâhe yec‘al lehu maħracen ve yerzûħhu min ħaysü lâ yaħtesib.”*²⁰⁷ Şimdiki hâlde maqâmları yine ol tarîk üzre sürülüb geçeyür.

İmdi ol mezkûr ‘azîzler ħayât-ı dünyeviyyeyi keşf-i kerâmâtı vilâyetle ve mücâhede-i riyâzet ve ‘ibâdetle geçürüb [114b] ve bunuñ mâbeyninde ikisi elli üç kerre Ħicâz seferin itmişlerdi. Ve cihâd-ı müslimînden her ğazâ ki vâki‘ olurdu, mezkûr evliyâlar maqâmlarında iken sügü yâreleri ve kılıç yâreleri vâki‘ olub niçe zamân işlerdi. Andan soñra ‘âlem-i beqâya irtihâl eylediler. Raħmetu’llâhi ‘aleyhim ecma‘în. Şimdiki hâlde mezâr-ı şerîfleri eyle zâirün müşerref olub her ħâcet kim dilerler maqzıyyu’l-merâm olurlar. Ve yine ‘avdet idüb giderler. Zîrâ evliyâu’llâh ervâhına ħabs yokdur. Taşarrufât-ı rûhaniyyeleri tâ kıyâmete deĝin kemâ-kân muqarrerdür. Nitekim Rasûl ħazreti buyurur “*İzâ teħayyertum fi’l-umûri fe’ste‘înu min ehli’l-ķubûr.*”²⁰⁸ çün burada ehl-i ķubûrdan murâd [115a] mezâr-ı evliyâu’llâhdur rûħlarından istimdâd oluna.

²⁰⁷ Talâk sûresi 2.-3. âyet. “Kim Allah’tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu sağlar. Onu hatır ve hayaline gelmez bir yerden bir rızıklandırır.”

²⁰⁸ “Bir konuda seçim yapacağımız zaman kabir ehlinde yardım dileyin.” Aclûnî, *age*, c.I, s.85.

Çün tatvîl-i kelâm ‘inde’l-‘uçalâ terk-i edeb olduğı ecilden mezkûr evliyâlaruñ menâkıbı bu ârâda ‘ale’l-ihtîşâr hayırla yâd eyledük. Hamd ol Allah’uñ ‘azametine kudretine ve ihsân-ı keremine kim ol dostlarinuñ menâkıb-ı ‘uzmâlarını ve kerâmetlerini iş bu bende-i mücrim ü ‘aşî beyne’l-‘ibâd efkar-ı nâs ‘aynî Yahyâ dilinden zuhûra getürdi. Tâ kim meşğûl olan kimesneler mezkûr evliyâların menâkıbı lezzetiyle mütelezziz olub ve gönülleri münevver olalar. Hadîs: “*Ḳale’nnebiyyü ‘aleyhi’s-selâm innehu ḳāle “Ḥayru’n-nâsi men terkü’d-dünyâ ḳable en tetrüke ve ‘ammir ḳable [115b] en yedhulehu ve’rzi rabbehu telḳāhu.*”²⁰⁹

Ki ya‘nî bil Rasûlu’llâh ne didi

Bu ümmet kaydını gör nice gördi

Ögüt fehm eylegil ḳalmaya pasun

Ḥayırlısı şulardur didi nâsun

Ki dünyâ kişiyi terk ider âhir

Muḳannen nesnedür bu oldı zâhir

Okurdi terk idendür cân u dilden

Ki ya‘nî sevgüsü gide gönülden

Daḥî ḳabriñ için buyurdi saña

Ki ma‘mûr idesin girmeden aña

Ve hem Ḥaḳ’dan ḫaleb ider rızâyı

Ki tâ def eyleye senden ḳazâyı

Ve râzı kıl Ḥaḳ’kı ḳılma mu‘allel

²⁰⁹ “İnsanların en hayırlısı dünya onu terk etmeden dünyayı terk eden, dünya sevgisini kalbine yerleştirmeden onu ma’mur eden ve Rabb’iyle karşılaşmadan önce O’nu razı edendir.” Bu ifadeye hadis kaynaklarında rastlanılmamıştır. Fakat Yahyâ b. Muaz’a ait olduğu kaydedilen “el-mağbûd mine’n-nâs men terake’d-dünyâ ḳable en tetrükehu.” şeklinde bir ifade tespit edilmiştir. Beyhakî, *Kitâbü’z-Zühdü’l-Kebîr*, c.II, Müessesetü’l-Kütüb, Beyrut, 1996, s.198.

O ‘ālī ḥazrete varmazdan evvel
Tut emrini turoş sen ḥıdmetine
Ki āḥir varısarsın ḥazretine
Taleb kıl bunda iken turoş iy cān
Ki tā olmayasın anda peşimān
Bu ‘ömrüñ fırsatı bil elden uçar
Bulut bigi şu yıl ögince kaçar
Görürsin kim geçer bu dün ü günler
Bu ‘ömrüñ kīsesinden çıkar ānlar
Var imdi kılma ta‘ mīr bu beyānı
Seni aldamasun dünyā-yı fānī

[116a]

Bu dünyā zevkiyle olma mesrūr
Naşihatdur dutanlar ola mağfūr
Eger nefis muḳtezāsına yürürseñ
‘Aceb degil ki sen oda girerseñ
Bu nefsüñ sūd emer oğlana beñzer
Anasın emüben yürür emikler
Keserler memeden olur melālet
Ne bulursa yiyüb olur ḳanā‘ at
Ḳanā‘ at idüb ol yir ne bulursa
Eger arpa bulamacı olursa

Eger kesilmez ise yürür emer
Hiç uşanmaz memeden şöyle gider
Çün eksüklük senüñ imiş bil iy cân
Bu nefsüñ ħod bir oğlan saña uyan
İken aĥmaĥlıĥ idersin iy nā-dān
Ķıyāmetde olursın sen peşimān
Cehennem ĥatrānın bir kezcük alsañ
Bu nefz arzūsı memesine sürseñ
Daĥi emmezdi anı vazgelürdi
Tönüben Ħaĥ yola tã' at ĥılurđı
Gel imdi ol hevālar memesin kes
Yiter emzürdiñ anı büyüdi pes
Dur bu ĥaflet uyĥusunda yatma
Ki bu gevhherleri yābāna atma
Var iy Yaĥyā ki zinhār nefse uyma
Bu gevhherler sözini ĥiçe şayma
[116b]
Bu nefsüñ muĥtezāsından güzer ĥıl
Düşersin bend-i şeytāna ĥazer ĥıl
Çün oldı kār-ı dünyā hep mu' allel
Bu ĥalkı ĥo ögüdüñ tut sen evvel
Ne umarsın bu fāniden sen iy yār

Degil misin bu evde yoksa mihmân

İken şâlişlik idüb lâf urma

Menâkıb söyle bârî yine tırma

Menâkıb

İmdi bu huşûş ‘izz ü hużûra maḥfi olmaya. İş bu ‘âlem-i tedennide inḳılâb üzerinedür. Çün kim ol mezkûr evliyâlar raḥmetu’llâhi ‘aleyhim ecma‘în güzer kılub ‘âlem-i beḳâyâ irtihâl idücek ba‘dehu râvî ‘azîzler daḥî geçüb raḥimehumu’llâh iş bu zamânımızuñ ḥâli tebeddül ve teḡayyür olub bizüm silsilemüzden olan şüfiyyün seccâde-nişîn olanlar eşḡâl-i dünyeviye ile me’nûs tarîḳ-i diniyyede bî-ḡayret [117a] oldukları ecilden ol mezbûre maḳâm-ı ‘âlîde ḳarâr idemeyüb andan rıḫlet eyleyüb ḳaşaba-i Gönen’den ḳarâr eyledükde. Egerçi havâsı şaḳîl yirdür fe-emmâ aḳarşuyıyla odunu vâfirdür. Dervîş maḳâmıdır. Şimdiki ḥâlde derece-i pîrlîḡe vusûl bulub ecel-i müsemâyâ giçe yürürüz ki; “*Küllü nefsin zâiḳatü’l-mevt*”²¹⁰dür. Cümle mü’mînlerle ḡayr üzerine göçüle inşâa’llâhu te‘âlâ.

Fe-emmâ sâbiḳân zamân-ı mâzide Rasûl ḡazretinüñ şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem mevlüdini te’lif eyleyüb mażmûnında çihâr-ı yârîñ rıḡvânu’llâhi ‘aleyhim ecma‘în ḫilâfetlerini ve Ḥasan’uñ ve Ḥüseyn’üñ raḡıya’llâhu ‘anhümâ ḫilâfetlerin ve vefâtlarını ‘ale’l-icmâl taḳrîr eyleyüb ve daḡi şerâiṡ-i İslâmî âḡirinde zıkr eyledüm. Ve andan merḡûm [117b] ve maḡfûr Sulṡân Selîm’e raḡmetu’llâhi ‘aleyh risâle te’lif eyleyüb mezkûr kitâbları şurû‘ itmeḡe niyyet kılduḡ. Çün teveccüh-i bâṡnımızdan Sulṡânu’s-sâdât ḡazretlerinüñ nevvera’llâhu merḡadehu bir şurâḡı çekilüb cârî olub bende-ḡânemüze aḡub andan olunurdu. Fe-emmâ anlar ḡaṡṡum idi. Ve andan Ḥâcî ‘İsâ Dede’nüñ menâkıbı neşr üzre te’lif eyleyüb mezkûr kitâblar ‘âleme münteşir olub bi-ḡamdi’llâhi ḡalâyıḡ intifâ‘ idinürler. Andan neşr üzre bir kitâb te’lif eyleyüb Risâle-i Envâriyye diyü ad virmişdüm. Ve bu mezkûratuñ te’lifinde Sulṡânu’s-sâdât

²¹⁰ Âl-i İmrân sûresi, 185. ayet. “Herkes ölümü tadacaktır.”

hazretlerinin ‘uluvv-i himmetiyle kitâblar tetebbu‘ idüb ve mü‘tâla‘alar kılub ta‘b çekilmedi. Belki [118a] fî külli leyletin gönül levhinde merķūm olub irtesi tesvîd olunurdu. Egerçi mezkūr kitâblar zâhiren bizden zuhūr eyledi. Ammâ ma‘nide Sulţānu’s-Sādāt hazretlerinin bu daħî kemāl-i keremindendür kim, biz yokdan bu kadar izhâr eyledi.

Ġibbü hazā sābiķān zamān-ı mazide Sulţān Süleymān’a eyyeda’llāhu ve naşarahu’llāhu edāma’llāhu eyyāmehu Ma‘nisa’da mütemekkin olduĝı hinde mezkūr evliyālaruñ kıbelinden bize emr yetişüb “İş bu Sulţān Süleymān ‘an ķarībü’z-zamān taħt-ı saltanata cülūs eylese gerekdir. İmdi var, bu maķām-ı esfelde iken kitâbları ilhāk eyle. Tā kim Sulţānu’s-Sādāt hazretlerinin nevvera’llāhu merķadehu [118b] kitâblaruñdan meşreb-i a‘lāsını ve kerāmet-i ‘uzmāsını ve taşarrufātını ve rühāniyyesini tefhīm idüb āherlere mültefit ve mürtebiķ olmayub istimdād-ı himmeti andan recā eyleye. Tā kim her müşkili āsān olub ve her emrde ber-murād olmasına sebep ola. Ve andan bu salţanatı fevķinde Allāh tebāreke ve te‘ālā ‘umūmen dūnyāyı tanşif eyleyüb nişfını aña ihsān eyledi.” diyücek āsitāne-i se‘ādetine vuşul bulduķda hemān kitâblar ‘arz olunub mezkūr emr inşā olunmasına vech-i hikmet bu oldu kim Allah te‘ālā ğod “*Lā yuħlifü’l-mī‘ād.*”²¹¹dur elbetde emri yerini bulur. Ġāyeten mā fî’l-bāb her mü’mine bi-evķātihā ola şimdiki biz bunu iş‘ār iderüz. Andan emr [119a] zuhūr idücek vilāyet ‘add oluna. Ol ğod bize virilmedi. “Abeş yire bizi tarīķatümüzden şaşırub bī-ħuzūr itmelü olunur.” diyü te’ħir vaz‘ olundu. Şimdi bu gevāhir kim her birisinin kıymeti nā-mütenāhīdür. Rūħ-ı şerīfinden işāret olunub tesvîd olundu. Maħzā pādişāh-ı cihān için kim vaķtehā nazar-ı ‘āliyesi müte‘allik olduķca envār-ı ilāhiyye tenezzül eyleyüb ķasāvet ķalbine ref‘ olduķca ya‘nī müte‘allik olduķca envār-ı ilāhiyye tenezzül olub maķāmına nūr-ı ilāhiyye tedāhülide ve andan bu hāşşa daħî muķarrerdür ki mezkūr evliyālar kim rahmetu’llāhi ‘aleyhim ecma‘ın bir yirde zıkr olunub ve kemālātı kelimāt olunsa rūħ-ı şerīfleri muķābelede hāzır olurlar. [119b] Ve anlar olduĝı meclisde rahmet

²¹¹ Āl-i İmrān sūresi, 9.ayet. “Allah belirlediĝi süreyi şaşırmaz.”

melâikleri eksik olmayub ve ol meclisde şeytân tedâhul idemese gerekdir. Nitekim Sulţānu's-sādāt hâzretleri nevvıra'llāhu merķadehu vaķtehā bu beyti eydürdi kim

Beyt

Ger Yemenī der Yemenī çū pe meni

Ger be meni çū pe meni der Yemenī

ya' nī “Eger gönlüñ benümle ise Yemen memleketinde iseñ ‘aşām gibi öñümde turursıñ. Ve eger gönlüñ benümle degil ise ‘aşām gibi öñümde dursañ dañi Yemen memleketindesin.” demek olur.

Ġıbbü hazā mezkūr evliyā zamān-ı āhire irüb ķaķt-ı ricāl olduđı ecilden nā-çār olub biz bende-i mücrimi ģalef idindiler. Ol [120a] ulūlaruñ ‘aķabinde bizüm meşelimiz neye beñzer zıkr idelüm:

Nedir ģālīm işit iş bu meşelde

Ne ģoş temşil ider iş bu maģalde

Gerekdir būsitāna imdi nāzır

Ķaçan kim dīde-bān olmaya ģazır

Dikerler bir oyuk şahnında ģālī

Ki ya' nī būsitān olmaya ģālī

Görenler anı cümle olur aģzer

Şanurlar anı kim bir şey'e beñzer

Ne gele anda ne ol kim oyukdur

Hemān görenler yok yire yokdur

Var inşāf eyle ģālüne iy miskīn

Elüñden nesne gelmez eyle teskīn

Eyüler adını kendüñe taqma
Ol ulular yolından bārī çıkma
İlāhī çün benim ‘āşī ve muhtāc
‘İnāyet gevherin başuma kıl tād
Beni toğru yola gidenden eyle
Rasūl’e ittibā‘ idenden eyle
Olursa hastalar ‘ālemde mađhūr
Ṭabīb anı komaz rencile mehcūr
Ümīdüm yok senüñ luftundan ayru.
Devā senden bulur kim olsa şayru
[120b] Çü ‘aczim böyledür pes tıram epsem
Eyidem iş anuñ va’llāhu a‘lem
Çü Hağ feth eyledi baña bu bābı
Ki neşr üzre tüzetdüm bu kitābı
‘Avāmu’n-nās içün kılmadım iy cān
Ne bilsün kıdrini gevherüñ nā-dān
Ki bunuñ kıdrine yokdur nihāyet
Ki ‘ad olunsa tā devr-i kıyāmet
Bu kez sem‘üme geldi bir işāret
Hađkıñ emrine sen kılgıl ri‘āyet
İlāhī evliyālar hürmetine
Yitişdirgil o ‘ālī hıdmetine

Muzaffer eylegil cünd-i ‘azîmi
Ve mağlûb ola a‘dâ-yı gârîmi
Dağî hem dü cihânda ola Ekrem
Sözün ħatmi budur va’llâhu a‘lem
Fî beyâni aĥvâli muşannifi kitâb
Dur îy Yaĥyâ söze dilün uzatma
Ki ‘aybuñ çok iken ġayrı gözetme
Yürî var ħavf-ı Ĥaġ’kı eyle pîşe
Ki cürmün an ola kim gele başa
[121a] Egerçi kim ħilâfetse murâduñ
Çürükdür dîn içinde i‘tikâduñ
İşün ħalk ile ġavgâ vü cedeldür
Denî dünyâyiçün dînün bedeldür
‘Amel ger olmasa ‘ilm ile yoldaş
Kuru va‘z ile ancak ağırur baş
Ger ola mütte‘iz va‘zuñla nefsün
Sözünden nef‘î ola cinn ü insün
Eger dükkânuñ olursa maġâlât
Saña ħâşıl olur ancak dâlâlet
Çü ‘ilmi tām idesin şayd-ı mâla
Ecel irdükde devşiresin melâle
Var imdi kıl tefekkür ġâfil olma

Ögüdün tut sen evvel cāhil olma

Toğuz yüz otuz iki'de bu bābı

Ki te'lif eyledüm iş bu kitābı

Tamām oldu kitābum diğkat ile

Buğārī şāhınıñ himmetiyle

Ḳad veḳa' a'l-ferā' māh-ı rebī' u'l-āḫir tārīhinün bin dōrt yılında.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yaşadığı dönemin Bursa'sında ilim, siyaset, tasavvuf ve sanat erbabının büyük hürmet gösterdiği, kendisine duyulan sevginin hiç azalmayarak bugünlere ulaştığı, Bursa'nın sembollerinden biri haline gelmiş, Bahşî'nin deyimiyle seyyidlerin efendisi, arifleri kutbu olan Emir Sultan, hakkında en çok menâkıbnâme kaleme alınan sûfiler arasındadır.

Yüzyıllardır halk arasında dilden dile dolaşarak bugüne ulaşan Emir Sultan menkabelerinin pek çoğunun kaynağı ve Emir Sultan hakkında kaleme alınan ilk menâkıbnâme olması açısından Yahyâ bin Bahşî'nin *Menâkıb-ı Cevâhir* isimli oldukça önemlidir. Günümüzde Emir Sultan hakkında kaleme alınan eserlerin incelenmesi sonucu müelliflerin *Menâkıb-ı Cevâhir*'den yeterince istifade etmedikleri, Yahyâ bin Bahşî'den sonra kaleme alınan *Menâkıb*'ları daha çok tercih ettikleri görülmüştür. Bahşî'den sonra yaşayan *Menâkıb-ı Emir Sultân* müelliflerinin eserlerini vücûda getirirken *Menâkıb-ı Cevâhir*'den esinlenmeleri doğaldır fakat günümüz Türkçesiyle kaleme alınan Emir Sultan hakkındaki eserlerde *Menâkıb-ı Cevâhir*'den faydalanılmaması eksikliklerdir. Kanımızca bu durumun ortaya çıkmasının sebebi bugüne kadar *Menâkıb-ı Cevâhir* hakkında hiçbir çalışma yapılmaması ve dolayısıyla eserin tanınmamasıdır.²¹²

Tam bir halk menâkıbnâmesi özelliği arz eden bu eserin birçok şehirde nüshalarının bulunması yaygınlığını göstermesi açısından önemlidir. Dil ve imlâ açısından XV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerinin tesbit edildiği eser, üslûp ve ifade açısından samimi, akıcı, menkabeler arasında geçişi sağlayan manzûmelerle okuyucu monotonluktan kurtaran bir niteliktedir. Bütün bu özelliklerle

²¹² Emir Sultan hakkında yazılan eserlerde genellikle kaynak olarak seçilen Şevkî'nin *Menâkıb-ı Emir Sultan*'ı Marmara Üniversitesi'nden Mustafa Okan Baba tarafından 1991'de doktora tezi olarak hazırlanmış, Senâyi Çelebi'nin *Menâkıb-ı Emir Sultan*'ı 1289'da İstanbul'da neşrolunmuştur.

birlikte içerdiği zengin kerâmet motifleri, folklorik ve toponomik bilgilerle Tasavvuf, Edebiyat, Dil, Tarih ve Folklor alanlarında önemli bir başvuru kaynağı olma niteliğine sahiptir.

Bu denli önemi haiz eserin müellifi XV. yüzyılın sonlarıyla XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Yahyâ bin Bahşî, Emir Sultan'ın taşradaki halifelerindendir. İlmi ve irfanıyla meşhur olan bu zat hem emekli bir müderris hem de pek çok şeyhten icazet alan bir sûfidir. Aynı zamanda birçok eser vücuda getiren Bahşî, çağının önde gelen ediblerindendir. Ama ne yazık ki bugüne dek Bahşî ve eserleriyle ilgili kaynaklarda yer alan fakat üç beş satırı geçmeyen bilgiler dışında hiçbir akademik çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu sınırlı bilgilerle birlikte Bahşî'nin müderrislik yaptığı Çanakkale'nin Ayvacık ilçesine bağlı Tuzla köyüyle onun emekli olduktan sonra yerleşip tekke kurarak mamûr kılmaya çalıştığı, yine Çanakkale'nin Ezine ilçesine bağlı Yaylacık köyüne yapılan ziyaretlerde edinilen malumat ışığında Bahşî hakkında şu sonuca varılmıştır: *Menâkıb*'nin sebep-i telifinde söylediği gibi Bahşî, halkın maddi manevi ihyâsını kendine şîâr edinmiş bir Anadolu dervişidir. Kaleme aldığı eserleriyle sahip olduğu ilim ve irfanının ışığını yüzyıllar sonrasına ulaştırmayı başaran bu sûfi, bununla yetinmemiş pek çok Türk dervişi gibi yaşadığı bölgenin sakinlerinin gönüllerini aydınlatmanın yanında yalnız o bölgenin sakinlerinin değil yolcuların da yemek, kalacak yer, temizlik gibi temel insani ihtiyaçları karşılanmasına yönelik bugün de devam eden faaliyetlerin gerçekleşmesini kendine misyon edinmiştir.²¹³

Sonuç olarak Yahyâ bin Bahşî sahip olduğu nitelikler, üstlendiği misyon ve kaleme aldığı eserler açısından Türk İslâm Edebiyatı ve Tasavvuf alanlarında önemli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Bahşî ve eserlerinin bugüne dek hak ettikleri ilgiyi görmemesi bu alanlar için büyük bir eksikliklerdir. Yahyâ bin Bahşî ve eserleri ışıklarıyla bu yüzyılı aydınlatmak için araştırmacıların ilgisine muhtaçtır.

²¹³ Bahşî'nin faaliyetlerinin kolonizatör Türk dervişlerinin faaliyetleriyle benzerliği için bkz. Barkan, Ömer Lütfi, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Basın Yayın Limited Şirketi, İstanbul, ts., s.53.

KAYNAKLAR

- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd, *Mu'cemu'l-Müfehres*, Dâru'l-Hadîs, Kahire, 2001.
- Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c.I-II, y.y., Beyrut, 1352.
- Akbulut, Rüknettin, *Emir Sultan*, Bursa Hakimiyet Matbaası, Bursa, 1962.
- Akçay, Ali İhsan, “Emir Sultan’ın Halifelerinden Gönenli Yahyâ b. Bahşî ve Mevlidi”, *Emir Sultan ve Erguvan*, Editör: Enes B. Keskin, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa, 2007, ss. 71-80.
- Akgündüz, Ahmet, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba Şeyh Hamîd-i Velf ve Neseb-i Âlisi*, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Algül, Hüseyin, *Bursa’da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1982.
- , Hüseyin-Nihat Azamat, “Emir Sultan”, *DİA*, c.XI, ss. 146-148.
- Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz-Yekta Saraç, Koç Kültür Sanat Tanıtım, İstanbul, 2003.
- Ateş, Ahmed, “Menâkıb”, *İA*, c.VII, ss.701-702.
- Atlansoy, Kadir, “Emir Sultan Dönemi İlim, Kültür ve Sanat Hayatı Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Emir Sultan ve Erguvan*, Editör: Enes B. Keskin, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa, 2007, ss. 25-36.
- Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, c.XXIII, Dâru İhyâi’t-Turâs, Beyrut, ts.
- Ayvazoğlu, Beşir, “Emir Sultan”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.I, İz Yayınları, İstanbul, 1996.

- Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, Baha Matbaası, İstanbul, 1972.
- Baldırzâde Selîsi Şeyh Mehmed, *Ravzâ-i Evliyâ*, Haz. Mefail Hızlı-Murat Yurtsever, Arasta Yayınları, Bursa, 2000.
- Baltacı, Cahit, *XV.-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul, 1976.
- Barkan, Ömer Lütfi, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Basın Yayın Limited Şirketi, İstanbul, ts.
- Baykal, Kazım, *Bursa ve Anıtları*, Aysan Matbaası, Bursa, 1950.
- Baysun, Cavit, “Emir Sultan”, *İA*, c.IV, ss. 261-263.
- Beyhakî, *Kitâbü’z-Zühdü’l-Kebîr*, c.II, Müessesetü’l-Kütüb, Beyrut, 1996.
- Şu‘abu’l-İmân*, c.III, Dâru’l-Kütübi İlmiyye, Beyrut, 1410.
- Bilge, Mustafa, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984.
- Bursalı İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân ve Nâdiredân*, Haz. Abdulkerim Abdulkadiroğlu, y.y., Ankara, 1998.
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri I-II-III*, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2000.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara, 1997.
- Çetin, Osman, “*Bursa’da Ayrıcalıklı Bir Mahalle: Emir Sultan*”, Bursa Araştırmaları Dergisi, sayı: 12, Bursa Araştırmaları Vakfı, Bursa, 2006, ss. 41-43.
- Çoruh, Şinasi, *Emir Sultan*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, ts.

- Elbânî, Muhammed Nasıruddîn *Silsiletü'l-Ehâdisi'z-Za'îfa ve'l-Mevzu'a*, c.X, Mektebetü'l-Ma'ârif, Riyad, 2000
- Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, II. Kitap, Haz. Zekeriya Kurşun-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1999.
- Gündüz, İrfan, *Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1989.
- Hayrullah Nedim Efendi, *Terceme-i Hâl Emir Sultan*, Vilayet Matbaası, Bursa, 1302.
- Heysemî, Mecma'u'z-Zevâid, c.III, y.y., Kahire, 1407.
- Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, c. I-II, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- Hızlı, Mefail, *Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri*, İz Yayınları, İstanbul, 1998.
- Hüdâvendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Haz. Ömer Lütfi Barkan-Enver Meriçli, T. T. K. Yay., Ankara, 1988.
- Hüsâmüddin Celîl el-Bursevî, *Menâkıb-ı Emir Sultân*, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa böl., no:457.
- İbnü'l-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye*, c.I, Dâru'l-Kütübi İlmiye, Beyrut, 1403.
- Kara, Mustafa, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Sır Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- Kemikli, Bilal, "Emir Sultan ve Edebi Muhiti", *Emir Sultan ve Erguvan*, Editör: Enes B. Keskin, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa, 2007, ss. 37-45.
- Kepecioğlu, Kamil, *Bursa Kütüğü*, c.II, Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Kütüphanesi, Bursa Belgeliği, no: 10842.
- Kılıç Rüya, *Osmanlı'da Seyyidler ve Şerifler*, Kitap Yayınları, İstanbul, 2005.

- Kılınç, Aziz, “Ezine Yöresinin Folklorik Yapısında Manevi Ziyaret Yerleri”, *Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi*, sayı:19, h.bektas.gazi.edu.tr/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=461, 20.06.2008.
- Mecdî Mehmed Efendi, *Şakâyyık-ı Nû'mâniyye ve Zeyilleri*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, c. II-V, Haz. Nuri Akbayer, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
- Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî I-II*, Haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ Yayınları, Bursa, 1997.
- Muhammed Fûâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire, 1996.
- Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicu'l-Vukûât Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, c. I-II, Sad.: Neşet Çağatay, T. T. K.Yayınları, Ankara, 1992.
- Mülâzım Abdülkadir, *Bursa Tarihi Kılavuzu*, Haz. M. Fatih Birgül-Levent Ali Çanaklı, Bursa İl Özel İdaresi, İstanbul, 2008.
- Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, Dâru'l-Ma' rife, c.III-IV, Beyrut,1391.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Veysel Karanî ve Üveysîlik*, Dergâh Yay., İstanbul, 1982.
- , *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, T.T.K. Yay., Ankara, 1992.
- Oğuzoğlu, Yusuf, “Emir Sultan’ın Yaşadığı Şehir: Bursa”, *Emir Sultan ve Erguvan*, Editör: Enes B. Keskin, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa, 2007, ss. 21-25.

- Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c.I, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İslâm, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul, 1994.
- Osmanzâde Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, c.I, Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi yayınları, İstanbul, 2006.
- Öngören, Reşat, *Osmanlılarda Tasavvuf*, İz Yayınları, İstanbul, 2000.
- Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, c.II, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- Saltık, Gazali, *Bursa'da Emir Sultan ve Kerametleri*, y.y., Bursa, 1959.
- Suyûtî, *Dürrü'l-Mensûr*, c.VII, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1993.
- Şemsettin Sami, *Kâmûsu'l- A'lâm*, c.II, Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996.
- Şevkî, *Menâkıb-ı Emir Sultân*, Süleymaniye Ktp., Hüsnü Paşa böl., no:831.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Beş Şehir*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.
- Timurtaş, Faruk Kadri, *Osmanlı Türkçesi Grameri*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983.
- , *Eski Türkiye Türkçesi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- , *Karesi Meşahiri*, Haz. Mehmet Sarı-Ahmet Karaman, Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, Balıkesir, 1999.
- Yahyâ bin Bahşî, *Menâkıb-ı Cevâhir*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no:4559.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “Beyzâvî”, *DİA*, c.6, ss. 100-103.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, Sad. M.Sadi Çögenli-
Nevzat H.Yanık, Huzur Yayınevi, İstanbul, 1994.

MENÂKIB-I CEVÂHİR'DE GEÇEN KİŞİ ADLARI İNDEKSİ

A

Abdi Hoca: 59 a-b, 60 a-b, 61 a

Adem (Hz. Adem): 53 b

Akşemseddin: 54 a

Alâe'd-dîn Halife: 108 b

Ali Fakih: 12 b, 14 a, 100 b, 101 a

Ali Rûmî: 8 b, 24 b

Âşık Paşa: 104 b

Âyişe ana: 21 b

B

Baba Hoca: 90 a

Bâyezid-i Bistâmî: 43 a-b

Bel'am Bâ'ûr: 23 a

C

Cebrail: 14 b, 15 b, 28 a, 69 b

Ç

Çihâr-ı yâr: 84 b

D

Dâvûd (Hz. Dâvûd): 25 b, 33b, 47b

Dâvûd Halife: 108 a

E

Ebû Bekir (Hz. Ebû Bekir): 78 b

Ece Baba: 2b, 19 a, 20 a, 34 a, 35 b, 36 a-b, 37 a-b, 38 a-b, 39 a-b, 40 a-b, 41 a-b, 66 b, 96 b, 97 a

Erdebil sûfleri: 59 b, 60 a

F

Fahr-i Râzî: 21 a

H

Hacı Ahmed Halife: 59 b, 60 a-b, 61 a

Hacı Bayram-ı Velî: 26 a-b

Hacı Halil: 57 a, 58 a-b

Hacı Hamza: 100 b

Hacı İbrahim: 57 a, 58 a

Hacı İsa Dede: 43 a, 44 a-b, 45 a, 46 a, 53 b, 54 a-b, 55 a-b, 64 a-b, 70 a-b, 71 b, 72 a-b, 73 a-b, 74 a, 75 b, 76 a-b, 78 a,

80 b, 81 a, 82 a-b, 83 a, 84 a, 88 b, 89 a-b, 90 a-b, 91 a-b, 92 b, 96 b, 97 a-b, 98 a-b, 99 a-b, 100 b, 101 a-b, 102 a, 103 a-b, 104 a-b, 105 a-b, 106 b, 107 a-b, 108 b, 110 b, 113 a, 117 b

Hacı Mustafa Dede: 43 a, 56 b, 58 a, 65 a, 67 b, 70 a, 71 b, 72 a, 74 a, 75 a, 91 a, 98 b, 107 b, 108 a-b, 110 a, 111 a-b

Halil Paşa: 91 b, 92 a

Hamza Beg: 91 b

Hasan (Hz.): 117 a

Hasan-ı Basri: 24 a

Hasan Hoca: 39 b, 40 a-b, 90 a

Hatun Ana: 8 a-b, 9 a-b, 10 a-b, 26 a, 29 a

Hızır (a.s.): 72 b, 89 a, 107 b

Hoca Kasım: 5 b, 6a, 7a

Hüseyin (Hz.): 117 a

İ

İbn-i Abbas: 22 a, 28 b

İbn-i Mes'ûd: 84 b

İbrahim bin Edhem: 43 a

İbrahim Hoca: 90 a

İznikli Şeyh Kudbeddin: 30 b

K

Keyvan Subaşı (?): 61 b

Kurt Dede: 13 a-b

L

Lokman (a.s.): 69 a

M

Mahmûd Paşa: 54 a, 55 a

Mevlânâ Fenârî: 24 b

Monlâ Yegân: 24 b

Muhammed (s.a.v.): 2 b, 4 a, 7 b, 11 b, 14 a-b, 15 a-b, 16 a, 17 b, 22 a, 28 a, 33 b, 34 a, 42 a, 43 b, 44 b, 45 b, 49 b, 51 a, 52 a-b, 59 a, 64 a, 65 b, 68 b, 69 a, 72 b, 75 b, 77 a-b, 78 a-b, 79 b, 80 a, 84 b, 85 a, 91 a-b, 95 b, 107 b, 112 a, 113 a-b, 114 a-b, 115 b, 117 a, 120 a-b

Muhammed Buhârî (Mehmed Şemseddin, Emir Sultan, Sultânü's-sâdât, Hazreti Mahdûm): 2 b, 3 a-b, 4 a-b, 5 b, 6 a, 7 a, 8 a-b, 9 a, 10 a-b, 11 a, 12 a-b, 13 a, 14 a, 16 b, 17 b, 19 a-b, 20 a-b, 21 b, 22 a, 23 a, 24 a-b, 25 a, 26 a-b, 27 a-b, 29 a-b, 30 a-b, 31 b, 32 a-b, 33 a,

34 a, 35 b, 36 b, 37 a, 39 b, 42 a-b, 43 a,
56 b, 57 b, 58 a, 59 a-b, 61 a-b, 62 b, 65
a-b, 66 a, 67 a, 68 b, 69 b, 71 a, 73 b, 74
a, 80 b, 83 b, 85 b, 88 a-b, 90 a, 96 b, 97
b, 102 b, 108 a, 117 b, 118 a, 119 b, 121
a

Muhammed (Sultan): 7 b, 53 b, 61 b, 65
a-b, 87 b, 89 b, 90 a, 91 a, 92 b, 93 a, 94
a, 96 a, 97 b, 98 a-b, 106 b, 107 a,

Muhammed (Hacı Mustafa Dede'nin
oğlu): 111 a

Mu'az bin Cebel: 56 a-b

Murâd (Sultan): 17 a-b, 18 a-b, 19 a, 20
a-b, 91 b, 92 a

Musa (Hz.): 23 b

Musa Dede: 101 a

Mustafa (Sultan): 17 a, 18 b

N

Nebi Hoca: 2 b, 66 b, 67 a

Ö

Ömer (Hz.): 63 a, 78 b, 95 a-b, 96 a

P

Pir Aziz: 105 a

S

Salihe'd-din: 85 b

Saru Yusuf: 11 a-b

Saruca Paşa: 91 b

Selim (Sultan): 117 b

Sinan Beg: 7 b, 61 b

Sultan Çelebi: 9 a, 10 a-b, 17 a

Süleyman Hoca: 90 a

Süleyman Beg: 9 a, 10 a, 11 a

Ş

Şeyh Hacı Halife: 88 a

T

Temuroğlu Sinan Halife: 108 b

U

Uzun Hasan: 65 a-b

Y

Yaralı Çelebi: 88 a

Yahyâ (Bahşî): 8 a, 28 b, 115 a, 116 a,
120 b

Yahyâ Halife: 108 a

Yazıcıoğlu: 43 b

Z

Zâkir Ali Hoca: 2 b, 32 b, 37 b, 39 b, 40
b, 41 a, 66 a

Zâkir 'Alâe'd-dîn Hoca: 81 a

MENÂKIB-I CEVÂHİR'DE GEÇEN YER ADLARI İNDEKSİ

A

Ayasofya: 71 a

B

Balıkesir: 12 b, 37 b, 39 b

Bayramcı: 59 a

Bınarbaşı: 5 b

Biga: 59 b, 73 b

Buhara: 3 a

Bursa: 5 b, 8 a, 9 a, 10 a, 11 a, 17 b, 24 b, 26 a-b, 34 a-b, 35 a, 36 b, 80 b, 91 a, 102 b, 103 b, 110 a

C

Câmi'-i Kebîr: 27 a

Ç

Çağa dağı(?): 3 b

D

Duyhisar: 61 b

E

Edincik: 74 b, 98 b

Edirne: 9 a, 17 a, 91 a-b

Edremid: 11 a, 59 a

Eleğikesir: 18 b

Elkesi: 75 b

Erdebil: 61 b

G

Gelibolu: 18 b, 43 b, 74 b, 102 a, 108 b

Geriboğa(?): 60 b

Germiyan: 64 b, 105 b, 107 a

Gönen: 96 b, 109 b, 117 a

H

Hamid ili: 34 a

Hatab suyu: 37 b

Hıms: 70 a

Hicaz: 87 a, 102 a, 105 a, 107 a, 108 b,
109 b, 114 a

İ

İlice Bazarı: 12 b

İslâmbol: 105 a, 106 b

İzmit: 17 a

K

Ka'be: 3 a-b, 14 b, 58 b, 71 a, 80 b, 81 a,
82 b, 84 a-b

Karahisar: 64 a

Karaman: 4 b, 10 a, 64 a-b, 82 a, 83 a-b

Kapucılar mescidi: 91 b

Karabürçek: 74 a

Koğrı dağı : 102 a

Konya: 64 b, 65 a

Kosova: 73 a

Kudüs: 58 a, 79 a, 87 a, 108 b

Küleflu(?): 74 b, 98 b

M

Makâm-ı İbrahim: 82 b

Manisa: 118 a

Manyas: 43 a, 58 b, 74 b, 75 b, 80 b, 103
b

Medine: 3 b, 4 a

Mescid-i Aksâ: 71 a

Mihaliç: 17 b, 18 b, 41 b, 61 b, 65 a, 103
b

R

Ravza-i Mutahhara: 4 a, 69 a

Rûm: 8 a, 18 a, 42 a, 87 a

Ş

Şam: 4 a, 57 a, 58 a, 70 a

T

Tula köyü(?): 109 b

Tuzla: 33 a

U

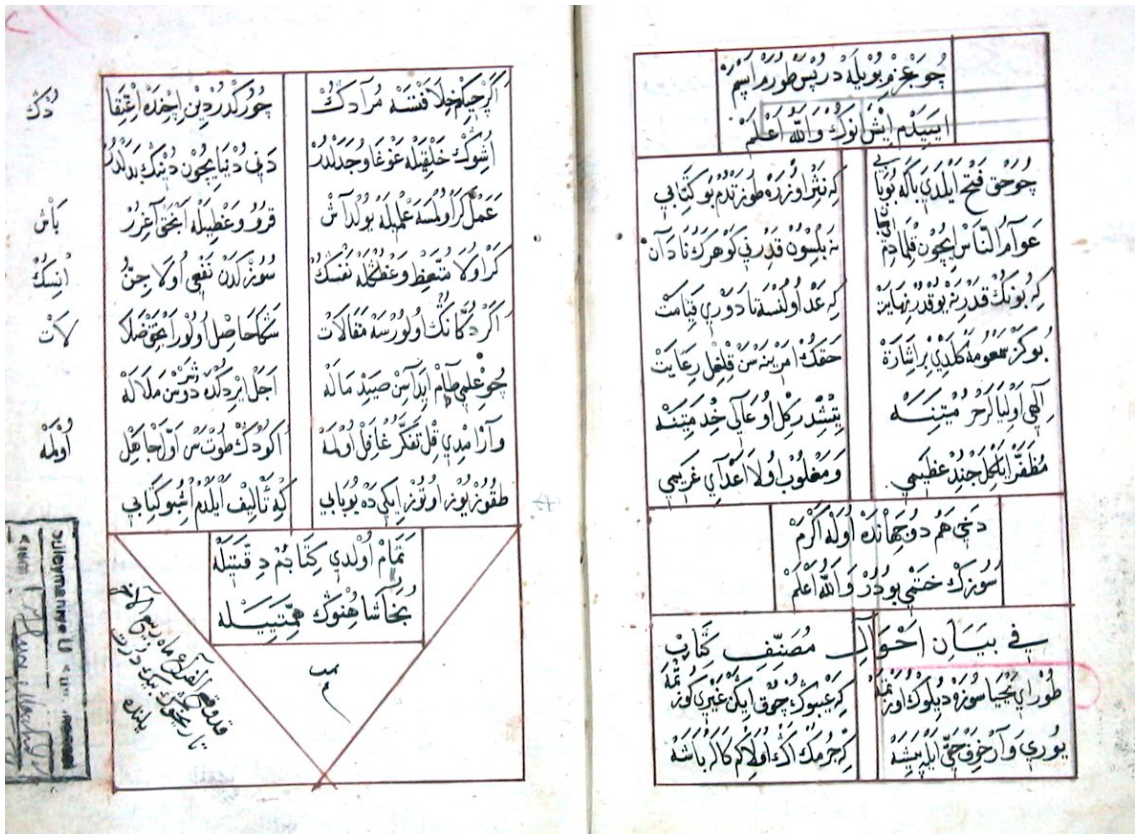
Ulubad suyu: 18 b

Y

Yemen: 25 b, 119 b

Yerağa çayı(?): 10 b

EK 1: MENÂKIB-I CEVÂHİR'İN İLK VE SON SAYFASI

EK 2: YAHYÂ BİN BAHŞÎ'NİN MÜDERRİSLİK YAPTIĞI
TUZLA'DAKİ İ.MURÂD HÜDÂVENDİGÂR CAMİİ

EK 3: TUZLA I. MURÂD HÛDÂVENDİGÂR CAMİİ HAZİRESİ

EK 4: TUZLA I. MURÂD HÛDÂVENDİGÂR CAMİİ KİTABESİ

EK 5: YAHYÂ BİN BAHŞÎ'NİN YAYLACIK'TA BULUNAN KABRİ

**EK 6: YAHYÂ BİN BAHŞÎ'NİN YAYLACIK'TA KURDUĞU
TEKKENİN BÖLÜMLERİNDEN OLAN HAMAMIN
KALINTILARI**

**EK 7: YAHYÂ BİN BAHŞÎ'NİN YAYLACIK'TA KURDUĞU
TEKKENİN BÖLÜMLERİNDEN YAKIN ZAMANDA
RESTORE EDİLMİŞ “DEDE ÇEŞMESİ”**

EK 8: YAYLACIK CAMİİ VE YAHYÂ BİN BAHŞÎ'NİN TÜRBE Sİ

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı: Gemlik-1982

Öğr. Gördüğü Kurumlar:	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise:	1995	1999	Bursa İmam-Hatip Lisesi
Lisans:	2000	2004	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği Bölümü
Yüksek Lisans:	2005	2008	

Doktora:

Medeni Durum: Evli

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi: Arapça, İngilizce - Orta

Çalıştığı Kurum (lar):	Başlama ve Ayrılma Tarihleri	Çalışılan Kurumun Adı
1.	20.02.2006	Bursa Yıldırım Naz Özdilek İlköğretim Okulu

Yurtdışı Görevleri:

Kullandığı Burslar:

Aldığı Ödüller:

Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar:

Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri:

Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler:

Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar:

Yayımlanan Çalışmalar:

Diğer:

15.09 2008

Hatice LİMAN